

บทที่ ๓

สภาพพื้นฐานโดยทั่วไปจังหวัดราชบุรี

จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งใน ๘ จังหวัดของภาคตะวันตก ที่มีความสำคัญในทางเศรษฐกิจต่อภาคตะวันตกเป็นอย่างยิ่ง มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นเมืองหลักทางภาคตะวันตกของประเทศ มีระยะห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ ๑๐๑ กิโลเมตร โดยทางรถยนต์ หรือ ๑๑๔ กิโลเมตรโดยทางรถไฟ

๑. ประวัติความเป็นมา

ราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่อุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่า ประกอบด้วยสถานที่ที่สวยงาม สงบร่มรื่นหลายแห่ง จากหลักฐานโบราณคดีพบว่า จังหวัดราชบุรีมีความเป็นมาที่น่าสนใจควรแก่การศึกษา นับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์เรื่อยมาถึงสมัยทวารวดีรุ่งเรือง สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี เป็นราชธานีจนกระทั่งปัจจุบันได้ถูกจัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทางภาคตะวันตกของประเทศไทย เรื่องราวประวัติศาสตร์ของจังหวัดราชบุรีแบ่งความตามขั้นตอนของกาลเวลาได้เป็น ๒ ระยะ คือ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และ สมัยประวัติศาสตร์

๑.๑ สมัยก่อนประวัติศาสตร์

จากโบราณวัตถุและโบราณสถานที่มีผู้สำรวจและขุดค้นพบในเขตจังหวัดราชบุรี เป็นหลักฐานยืนยันว่า พื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ชาติมาหลายยุคหลายสมัย เคยเป็นดินแดนที่รุ่งเรืองมาแล้วแต่ในอดีต

มนุษย์พวกแรกที่เชื่อว่ามีถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดราชบุรี คือ มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ สมัยหินกลาง ทั้งนี้สันนิษฐานจากการพบเครื่องมือสมัยหินกลางที่บริเวณเขาภู ตำบลเกาะพลับพลา

อำเภอมืองราชบุรี

มนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์รุ่นต่อมาที่พบว่าตั้งถิ่นฐานหากินในบริเวณจังหวัดราชบุรี คือ มนุษย์หินใหม่ เมื่อประมาณ ๔,๐๐๐ - ๒,๓๐๐ ปีมาแล้ว ที่ตำบลหินกอง อำเภอมืองราชบุรี และตำบลสวนผึ้ง กิ่งอำเภอสวนผึ้ง อำเภोजอมบึง

๑.๒ สมัยประวัติศาสตร์

เมืองราชบุรีเป็นเมืองเก่าแก่แต่โบราณ ไม่มีเรื่องราวเป็นหลักฐานแน่นอนว่าสร้างมาแต่เมื่อใด เพียงแต่อาศัยหลักฐานทางโบราณคดี ศิลปโบราณวัตถุ และโบราณสถาน จิตรราบได้ว่าเมืองราชบุรีได้ตั้งมาช้านานแล้ว ก่อนตั้งประเทศไทย เดิมเป็นส่วนหนึ่งในแคว้นสุวรรณภูมิของอาณาจักร " ทวาราวดี " ของชนชาติละว้าเมื่อก่อนศตวรรษที่ ๕ คนประจำถิ่นสมัยเป็นลาว ต่อมาสมัยขอมมีอำนาจมีชาวขอมและอินเดียอพยพเข้ามาตั้งรกรากทำมาหากินเมืองนี้มาก การตั้งชื่อเมืองก็ได้เลียนแบบมาจากชื่อในเมืองอินเดีย วัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาที่สืบสายมาจากชาวขอม ชาวอินเดียในสมัยนั้น ปรากฏโบราณวัตถุอยู่จนถึงปัจจุบันนี้เป็นอันมาก เช่น พระปรางค์ที่วัดมหาธาตุและวัดอื่น ๆ ตลอดถึงโบราณวัตถุซึ่งขุดพบที่ตำบลคูบัว เป็นต้น ซึ่งจะได้กล่าวถึงการพบหลักฐานต่าง ๆ พอเป็นสังเขปดังนี้

ยุคทวาราวดี

หลักฐานทางโบราณคดี ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และโบราณสถานที่มิอยู่และที่ค้นพบพอจะทำให้อนุมานได้ว่า ราชบุรีเคยเป็นเมือง ๆ หนึ่งในแคว้นสุวรรณภูมิ ซึ่งมีเมืองนครปฐมเป็นมหานคร และเคยเป็นมณฑลนครชัยศรีมาก่อน ซึ่งมณฑลนครชัยศรีนี้ประกอบด้วยราชบุรี กาญจนบุรี นครชัยศรี เพชรบุรีรวมกัน

ตามตำนานทางพุทธศาสนามีอยู่ว่า เมื่อ พ.ศ.๒๑๘ พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งประเทศอินเดียทรงทำนุบำรุงเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังนานาประเทศ ได้จัดส่งสมณทูตมีพระโสณะ และพระอุตรา เป็นหัวหน้าคณะมาเผยแผ่พระพุทธศาสนายังแคว้นสุวรรณภูมิ นักปราชญ์ทางโบราณคดีได้อาศัยรูปพรรณลักษณะของพระปฐมเจดีย์ ซึ่งเหมือนกับสถูปเจดีย์ของพระเจ้าอโศก ทั้งวัตถุและรูป

ทรงก่อสร้างประกอบทั้งพระธรรมจักรศิลาที่ขุดได้ในบริเวณพระปฐมเจดีย์ และที่ใกล้เคียงก็เป็นของที่สร้างในสมัยเดียวกันจึงพอจะอนุมานได้ว่า พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้ามาในแคว้นสุวรรณภูมิในรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช และตามเรื่องราวของหลวงจีนหฺวงจิง (หรือเทียนจิง) ที่โดยสารเรือผ่านมา และแวะในราว พ.ศ.๑๑๕๐ ได้ชมเมืองจูล็องพัทติ(ทวาราวดี) ไว้ในบันทึกว่าเป็นเมืองใหญ่ที่สวยงามมาก เมืองราชบุรีซึ่งเป็นเมืองหนึ่งของแคว้นสุวรรณภูมิหรือทวาราวดี ก็คงจะเป็นตัวเมืองที่เจริญรุ่งเรือง และใหญ่โตมาพร้อมกับเมืองนครปฐมมหานครของแคว้นทวาราวดี

โบราณวัตถุหรือสิ่งประดิษฐ์โบราณที่เมืองราชบุรีมีอยู่ซึ่งนับว่าเก่าแก่ที่สุด คือ พระพุทธฉายปางปฐมเทศนา ประทับห้อยพระบาทแบบ " คุปตะ " (ระหว่าง พ.ศ.๗๕๐-๑๔๕๐) ในถ้ำถ้ำเขาขง ต.เกาะพลับพลา อ.เมืองราชบุรี มีอักษรจารึกไว้ใต้พระฉายเป็นอักษรอินเดียฝ่ายใต้เรียกว่า " อักษรคฤนต์ " เป็นอักษรลักษณะเดียวกับพระคาถา " เยธัมมา " ซึ่งชุดผมที่จังหวัดนครปฐมเป็นอักษรที่ใช้แพร่หลายในสมัยวงศ์ทมิฬะครองอินเดีย หลักฐานเกี่ยวกับพระพุทธรูปปางปฐมเทศนาแบบเดียวและสมัยเดียวกันนี้อีก ๒ องค์ คือ องค์พระประธานในพระอุโบสถวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร และที่วัดพระเมรุจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (เอาไปจากนครปฐม) จึงเชื่อได้ว่า เมืองราชบุรีครั้งหนึ่งมีชาวอินเดียที่เข้ามาตั้งหลักฐานในสมัยพระพุทธศาสนาเริ่มเผยแพร่เข้ามาในแหลมทองนี้ โดยที่พระพุทธฉายปางปฐมเทศนาในถ้ำถ้ำเขาขงนี้ เป็นโบราณวัตถุที่ต้องแกะสลักลงในศิลาผนังถ้ำเป็นสิ่งที่ผู้ทำได้กระทำขึ้น ณ ที่นี้เอง มิใช่ทำมาจากที่อื่นและนำมาคิดประดิษฐ์ไว้

จากการที่พบว่าในเมืองราชบุรีมีภาพจำหลักของพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทในท่าแสดงปฐมเทศนาในถ้ำถ้ำเขาขง และการขุดสำรวจพบซากกำแพงคูเมืองและศาสนสถานที่บ้านคูบัวเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ ก็ได้พิสูจน์ว่า สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำขึ้นในสมัยทวาราวดีทั้งสิ้น จึงสันนิษฐานว่าราชบุรีได้ตั้งเป็นบ้านเป็นเมืองอยู่แล้วในสมัยทวาราวดี ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ เป็นอย่างช้า หรืออีกนัยหนึ่งเมืองราชบุรีได้มีมาก่อนทวาราวดีนั่นเอง แต่การที่จะกำหนดให้แน่ชัดว่าเมืองราชบุรีได้เริ่มตั้งแต่เมื่อใดนั้นไม่อาจหาหลักฐานที่เป็นวัตถุ และสถานที่มีอายุก่อนสมัยทวาราวดีมาเป็นหลักฐานยืนยันได้ และภายหลังเมื่อมีการพิสูจน์ได้ว่าในสมัยโบราณประมาณสามพัน

ปีมาแล้ว บริเวณมณฑลทิศตะวันตกของอ่าวไทยขณะนี้เป็นที่ตั้งของอาณาจักร " สุวรรณภูมิ " ตามที่ชาวอินเดียเจริญกว่าได้เดินทางเข้ามาค้าขายตั้งหลักแหล่งซึ่งสมัยนั้นอาณาจักรสุวรรณภูมิจะมีอาณาเขตกว้างใหญ่เพียงใดไม่มีหลักฐานที่จะค้นได้ แต่พิจารณาตามวัตถุและสถานที่ที่ทำและสร้างขึ้นหลังที่ค้นพบตามเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง และร่องรอยที่ปรากฏเข้าใจว่าเมืองอู่ทอง เมืองนครปฐม และเมืองราชบุรี จะต้องเป็นเมืองที่สำคัญของอาณาจักรนี้ เชื้อสายของอาณาจักรสุวรรณภูมิไม่ปรากฏชัด แต่นักโบราณคดีได้ตั้งชื่อให้เพื่อสะดวกต่อการอ้างอิงในประวัติศาสตร์ว่า " มอญ " (บางแห่งเรียกว่า " ชนพูดภาษามอญ - เขมร) นอกจากนี้ยังมีชนชาวอินเดียดั้งเดิมที่ล้าหลังกว่าอยู่ในท้องที่ค่อนข้างจากที่อุดมสมบูรณ์ออกมา และมีชนชาวเกาะได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานแทรกอยู่ตามหัวเมืองชายทะเลทั่วไป ในระหว่างหมู่ชนต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีชนชาวอินเดียนรุ่นใหม่ เดินทางมาตั้งหลักฐานท่ามาหากินอยู่ทั่วไป ในอาณาจักรสุวรรณภูมินี้ด้วยเป็นจำนวนมิใช่น้อย และโดยที่ เป็นผู้เจริญมีความรู้ความฉลาดกว่านาน ๆ เข้าชนชาวอินเดียนี้ได้กลายเป็นครู ศาสตราจารย์ ขุนนาง และที่ปรีการาชการ และกระทั่งเป็นเจ้าของอยู่หลายเมือง ซึ่งเมื่อพิจารณาชื่อของหัวเมืองต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ใกล้ชิดติด ๆ กันเป็นกลุ่ม อยู่บนมณฑลตะวันตกของอ่าวไทยแล้ว เดิมมีเมืองเหล่านี้เมื่อตั้งใหม่ ๆ ชาวพื้นเมืองดั้งเดิมมิได้ตั้งชื่อว่า นครปฐม สุพรรณบุรี (เมืองดั้งเดิมที่ร้างอยู่ที่อู่ทอง) กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี เช่นปัจจุบัน แต่คงเรียกชื่อเมืองเป็นอย่างอื่น กระทั่งเมื่อชาวอินเดียเข้ามาตั้งถิ่นฐานและมีอำนาจขึ้นในเมืองเหล่านี้แล้ว จึงได้แปลงชื่อเมืองเหล่านี้ให้เป็นชื่อตามเมืองสำคัญในประเทศอินเดีย สำหรับเมืองราชบุรีเข้าใจว่าได้ชื่อมาจากเมืองราชปุระ ในแคว้นกัมโพธของประเทศอินเดีย เป็นเมืองที่พระภิกษุเทียนจัง (ยวนฉ่าง) เคยมาพักเมื่อราว พ.ศ. ๑๑๗๒ - ๑๑๗๓ และว่าแคว้นกัมโพธมีเมืองหลวงชื่อ " ทวารกา " ซึ่งอาจจะแผลงเป็น ทวาราวดีก็ได้ ฉะนั้นวัฒนธรรมและพุทธศาสนาจึงสืบสายมาจากชาวขอม ชาวอินเดียในสมัยนั้นด้วย

ประวัติการสร้างเมือง การย้ายเมืองและการตั้งที่บัญชาการมณฑล

เมืองราชบุรีได้มีการสร้างและโยกย้ายไปหลายแห่งในอาณาบริเวณไม่สู้ห่างไกลกันมากนัก ตามหลักฐานที่ปรากฏเป็นที่สันนิษฐานและยืนยันดังนี้

การสร้างเมืองราชบุรีครั้งที่ ๑ เมืองราชบุรีได้ถูกสร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๑๐ ที่บ้านไร่ไร่เรือ ต.บ้านไร่ อ.เมืองราชบุรีปัจจุบัน ห่างจากที่ตั้งศาลากลางจังหวัด ขณะนี้ไปทางทิศตะวันออก ๓ กิโลเมตร โดยปรากฏหลักฐานแนวกำแพงซึ่งจมอยู่ในน้ำและ ดูก้นล้อมรอบอยู่ ต่อมาเมืองนี้ได้สร้างไปประมาณ ๓ - ๔ ร้อยปี เพราะมีผู้คนไม่มากนัก

การสร้างเมืองราชบุรีครั้งที่ ๒ สมัยเจ้าเมืองอุทองเรืองอำนาจ ได้สร้างเมือง ราชบุรีขึ้นใหม่ที่บริเวณวัดมหาธาตุ ต.เจดีย์หัก อ.เมืองราชบุรี ปรากฏ ักฐานกำแพง เมืองทำด้วยดินหรือเนินดิน และค่ายคูอย่างชัดเจน (กำแพงนี้ด้านทิศตะวันตกปัจจุบันอยู่ติดกับ ถนนสายราชบุรี - เขาญ จากวัดช่องลมถึงหลักกิโลเมตรที่ ๒๑ บริเวณเมืองมีอาณาเขตกว้าง ประมาณ ๑ กิโลเมตร ยาวประมาณ ๒ กิโลเมตร เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทิศเหนือติดต่อศาลา กลางจังหวัดราชบุรี ปัจจุบันภายในบริเวณกำแพงเมืองมีพระศรีรัตนมหาธาตุหรือพระพุทธรูปรางค์ สร้างเป็นแบบเดียวกับพระมหาธาตุ จังหวัดลพบุรีซึ่งสันนิษฐานว่าได้สร้างขึ้นสมัยขอม เรืองอำ นาจในราว พ.ศ. ๑๕๐๐ นอกจากนี้ก็มีพระปรางค์วัดมหาธาตุและวัดอรัญญิก วาส อ.เมือง ราชบุรี เป็นฝีมือแบบขอม ซึ่งเป็นที่เข้าใจว่าก่อนสมัยของเจ้าเมืองอุทอง ขอมคงจะได้ขยาย อำนาจเข้ามายึดครองอาณาเขตทวาราวดีไว้ทั้งหมดทำการปกครองทั้งเมืองราชบุรี และเพชรบุรี

การสร้างเมืองราชบุรีครั้งที่ ๓ กระทำขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาท สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพิจารณาเห็นว่าที่ตั้งเมืองเดิมซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกหรือฝั่งขวา ของแม่น้ำแม่กลองเสียเปรียบในเชิงยุทธศาสตร์กับพม่าที่มักเข้ามาราวีอยู่เสมอทางทุ่งเขาญ ทุ่ง ธรรมเสนและเขาชะงุ้ม ซึ่งด้านหลังเป็นแม่น้ำ ยากแก่การลอยทัพ เมื่อเสียจึงได้โปรดเกล้า ให้อ้ายเมืองไปตั้งทางฝั่งตะวันออกหรือฝั่งซ้ายของแม่น้ำเพื่อให้ข้าศึกเข้าถึงตัวเมืองให้ยากขึ้น และ มีทางถอยเมื่อเสียเปรียบ การย้ายเมืองครั้งนี้ได้เริ่มกระทำขึ้นเมื่อวันอังคาร แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ปีฉลู จุลศักราช ๑๑๗๕ รัตนโกสินทร์ศกที่ ๓๖ ต่างกับวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๓๖๐ มี การฉลอง ๓ วัน ครั้นถึงวันพฤหัสบดีแรม ๑๕ ค่ำ เวลา ๐๗.๐๐ น. ถึงกำหนดฤกษ์ผังหลัก เมือง จึงสร้างกำแพงเมืองและสิ่งอื่น ๆ ต่อไป การสร้างกำแพงเมืองนี้ทำโดยวิธีก่ออิฐถือปูน รูปกำแพงใบเสมา ประกอบด้วยบ้อม ๖ บ้อม ประตู ๖ ประตู มีอาณาเขตกว้างประมาณ ๒๐๐ เมตร ยาว ๘๐๐ เมตร ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของกรมการทหารช่าง และจังหวัดทหารบกราชบุรี

การสร้างเมืองราชบุรีครั้งที่ ๔ สมัยที่สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มาสร้างตึกราบและถนนหนทางฝั่งขวาหรือตะวันตกของแม่น้ำแม่กลองไว้มาก (ตรงข้ามกับเมืองเดิมที่สร้างครั้งที่ ๓) เมื่อทำจนถึงแก่อุทธรณ์ก็ได้อั้งร้างไว้ กระทั่งมีการจัดระเบียบการปกครองท้องที่ แบ่งเป็นมณฑล เป็นจังหวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ ก็ทรงโปรดเกล้าให้ใช้ตึกของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ที่ร้างอยู่ซึ่งตั้งอยู่ข้างศาลากลางปัจจุบันเป็นศาลว่าการมณฑลราชบุรี และได้โปรดเกล้าให้เจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุนนาค) ซึ่งขณะนั้นยังเป็นพระยาฤๅชัย ผู้ว่าราชการเมืองเพชรบุรีมาเป็นข้าหลวงเทศาภิบาล ต่อมา พ.ศ. ๒๔๔๐ สมัยพระยามรินทรฤๅชัย (เทียน บุนนาค) เป็นผู้ว่าราชการเมือง เห็นว่าในเมืองเดิมมีนายเรือน พวกเจ้ากรมการเก่า ๆ อยู่แออัด มีวัดหนาบข้าง คือวัดตาล (อมรินทราวาส) กับวัดท้ายเมือง ไม่มีทางขยายเมือง ล้วนฝั่งขวาเป็นที่ราบโล่งอาจขยายได้กว้างขวาง โรงร้านสรรพสินค้าก็เจริญอยู่ทางฝั่งตะวันตก ประกอบกับความจำเป็นเกี่ยวกับการป้องกันทัพพม่าก็ได้หมดไปแล้ว ความเหมาะสมอย่างครั้งก่อนของเมืองฝั่งตะวันออกก็สิ้นไป จึงได้ย้ายที่ว่าการเมืองมาอยู่แห่งเดียวกันกับศาลว่าการมณฑลทางฝั่งขวา และเป็นที่ตั้งตัวเมืองต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

๑.๓ กลุ่มเชื้อชาติ

จากความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์และจากการที่ได้มีการสำรวจและขุดค้นโบราณวัตถุและโบราณสถาน เช่น ที่เมืองโบราณบ้านคูบัว จิตรกรรมฝาผนังที่วัดคงคาราม ตลอดจนที่อื่น ๆ จึงทำให้เราทราบถึงชนชาติต่าง ๆ ที่เข้ามาอยู่ และมีอิทธิพลต่อเมืองราชบุรี กล่าวโดยสังเขปได้ว่า ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์นั้น เมืองราชบุรีเป็นดินแดนที่เจริญรุ่งเรือง มนุษย์ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ คือ มนุษย์สมัยหินกลาง มนุษย์สมัยหินใหม่ ต่อมาสมัยประวัติศาสตร์ มีอาณาจักรทวาราวดีรุ่งเรืองขึ้นในดินแดนสุวรรณภูมิ มีชนชาติต่าง ๆ เช่น มอญ ละว้า ลาวโซ่ง อินเดียน และชาวพื้นเมืองเผ่ากระเหรี่ยง ได้เข้ามาตั้งรกราก อินเดียนและมอญเป็นชาติที่ได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะอาณาจักรทวาราวดีเป็นอาณาจักรของชนชาติมอญ พวกมอญจึงมีอิทธิพลต่อเมืองราชบุรีมากทางด้านวัฒนธรรม ปรากฏว่าได้ค้นพบภาษามอญที่จารึกไว้ตรงฐานพระพุทธรูปสมัยทวาราวดีและศิลาจารึกต่าง ๆ ที่ขุดค้นได้จากนครปฐม

ราชบุรี และจังหวัดอื่น ๆ

มอญเป็นชนชาติที่เคยครองความยิ่งใหญ่ในอดีต ในดินแดนที่เป็นประเทศพม่าในปัจจุบัน มอญเคยมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางการปกครอง เศรษฐกิจ และศิลปวัฒนธรรม แต่เป็นที่น่าเสียดายและน่าเศร้าใจที่มอญต้องสูญเสียผืนแผ่นดินให้แก่พม่าและถูกกลืนชาติในที่สุด การที่โลกยังรู้จักชื่อมอญอยู่ก็อาจเป็นเพราะชนชาติมอญนั้น ไม่ว่าจะตกไปอยู่ที่ใดก็ยังคงพยายามรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของตนไว้อย่างเคร่งครัด ทำให้ชุมชนของตนมีเอกลักษณ์ปรากฏแพร่หลายไปในหมู่ที่เกี่ยวข้องทำให้สามารถดำรงรักษาคุณลักษณะแห่งบรรพบุรุษซึ่งตนสืบเชื้อสายมาได้เป็นอย่างดี และด้วยคุณลักษณะเช่นนี้จึงเป็นเครื่องนำความเจริญมาสู่ชุมชนด้วย

ในปัจจุบันเชื้อชาติต่าง ๆ ดังกล่าวได้ผสมกลมกลืนกันตามกาลเวลา แต่ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของเชื้อชาตินั้นยังคงมีการรักษา ประพฤติและปฏิบัติมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

๒. ลักษณะทางกายภาพ

๒.๑ ที่ตั้งและเขตการปกครอง

จังหวัดราชบุรีตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๓ องศา ๑๐ ลิบดา และ ๑๓ องศา ๕๕ ลิบดา เหนือ และระหว่างเส้นแวงที่ ๙๙ องศา ๑๐ ลิบดา และ ๑๐๐ องศา ๕ ลิบดา ตะวันออก มีพื้นที่ทั้งหมด ๕,๑๓๙.๖๘ ตารางกิโลเมตร หรือ ๓,๒๑๒,๓๐๐ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๑๑ ของพื้นที่ภาคตะวันตก มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อ.ท่ามะกา อ.ท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี และ อ.เมือง จังหวัดนครปฐม
ทิศใต้	ติดต่อกับ อ.เขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อ.สามพราน อ.เมือง จังหวัดนครปฐม อ.บ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร อ.บางคนที อ.อัมพวา และ อ.เมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

แผนที่ที่ 3.1

แสดง แผนที่ภาคตะวันออก

ที่มา กรมแผนที่ทหาร
มาตราส่วน 1:8 2,500,000

สาธารณรัฐประชาธิปไตย
สังคมนิยมแห่งประเทศไทย

สัญลักษณ์
ที่ตั้งจังหวัด

เส้นอาณาเขตจังหวัด

	ระดับชั้นความสูง	100 - 200	เมตร
	"	200 - 500	"
	"	> 500	"

ทิศตะวันตก

ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยสังคมนิยมแห่ง
สหภาพพม่า

จังหวัดราชบุรีแบ่งเขตการปกครองออกเป็น

๒.๑.๑ การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งเป็น ๘ อำเภอ และ ๑ กิ่งอำเภอ นอกจากนี้
นี้ยังแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๐๐ ตำบล ๘๑๕ หมู่บ้าน คือ

- อำเภอเมืองราชบุรี	๒๒	ตำบล	๑๘๑	หมู่บ้าน
- " บ้านโป่ง	๑๕	"	๑๖๐	"
- " โทธาราม	๑๘	"	๑๓๒	"
- " ดำเนินสะดวก	๑๓	"	๘๗	"
- " บางแพ	๗	"	๖๓	"
- " ปากท่อ	๑๑	"	๗๒	"
- " วัดเพลง	๓	"	๒๘	"
- " จอมบึง	๖	"	๕๐	"
- " สวนผึ้ง	๕	"	๓๒	"

๒.๑.๒ การปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากมีองค์การบริหารส่วนจังหวัดแล้วยัง
แบ่งออกเป็นเทศบาล ๓ แห่ง คือ เทศบาลเมืองราชบุรี อยู่ในเขตอำเภอเมืองราชบุรี
เทศบาลเมืองบ้านโป่ง อยู่ในเขตอำเภอบ้านโป่ง และเทศบาลเมืองโพธาราม อยู่ในเขต
อำเภอโพธาราม และมีสุขาภิบาลอีก ๑๖ สุขาภิบาล ซึ่งขึ้นอยู่กับเขตอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

- อำเภอเมืองราชบุรี มี ๓ แห่ง คือ ส.เขาสูง ส.ห้วยชินสีห์ และ
ส.หลักเมือง
- อำเภอบ้านโป่ง มี ๓ แห่ง คือ ส.ท่าผา ส.กระจับ และ ส.ห้วย
กระบอก
- อำเภอโพธาราม มี ๓ แห่ง คือ ส.บ้านเลือก ส.หนองโพ ส.เจ็ด
เสมียน

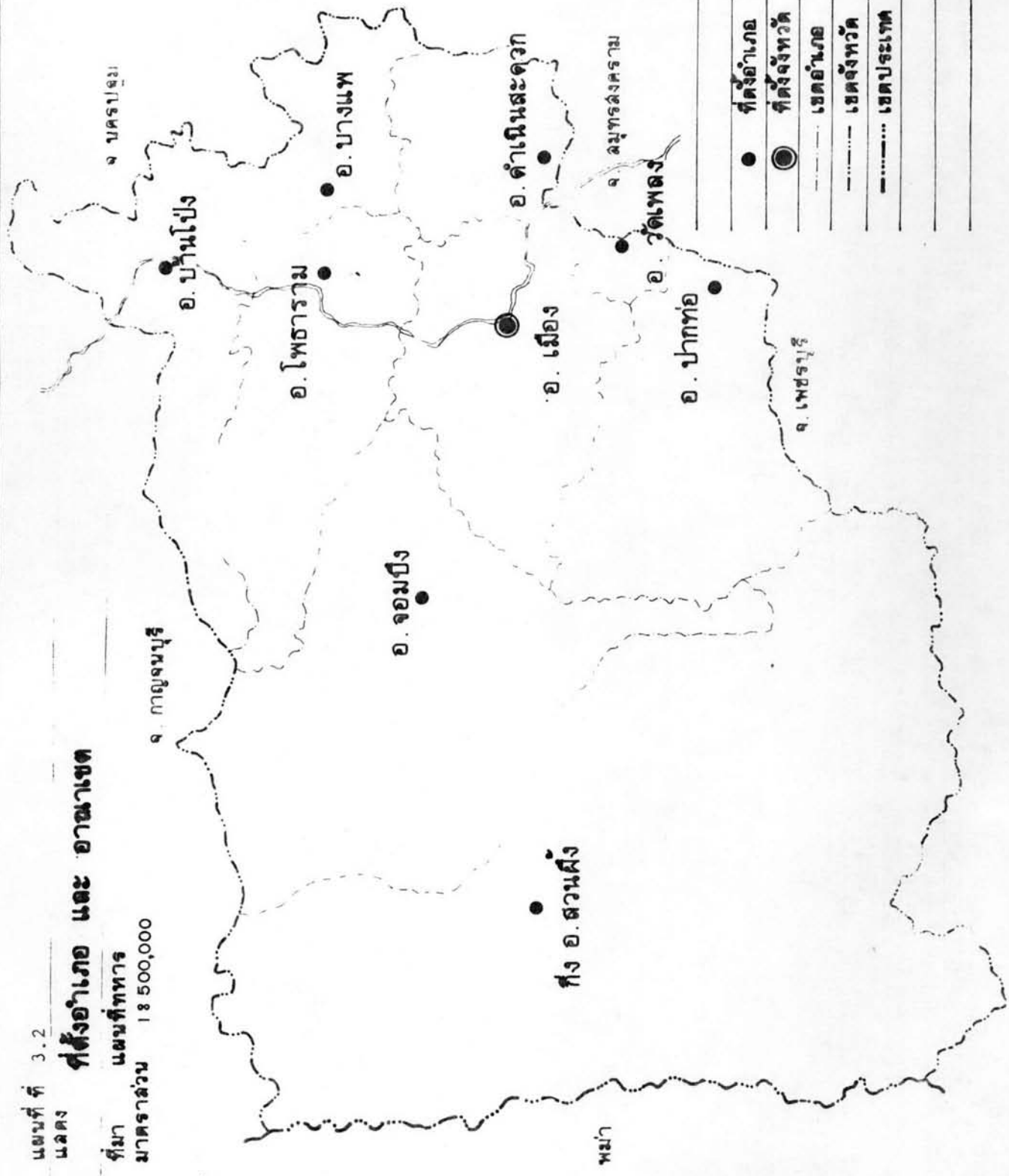
- อำเภอดำเนินสะดวก มี ๒ แห่ง คือ ส.ดำเนินสะดวก และ ส.ศรีคอนไผ่
- อำเภอปากท่อ มี ๑ แห่ง คือ ส.ปากท่อ
- อำเภอบางแพ มี ๒ แห่ง คือ ส.บางแพ และ ส.โพหัก
- อำเภอวัดเพลง มี ๑ แห่ง คือ ส.วัดเพลง
- อำเภอจอมบึง มี ๑ แห่ง คือ ส.จอมบึง^๑

^๑สำนักผังเมือง, กองผังภาค กระทรวงมหาดไทย, โครงการวิเคราะห์ข้อมูล
ระดับจังหวัด จังหวัดราชบุรี, หน้า ๘.

แผนที่ที่ 3.2
แสดง

ที่ตั้งอำเภอ และ อาณาเขต

ที่มา แผนที่ทหาร
มาตราส่วน 1:500,000

ตารางที่ ๓.๑ แสดงการแบ่งเขตการปกครองของจังหวัดราชบุรี

การปกครองส่วนภูมิภาค				การปกครองส่วนท้องถิ่น		
อำเภอ	พื้นที่/ก.ม. ^๒	สัดส่วน	จำนวนตำบล	เทศบาล	สุขาภิบาล	องค์การบริหารส่วนจังหวัด
เมืองราชบุรี	๔๕๔.๒๔	๘.๕๔	๒๑	เมืองราชบุรี	ส.เขางู ส.ห้วยชินสีห์ ส.หลักเมือง	พื้นที่ซึ่งอยู่นอกเขตและสุขาภิบาล
บ้านโป่ง	๓๕๐.๐๐	๗.๕๕	๑๕	เมืองบ้านโป่ง	ส.ท่ายาง ส.กระจับ ส.ห้วยกระบอก	
โพธาราม	๔๕๐.๕๖	๘.๕๗	๑๘	โพธาราม	ส.บ้านเลือก ส.หนองโพ ส.เจ็ดเสมียน	
ดำเนินสะดวก	๑๕๘.๕๗	๓.๗๐	๑๓	-	ส.ดำเนินสะดวก ส.ศรีดอนไผ่	
บางแพ	๑๘๒.๐๐	๓.๕๔	๗	-	ส.บางแพ ส.โพหัก	
ปากท่อ	๖๕๑.๘๗	๑๓.๔๗	๑๔	-	ส.ปากท่อ	
วัดเพลง	๕๐.๐๐	๐.๗๘	๓	-	ส.วัดเพลง	
จอมบึง	๘๑๖.๐๐	๑๕.๘๘	๔	-	ส.จอมบึง	
กิ่ง อ.สวนผึ้ง	๑๕๓๖.๑๔	๓๗.๖๓	๓	-	-	

ที่มา : ทำเนียบท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๑๗ กรมการปกครอง

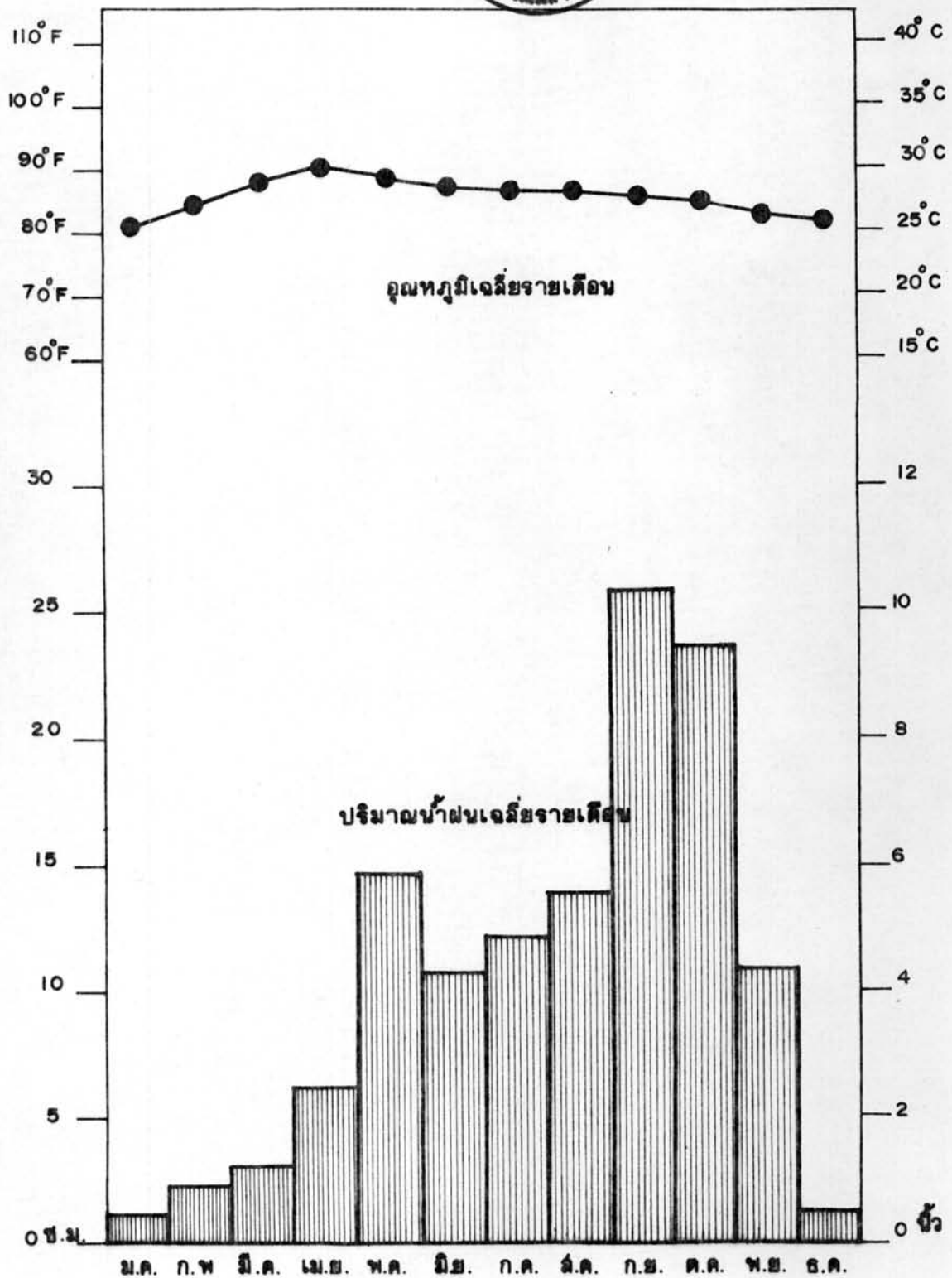
๒.๒ สภาพภูมิศาสตร์๒.๒.๑ สภาพภูมิอากาศ

จังหวัดราชบุรีตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของภาคตะวันตก จึงได้รับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ไม่เต็มที่ เนื่องจากมีแนวเทือกเขาตะนาวศรีกั้นอยู่ ลักษณะอากาศโดยทั่วไปไม่ร้อนหรือหนาวจัดจนเกินไป อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ ๒๗.๗ องศาเซลเซียส มีความชื้นสัมพัทธ์คิดเฉลี่ยต่อปีประมาณร้อยละ ๗๔ จะมีค่าสูงสุดในฤดูฝนระหว่างเดือนพฤษภาคม - เดือนตุลาคม และมีค่าต่ำในระหว่างเดือนธันวาคม - เดือนเมษายน ลักษณะอากาศดังกล่าวมีผลต่ออัตราการระเหยของน้ำซึ่งอยู่ในขนาดประมาณ ๑,๐๐๐ - ๑,๒๐๐ มม. เป็นอัตราที่ค่อนข้างสูงเช่นเดียวกับภาคกลางโดยทั่วไป สำหรับปริมาณน้ำฝนที่จังหวัดราชบุรีได้รับ มีปริมาณเฉลี่ยตลอดปี ๑,๐๐๐ - ๑,๒๕๐ มม./ปี (ในช่วงปี ๒๔๙๔ - ๒๔๑๘) เดือนกันยายนฝนตกมากที่สุดถึง ๒๕๘.๓ มม. เดือนมกราคมฝนตกน้อยที่สุดประมาณ ๑๒.๒ มม.

ตารางที่ ๓.๒ แสดงสถิติอุณหภูมิ และปริมาณน้ำฝนของจังหวัดราชบุรี

เดือน	อุณหภูมิสูงสุด/ต่ำสุด	อุณหภูมิเฉลี่ย	ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย/ม.ม.
มกราคม	๓๐.๖/๒๑.๔	๒๖	๑๒.๒
กุมภาพันธ์	๓๑.๗/๒๒.๔	๒๗.๐๕	๒๓.๑
มีนาคม	๓๕.๔/๒๔.๕	๒๙.๙๕	๒๙.๐
เมษายน	๓๘.๑/๒๕.๒	๓๑.๖๕	๕๕.๕
พฤษภาคม	๓๗.๓/๒๕.๙	๓๑.๖	๑๔๖.๗
มิถุนายน	๓๓.๙/๒๓.๘	๒๙.๐๕	๑๑๕.๒
กรกฎาคม	๓๓.๙/๒๔.๒	๒๙.๐๕	๑๒๒.๗
สิงหาคม	๓๓.๑/๒๓.๙	๒๘.๕	๑๓๕.๔
กันยายน	๓๘.๗/๒๓.๘	๓๑.๒๕	๒๖๐.๘
ตุลาคม	๓๑.๗/๒๓.๒	๒๗.๔๕	๒๓๓.๕
พฤศจิกายน	๓๑.๐/๒๒.๑	๒๖.๕๕	๑๐๔.๗
ธันวาคม	๓๑.๔/๑๙.๖	๒๕.๕	๑๕.๑

ที่มา : กรมอุตุนิยมวิทยา

แผนภูมิที่ 3.1 แสดงปริมาณน้ำฝนและอุณหภูมิเฉลี่ยรายเดือน จ.ราชบุรี

๒.๒.๒ สภาพภูมิประเทศ

จังหวัดราชบุรีมีลักษณะภูมิประเทศตามระดับความสูงของพื้นที่ที่แตกต่างกัน เป็น ๓ ลักษณะ คือ

ก. บริเวณที่ดอน คือ บริเวณชายแดนด้านตะวันตก เป็นพื้นที่ที่ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า มีความยาวประมาณ ๖๐ ก.ม. เป็นส่วนของเทือกเขาตะนาวศรี มีภูเขาใหญ่น้อยสลับซับซ้อน ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล โดยทั่วไปตั้งแต่ ๒๐๐ - ๓๐๐ เมตร ได้แก่พื้นที่เกือบทั้งหมดของกิ่งอำเภอสวนผึ้ง (ประมาณ ๔ ใน ๕ ส่วนของกิ่งอำเภอ) และบางส่วนของอำเภोजอมบึง จึงเป็นพื้นที่ป่าไม้เป็นส่วนใหญ่

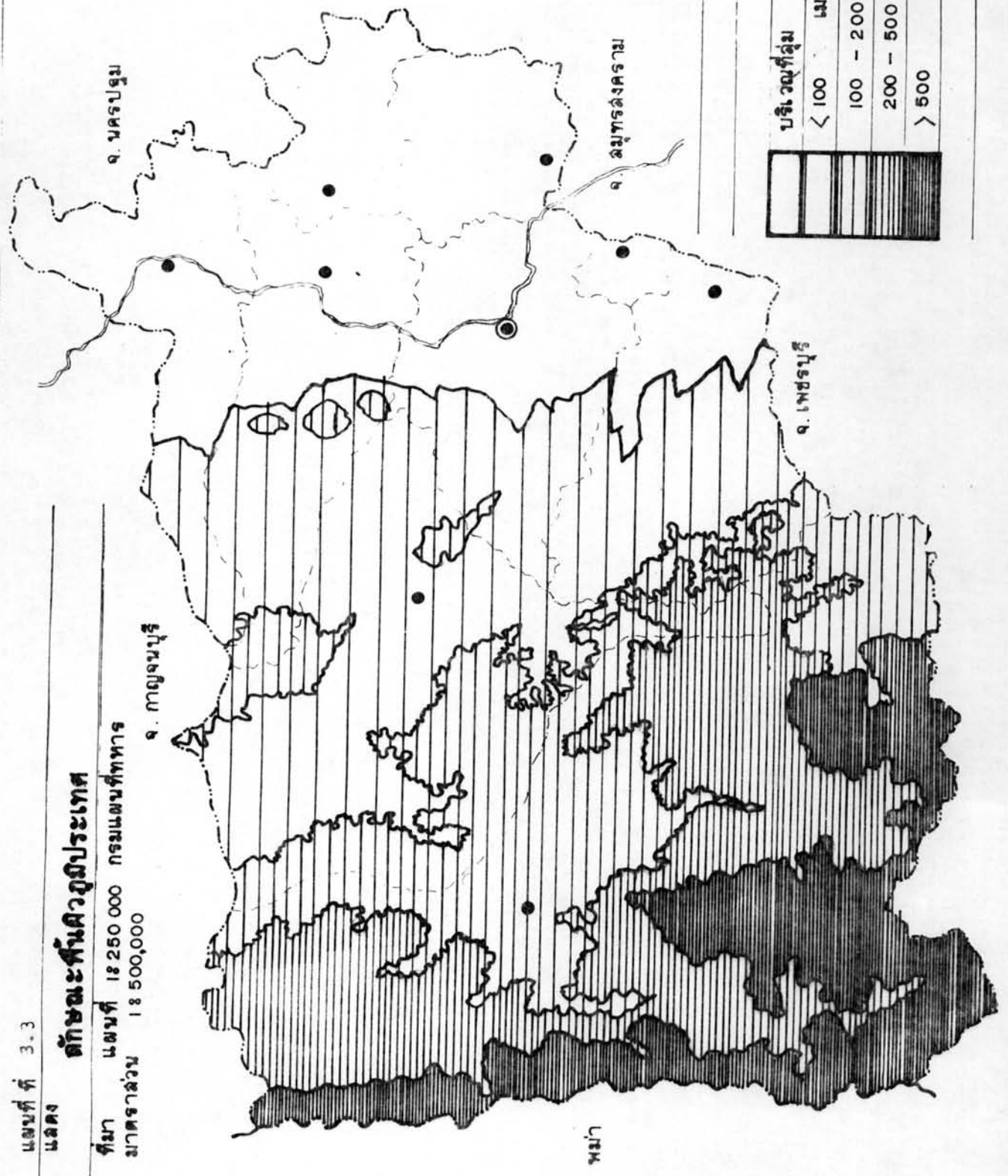
ข. บริเวณที่ราบ คือ บริเวณตอนกลางของจังหวัด รวมทั้งด้านเหนือ ด้านใต้ และด้านตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นพื้นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำแม่กลองจึงเป็นพื้นที่ราบลุ่มที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง เพราะเป็นดินเก่าจากตะกอนทับถมกันเป็นเวลานาน มีระดับความสูงโดยทั่วไปจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๑ - ๒๐ เมตร เป็นพื้นที่เหมาะในการทำนาหรือกิจกรรมอื่น ๆ บริเวณนี้ได้แก่ พื้นที่ในบางส่วนของ อ.บ้านโป่ง อ.โพธาราม อ.เมือง บางส่วนของ อ.ปากท่อ และ อ.บางแพ

ค. บริเวณที่ราบลุ่ม คือ บริเวณตะวันออกเฉียงใต้ เป็นพื้นที่ราบต่ำ มีความสูงโดยทั่วไปจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๑ - ๑๐ เมตร แต่เนื่องจากอยู่ใกล้ทะเล จึงได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลหนุนเนื่องโดยเฉพาะในฤดูแล้ง แต่เนื่องจากพื้นดินยังมีความอุดมสมบูรณ์ จึงทำให้พื้นที่เหล่านี้ทำการเพาะปลูกได้ผลดีในด้านกิจกรรม บริเวณนี้ได้แก่ อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอวัดเพลง และบางส่วนของอำเภอปากท่อ

แผนที่ที่ 3.3
แสดง

ลักษณะที่ผิวภูมิประเทศ

ที่มา แผนที่ 1:8250,000 กรมแผนที่ทหาร
มาตราส่วน 1:8,500,000

เหนือ

บริเวณที่ลุ่ม	เมตรจากระดับน้ำทะเล
< 100	"
100 - 200	"
200 - 500	"
> 500	"

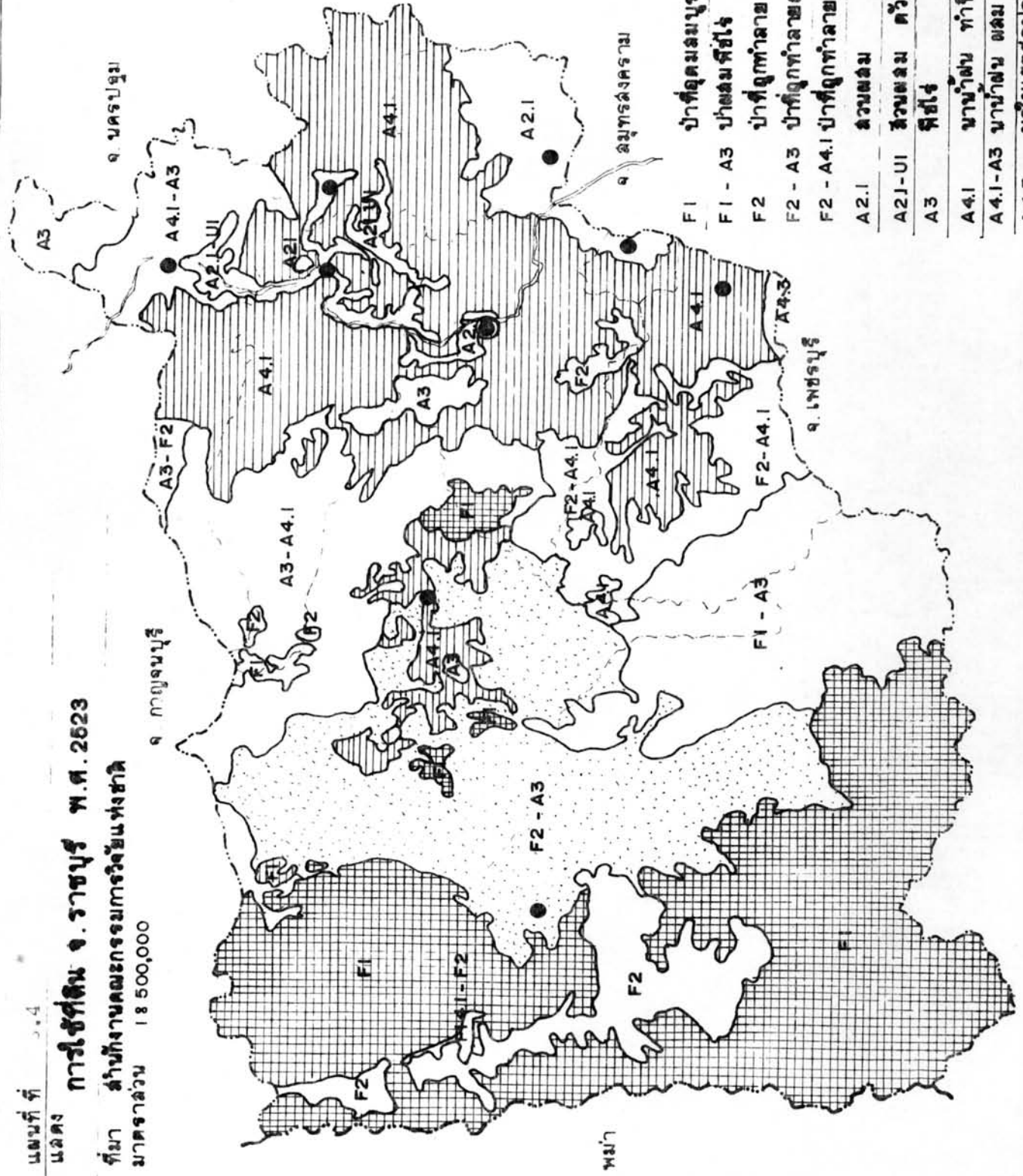
แผนที่ที่ ๖.4
แสดง

การใช้ที่ดิน จ.ราชบุรี พ.ศ. 2523

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

มาตราส่วน 1:850,000

เหนือ

- F1 ป่าที่อุดมสมบูรณ์
- F1 - A3 ป่าผสมพืชไร่
- F2 ป่าที่ถูกทำลาย หรือ เดิมทีกรม
- F2 - A3 ป่าที่ถูกทำลายผสมพืชไร่
- F2 - A4.1 ป่าที่ถูกทำลายผสมนาข้าว
- A2.1 สวนผสม
- A2J-UI สวนผสม คัดเลือกและ หนูป่าน
- A3 ไร่
- A4.1 นาข้าว ไร่
- A4.1-A3 นาข้าว ไร่
- A4.3 นาในเขตชลประทาน

จ. นครปฐม

จ. ลพบุรี

จ. เพชรบุรี

พม่า

๒.๓ การใช้ที่ดิน

จังหวัดราชบุรีมีพื้นที่ทั้งหมด ๕,๑๓๕.๖๘ ตารางกิโลเมตร หรือ ๓,๒๑๒,๐๐๐ ไร่ มีการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ ๓.๓ แสดงการใช้ที่ดินของจังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๒๓^๑

ประเภทการใช้ที่ดิน	เนื้อที่ (ก.ม. ^๒)	ร้อยละ
๑. ป่าที่อุดมสมบูรณ์ (F 1)	๑๒๘๐.๒๖	๒๔.๘๑
๒. ป่าผสมพืชไร่ต่าง ๆ (F1-A3)	๔๖๒.๕๑	๘.๐๐
๓. ป่าที่ถูกทำลายหรือเสื่อมโทรม (F2)	๒๒๕.๒๘	๔.๓๘
๔. ป่าที่ถูกทำลายผสมพืชไร่ต่าง ๆ (F2-A3)	๘๔๕.๘๔	๑๖.๔๖
๕. ป่าที่ถูกทำลายผสมน่าน้ำฝน (F2-A4.1)	๒๑๗.๑๒	๔.๒๒
๖. สวนผสม (A2.1)	๑๙๖.๒๖	๓.๘๒
๗. สวนผสม, ตัวเมืองและหมู่บ้าน (A2.1-U1)	๕๐.๐๑	๐.๙๗
๘. พืชไร่ต่าง ๆ (A3)	๑๑๗.๐๑	๒.๒๘
๙. น่าน้ำฝน ทำปีละครั้ง (A 4.1)	๑๑๓๓.๐๑	๒๒.๐๔
๑๐. น่าน้ำฝน ผสมพืชไร่ต่าง ๆ (A4.1-A3)	๕๔๑.๗๗	๑๑.๕๑
๑๑. นาในเขตชลประทาน ทำปีละครั้ง (A4.3)	๒๐.๕๑	๐.๔๐
รวม	๕๑๓๕.๖๘	๑๐๐

ที่มา : โครงการสำรวจทรัพยากรธรรมชาติด้วยดาวเทียม สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

^๑พื้นที่ป่าและการใช้ที่ดินคำนวณด้วยเครื่องวัดพื้นที่ Planimeter

จากแผนที่ที่ 3.4 จะเห็นว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยภูเขาและป่าไม้ ซึ่งอยู่บริเวณด้านตะวันตกของจังหวัด ในเขตพื้นที่ของ อ.จอมบึง และกิ่ง อ.สวนผึ้ง พื้นที่ที่ยังคงเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์มีประมาณ ๑๒๘๐.๒๖ ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๙๑ นอกนั้นเป็นป่าที่มีการบุกรุกเพื่อทำการเพาะปลูกพืชไร่ เช่น ไร่อ้อย และมันสำปะหลัง เป็นต้น

การเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของชาวจังหวัดราชบุรี และทำรายได้ให้กับจังหวัดมากที่สุด โดยเฉพาะสาขากสิกรรม มีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ ๒๐๔๘.๒๖ ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ ๔๐.๐๕ ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่ดังกล่าวประกอบด้วย

๒.๓.๑ ที่นา ส่วนใหญ่อยู่บริเวณด้านตะวันออกของจังหวัด คือ บริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ในเขตพื้นที่ส่วนใหญ่ อ.บ้านโป่ง อ.โพธาราม อ.เมืองราชบุรี อ.ปากท่อ อ.วัดเพลง และ อ.บางแพ มีพื้นที่ประมาณ ๑๙๖๒.๔ ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๑๘ ของพื้นที่ทั้งหมดประกอบไปด้วย

- พื้นที่ป่าผสมน่าน้ำฝน ๒๑๗.๑๒ ตารางกิโลเมตร
- พื้นที่น่าน้ำฝน ทำปีละครั้ง ๑๑๓๓.๐๑ "
- พื้นที่น่าน้ำฝน ผสมพืชไร่ต่าง ๆ ๕๔๑.๗๗ ตารางกิโลเมตร
- พื้นที่นาในเขตชลประทาน ๒๐.๕๑ "

๒.๓.๒ สวนผลไม้ อยู่ในบริเวณ อ.ดำเนินสะดวก บางส่วนของ อ.บางแพ บางส่วนบริเวณปากแม่น้ำ การใช้ที่ดินส่วนใหญ่เป็นป่าผสมสวนผลไม้ มีเนื้อที่โดยประมาณ ๒๔๖.๒๗ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณร้อยละ ๔.๗๙ ของพื้นที่ทั้งหมด บริเวณนี้รวมถึงตัวเมืองและหมู่บ้านด้วย

๒.๓.๓ พืชไร่ พืชไร่ที่สำคัญ คือ ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง ถั่ว ส่วนใหญ่จะปลูกบริเวณตอนกลางของจังหวัด เช่น ในพื้นที่บางส่วนของกิ่ง อ.สวนผึ้ง อ.จอมบึง อ.บ้านโป่ง และ อ.เมือง มีพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่ทั้งหมดประมาณ ๑๓๐๘.๔๕ ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ ๒๕.๔๖ ของพื้นที่ทั้งหมด บริเวณนี้รวมพื้นที่ป่าด้วยเพราะพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่นี้เป็นพื้นที่ป่าที่มีการบุกรุก และถากถางเพื่อการเพาะปลูก

สำหรับพื้นที่ที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่จะอยู่ตลอดสองฝั่งของแม่น้ำแม่กลอง และกระจายไปตามพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ ทวีปไปทางด้านตอนกลางและตะวันออกของจังหวัด ส่วนทางด้านตะวันตก บริเวณ อ.จอมบึง และ กิ่ง อ.สวนผึ้ง เป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยน้อยมาก

๒.๔ ทรัพยากรธรรมชาติ

๒.๔.๑ แหล่งน้ำและการชลประทาน

โดยทั่วไปแล้วแหล่งน้ำในจังหวัดราชบุรีแบ่งเป็นพื้นที่ริมน้ำใหญ่ ๆ ได้ ๓ บริเวณ คือ บริเวณที่หนึ่ง อยู่ด้านตะวันตกของจังหวัด ส่วนใหญ่เป็นบริเวณที่ดอน บริเวณที่สอง เป็นบริเวณที่อยู่ด้านตะวันออกตลอดมาถึงบริเวณตอนกลางของจังหวัด เฉพาะบริเวณตอนกลาง บางพื้นที่ไม่ปรากฏคลองข่อยแสดงถึงการขาดแคลนน้ำเป็นบางพื้นที่ และบริเวณที่สาม เป็นบริเวณที่อยู่ตอนกลางทางด้านใต้ติดต่อกับจังหวัดเพชรบุรี เป็นพื้นที่ริมน้ำที่เล็กกว่าพื้นที่ริมน้ำอื่น ๆ

สำหรับแหล่งน้ำโดยทั่วไปที่จังหวัดราชบุรีได้รับนั้นได้รับมาจาก

ก. น้ำฝน เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดราชบุรี ทางทิศตะวันตกจดเทือกเขาตะนาวศรี ทำให้ฝนที่ตกในจังหวัดราชบุรีซึ่งเกิดจากอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จะตกหนักตามบริเวณภูเขาด้านรับลม (ทางด้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า) ส่วนบริเวณแหล่งภูเขาซึ่งเป็นด้านรับลมฝนจะตกน้อย บริเวณดังกล่าวนี้ได้แก่ พื้นที่ทางตะวันตกของจังหวัดราชบุรีทั้งหมด ได้แก่ อ.จอมบึง และ กิ่ง อ.สวนผึ้ง ซึ่งจะได้รับอิทธิพลของลมมรสุมน้อยกว่าพื้นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำแม่กลองและชายฝั่งทะเลอ่าวไทย การเกษตรกรรมจึงต้องอาศัยน้ำฝนในช่วงฤดูฝน คือ ตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม จนถึงกลางเดือนตุลาคม

ข. น้ำท่า แหล่งน้ำท่าขนาดใหญ่ที่ไหลมาหล่อเลี้ยงพื้นที่ในจังหวัดราชบุรีนั้น ได้แก่ แม่น้ำแม่กลองซึ่งไหลผ่านพื้นที่ อ.บ้านโป่ง อ.โพธาราม และ อ.เมือง ในบริเวณพื้นที่ตะวันตกของบริเวณลุ่มน้ำแม่กลองมีแม่น้ำภาชีซึ่งอยู่ในเขตท้องที่กิ่ง อ.สวนผึ้ง และ อ.จอมบึง ท้ายท่ามะเกลือซึ่งอยู่ในเขตท้องที่ติดต่อรหว่าง อ.เมือง และ อ.ปากท่อ ส่วนพื้นที่ส่วนที่เหลือนั้นจะมีแต่ลำธารและร่องน้ำสายย่อย ซึ่งมีน้ำไม่ตลอดปี ซึ่งผิดกับทางตะวันออกของแม่น้ำแม่กลอง ซึ่ง

เป็นที่ลาดลุ่มลงสู่ทะเล จะมีสำน้ำสายย่อยตลอดจนคลองขุดและคลองข่อยมากมาย สามารถใช้ น้ำได้ตลอดปี

สำหรับระดับน้ำในแม่น้ำแม่กลองซึ่งเป็นแหล่งน้ำท่าขนาดใหญ่ นั้นจะมีระดับน้ำใกล้เคียงกับผิวดินที่ใช้ทำการเพาะปลูก เกษตรกรสามารถขุดคลองรับน้ำจากแม่น้ำเข้ามาใช้ทำการเกษตรได้เป็นอย่างดี

ค. น้ำบาดาล จากแผนที่แสดงแหล่งน้ำใต้ดิน จะเห็นว่าพื้นที่บริเวณสองข้างของลุ่มแม่น้ำแม่กลองตลอดออกไปทางด้านตะวันออกของลุ่มน้ำแม่กลอง พอดีหาแหล่งน้ำจืดจากแหล่งน้ำบาดาลเพื่อการอุปโภคและบริโภคได้โดยเฉพาะพื้นที่ในเขต อ.บ้านโป่ง อ.โพธาราม มีแหล่งน้ำอย่างดีทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ โดยสามารถหาแหล่งน้ำจากชั้นน้ำระดับตื้น (Shallow and intermediate aquifer) ได้^๑

ส่วน อ.บางแพ และ อ.ดำเนินสะดวกนั้นไม่สามารถหาน้ำจืดได้จากชั้นน้ำระดับตื้นที่สามารถหาน้ำจืดซึ่งมีปริมาณมากจากชั้นน้ำลึก (Deep aquifer)

ง. การชลประทาน พื้นที่เขตโครงการชลประทานในจังหวัดราชบุรีทั้งหมดเป็นส่วนหนึ่งของโครงการชลประทานแม่กลองใหญ่ ซึ่งได้รับน้ำจากเขื่อนวชิราลงกรณ์ พื้นที่ในจังหวัดราชบุรีได้รับประโยชน์จากโครงการ คือ

๑. บริเวณพื้นที่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำแม่กลอง นับตั้งแต่คลองดำเนินสะดวกขึ้นไปทั้งหมด ได้แก่ พื้นที่ของ อ.เมืองราชบุรี อ.ดำเนินสะดวก อ.โพธาราม อ.บางแพ และ อ.บ้านโป่ง รวมพื้นที่ประมาณ ๔๒๙,๘๐๐ ไร่ ประกอบด้วยโครงการต่าง ๆ ดังนี้

- โครงการราชบุรีฝั่งซ้าย	เนื้อที่ชลประทาน	๒๑๓,๘๐๐	ไร่
- โครงการนครชุม	"	๑๗๔,๒๐๐	ไร่ ^๒
- โครงการนครปฐม	"	๔๑,๘๐๐	ไร่ ^๒

^๑ สำนักผังเมือง, โครงการวิเคราะห์ข้อมูลระดับจังหวัด จังหวัดราชบุรี, หน้า ๖.

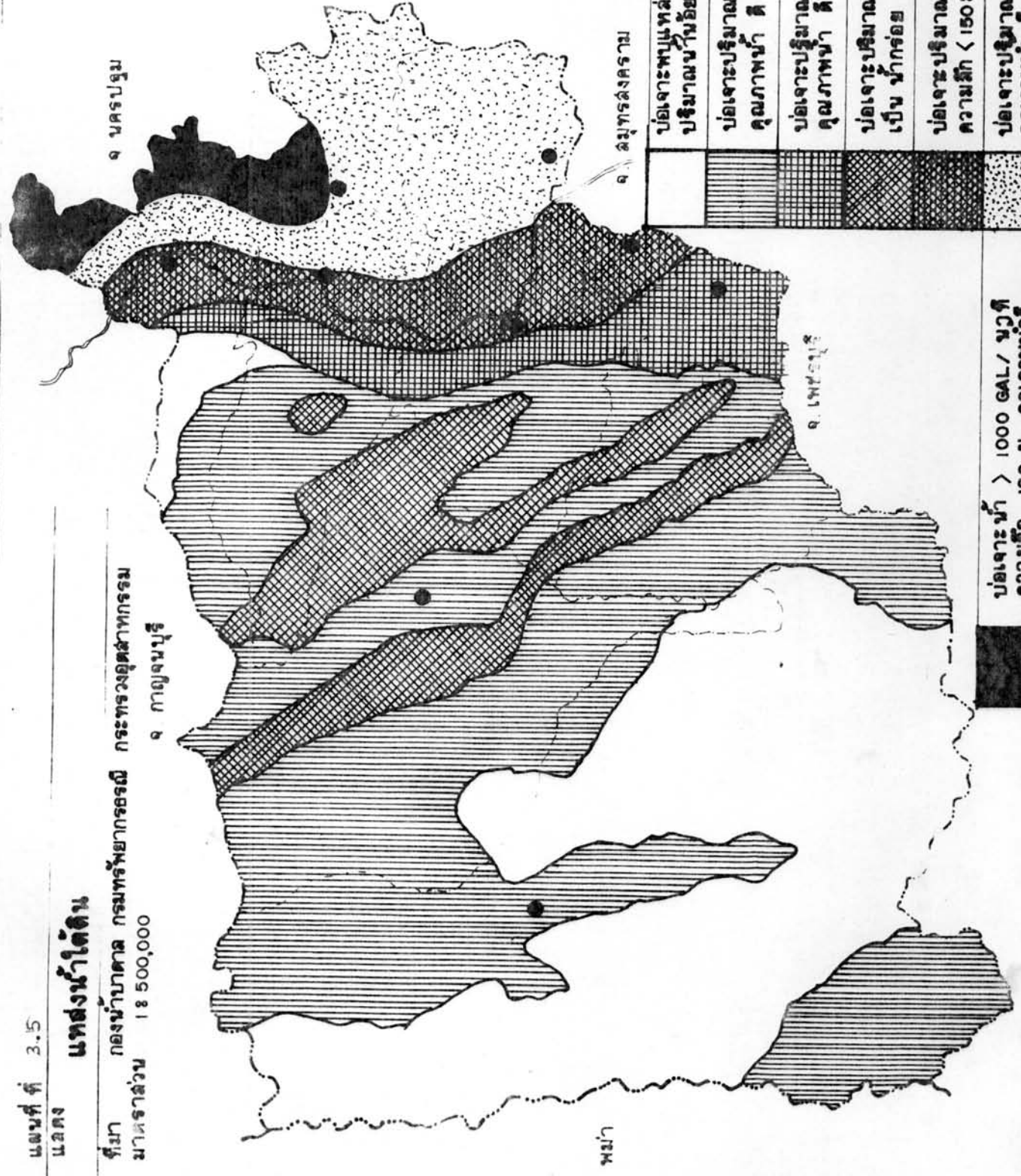
^๒ เฉพาะเนื้อที่ในเขตจังหวัดราชบุรี

แผนที่ที่ 3.5

แสดง

แหล่งน้ำใต้ดิน

ที่มา กองน้ำบาดาล กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงอุตสาหกรรม
มาตราส่วน 1:850,000

เหนือ

พม่า

สมุทรสงคราม

จ. เพชรบุรี

จ. นครปฐม

	บ่อเจาะพบแหล่งน้ำเฉพาะบางแห่ง ปริมาณน้ำน้อยมาก ต่ำกว่า 30 GAL/นาที
	บ่อเจาะปริมาณน้ำ 0-30 GAL/นาที คุณภาพน้ำ ดี
	บ่อเจาะปริมาณน้ำ 0-100 GAL/นาที คุณภาพน้ำ ดี
	บ่อเจาะปริมาณน้ำ 100 GAL/นาที เป็น น้ำกร่อย
	บ่อเจาะปริมาณน้ำ 100-150 GAL/นาที ความลึก < 150 ม. คุณภาพน้ำ ดี
	บ่อเจาะปริมาณน้ำ 500-1000 GAL/นาที คุณภาพน้ำ ดี

บ่อเจาะน้ำ > 1000 GAL/ นาที
ความลึก 180 ม. คุณภาพน้ำดี

๒. บริเวณพื้นที่ฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลอง ได้แก่ พื้นที่บริเวณใกล้ลุ่มน้ำของ อ.บ้านโป่ง อ.โพธาราม อ.เมืองราชบุรี อ.วัดเพลง และ อ.ปากท่อ ประกอบด้วย โครงการท่ามะกา และโครงการราชบุรีฝั่งขวา รวมเนื้อที่ชลประทาน ๓๕๘,๐๐๐ ไร่^๑ สำหรับโครงการท่ามะกานั้น ดำเนินการก่อสร้างเสร็จแล้ว แต่โครงการราชบุรีฝั่งขวายังปัจจุบัน กำลังดำเนินการก่อสร้าง คาดว่าจะก่อสร้างเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๒๕

จากแหล่งน้ำดังกล่าวมาแล้วทั้งหมดสามารถแบ่งพื้นที่ของจังหวัดราชบุรีออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. พื้นที่ที่ได้รับน้ำอย่างอุดมสมบูรณ์ ได้แก่ พื้นที่บริเวณใกล้ลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ตลอดจนถึงพื้นที่บริเวณฝั่งซ้ายของแม่น้ำทั้งหมด น้ำที่ได้มาจากน้ำท่า น้ำบาดาลและน้ำจากกรชลประทาน

๒. พื้นที่ที่แห้งแล้งและขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง คือ พื้นที่ส่วนที่เหลือทั้งหมด ได้แก่ กิ่งอำเภอสวนผึ้ง อำเภोजอมบึง และพื้นที่ทางด้านตะวันตกของอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม อำเภอเมืองราชบุรี และอำเภอปากท่อ เป็นเพราะพื้นที่โดยทั่วไปเป็นดินทรายอุ้มน้ำไม่ดี ชั้นดินดินจะระน้ำบาดาลไม่ได้ ยกเว้นพื้นที่บางแห่งเท่านั้น แต่ก็ได้ปริมาณน้อย ดังนั้นการเกษตรกรรมของพื้นที่บริเวณนี้จึงอาศัยน้ำฝนแต่เพียงอย่างเดียว

เมื่อกล่าวถึงปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในจังหวัดราชบุรีจึงพบว่าอยู่ในพื้นที่ส่วนที่ ๒ ถึงแม้ว่าโครงการชลประทานราชบุรีฝั่งขวาจะดำเนินการเสร็จ ก็เพียงสามารถให้น้ำแก่พื้นที่ที่อยู่ในบริเวณใกล้ลุ่มแม่น้ำแม่กลองเท่านั้น (ดูแผนที่ประกอบ) ส่วนพื้นที่ที่เลยออกนอกเขตโครงการชลประทานไปทางทิศตะวันตก ซึ่งมีระดับพื้นที่สูงกว่านั้น โดยเฉพาะพื้นที่ในเขตอำเภोजอมบึง กิ่งอำเภอสวนผึ้ง และพื้นที่บางส่วนของอำเภอเมืองราชบุรี และอำเภอปากท่อ การเพาะปลูกยังคงต้องอาศัยน้ำฝนต่อไป โดยจะขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง แหล่งน้ำฝนจึงเป็นแหล่งน้ำสำคัญสำหรับพื้นที่ในบริเวณดังกล่าวนี้ เพื่อรักษาแหล่งต้นน้ำ และการเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง

^๑ เฉพาะเนื้อที่ในเขตจังหวัดราชบุรี

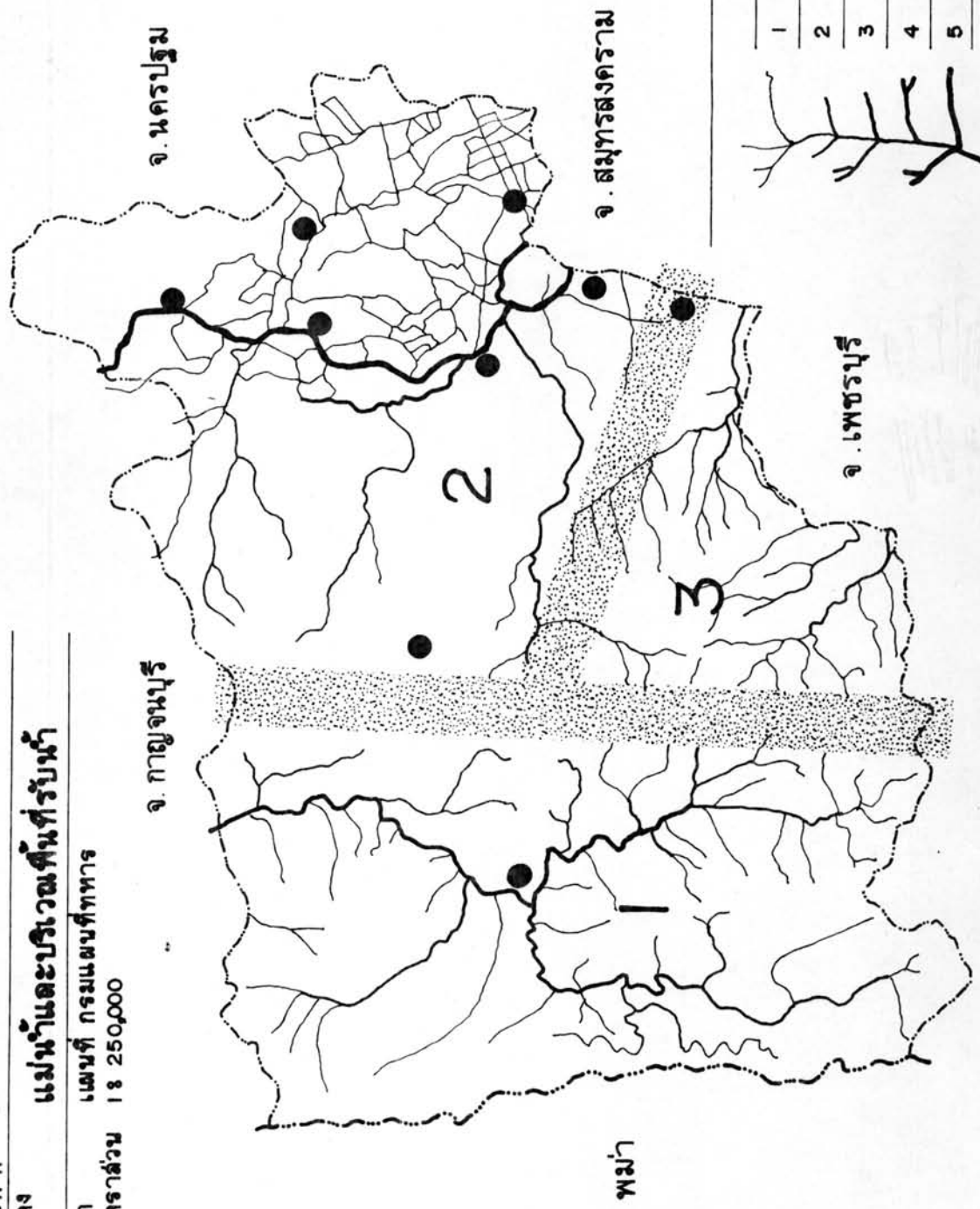
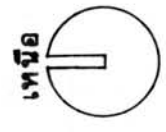
แผนที่ที่ 3.6

แสดง

แม่น้ำและบริเวณพื้นที่รับน้ำ

ที่มา กรมแผนที่ทหาร

มาตราส่วน 1 : 250,000

- 1 ต้นน้ำ
- 2 แม่น้ำตอนกลาง
- 3 แม่น้ำตอนปลาย

ซึ่งพอจะลดปัญหาดังกล่าวนี้ลงได้บ้าง โดยการควบคุมการตัดไม้ทำลายป่า เพื่อรักษาแหล่ง
ต้นน้ำลำธาร และก่อสร้างอ่างเก็บน้ำในบริเวณที่กรมชลประทานที่มีโครงการจะก่อสร้างให้แล้ว
เสร็จโดยเร็ว

ตารางที่ ๓.๔ แสดงโครงการชลประทานในจังหวัดราชบุรี

โครงการ	ประเภท	เก็บน้ำ (ล้าน ม ^๓)	เนื้อที่ชลประทาน (ไร่)	ระยะเวลาก่อสร้าง		เนื้อที่สร้าง เสร็จแล้ว (ไร่)
				เริ่ม	เสร็จ	
<u>ลุ่มน้ำแม่กลอง</u>						
๑. อ่างโป่งกระทิง	S	๐.๒๓	อุบิโกก	๒๕๒๐	๒๕๒๑	-
๒. อ่างซึชป่าหวาย	S	๐.๑๕	อุบิโกก	๒๕๒๐	๒๕๒๑	-
<u>แม่กลองใหญ่-เขื่อนวชิ-</u>						
<u>ราลงกรณ์ ฝั่งตะวันออก</u>						
(ฝั่งซ้าย)						
๑. กำแพงแสน	I	-	๒๘๔,๓๐๐	๒๕๐๘	๒๕๑๘	๒๘๔,๓๐๐
กาญจนบุรี-นครปฐม-ราชบุรี						
๒. นครปฐม	I	-	๓๓๗,๘๐๐	๒๕๐๘	๒๕๑๖	๓๓๗,๘๐๐
กาญจนบุรี-ราชบุรี						
นครปฐม-สมุทรสาคร						
๓. นครปฐม	I	-	๒๕๙,๙๐๐	๒๕๐๘	๒๕๑๕	๒๕๙,๙๐๐
ราชบุรี-นครปฐม-						
สมุทรสาคร						
๔. ราชบุรีฝั่งซ้าย	I	-	๑๙๑,๙๐๐	๒๕๑๐	๒๕๑๕	๑๙๑,๙๐๐
๕. ราชบุรีฝั่งซ้าย(ขยาย)	IPC	-	๑๔,๖๐๐	๒๕๑๗	๒๕๒๐	๑๔,๖๐๐
ราชบุรี - สมุทรสงคราม						

ตารางที่ ๓.๔ แสดงโครงการชลประทานในจังหวัดราชบุรี (ต่อ)

โครงการ	ประเภท	เก็บน้ำ (ล้าน ม ^๓)	เนื้อที่ชลประทาน (ไร่)	ระยะเวลาก่อสร้าง		เนื้อที่สร้าง เสร็จแล้ว(ไร่)
				เริ่ม	เสร็จ	
<u>ฝั่งตะวันตก (ฝั่งขวา)</u>						
๑.ท่ามะกา	I	-	๒๘๓,๘๐๐	๒๕๑๓	๒๕๒๓	๒๘๓,๘๐๐
๒.ราชบุรีฝั่งขวา	I	-	๓๐๓,๖๐๐	๒๕๑๖	๒๕๒๖	๔๕,๔๗๐
ราชบุรี-เพชรบุรี-						
สมุทรสงคราม						
- ดำเนินสะดวก	C	-	๑๓๐,๐๐๐	๒๔๔๕	๒๔๕๐	๑๓๐,๓๐๐
- นาคราช	C	-	อุบิภาค	๒๕๒๓	๒๕๒๓	-
- ห้วยกระตือ	I	-	๘,๐๐๐	๒๕๒๒	๒๕๒๒	๘,๐๐๐
- ห้วยไผ่ *	I	-	๑,๕๐๐	๒๔๙๓	๒๔๙๓	๑,๕๐๐
- ห้วยฝาก ๑	I	-	๘,๐๐๐	๒๕๒๓	๒๕๒๓	-
- ห้วยฝาก ๒	I	-	๕๐๐	๒๕๒๒	๒๕๒๒	-
- ฝากอ่างหิน	I	-	๒,๒๐๐	๒๕๒๒	๒๕๒๒	๒,๒๐๐
- ประสิทธิ์ชลกาล	I	-	๑๕,๒๐๐ ^๒	๒๔๙๒	๒๕๐๖	๑๕,๒๐๐
ราชบุรี-เพชรบุรี						
- วังมะนาว	I	-	๒,๐๐๐	๒๕๒๓	๒๕๒๓	-

หมายเหตุ * มอบให้ส่วนราชการอื่น ๆ ๗๗๓ ประชาชนดำเนินการจัดสรรน้ำ และบำรุงรักษา ๑,๕๐๐ ไร่

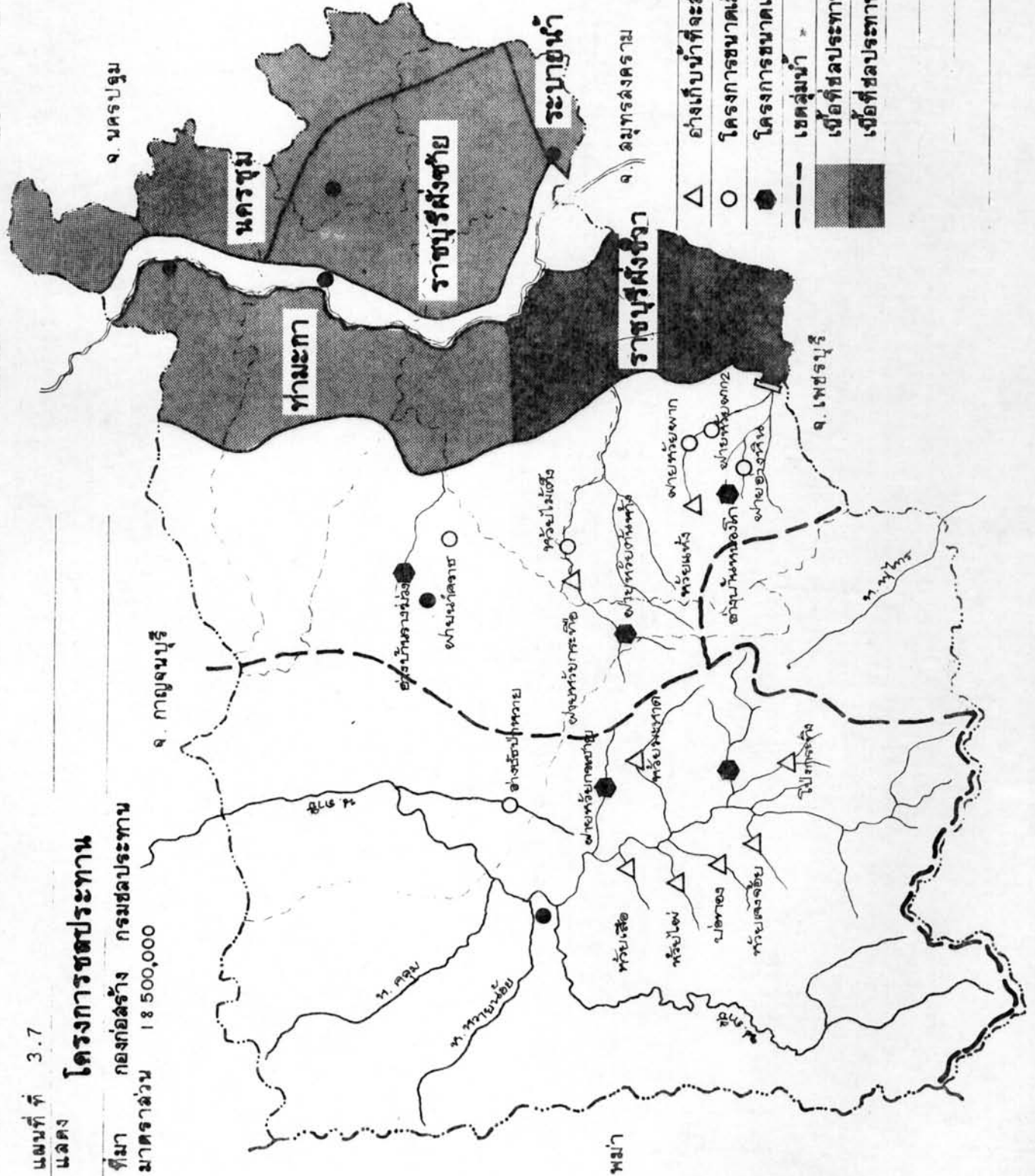
๒ อยู่ในเขตโครงการแม่กลองใหญ่ ๑๕,๐๐๐ ไร่

ที่มา : กรมชลประทาน

แผนที่ที่ 3.7
แสดง

โครงการชลประทาน

ที่มา กองก่อสร้าง กรมชลประทาน
มาตราส่วน 1:850,000

เหนือ

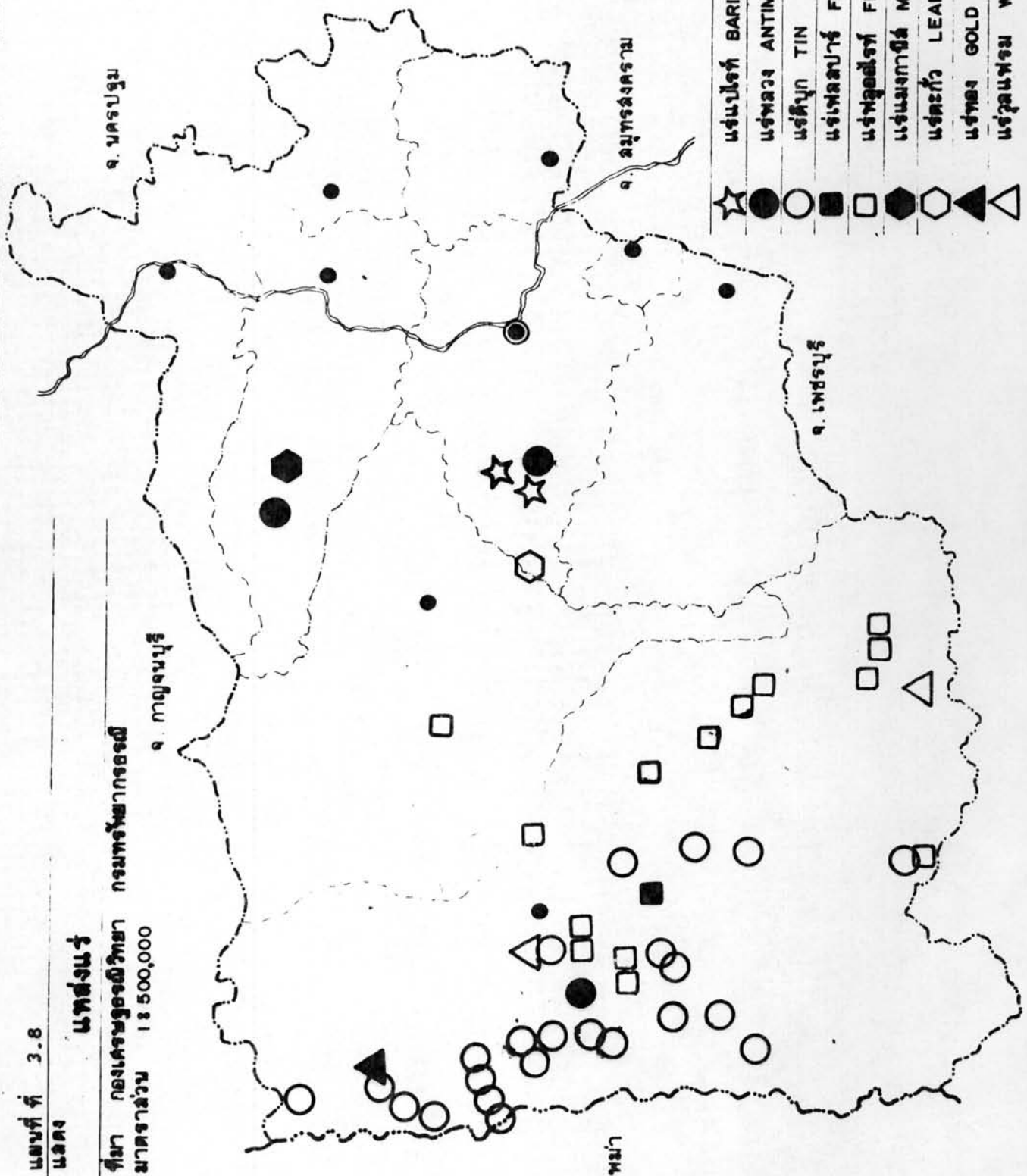
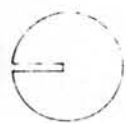
- △ ถ้าเก็บน้ำที่จะสร้างต่อไป
- โครงการขนาดเล็ก สร้างเสร็จปี 2523
- โครงการขนาดเล็ก สร้างเสร็จปี 2524
- เขตลุ่มน้ำ
- พื้นที่ชลประทาน สร้างเสร็จปี 2523
- พื้นที่ชลประทาน สร้างเสร็จปี 2524

แผนที่ที่ 3.8
แสดง

แหล่งแร่

ที่มา กองเศรษฐกิจศึกษา กรมทรัพยากรธรณี
มาตราส่วน 1:500,000

เหนือ

- ☆ แร่แบไรท์ BARITE
- แร่ทังสเตน ANTIMONY
- แร่ดีบุก TIN
- แร่เหล็กสปาร์ FELDSPAR
- แร่ฟลูออไรท์ FLUORITE
- ⬠ แร่แมงกานีส MANGANESE
- ⬡ แร่ตะกั่ว LEAD
- ▲ แร่ทองคำ GOLD
- △ แร่ทังสเตน WOLFRAM

๒.๔.๒ แร่ธาตุ

แหล่งแร่ที่สำคัญและมีจำนวนมากในจังหวัดราชบุรี ได้แก่ แร่ดีบุก และแร่ฟลูออไรต์ จะอยู่ในท้องที่กิ่ง อ.สวนผึ้ง บริเวณเทือกเขาตะนาวศรี บริเวณเขาบังลม เขาอุ้มทอง ส่วนแร่อื่น ๆ นั้นพอมิบ้างแต่ไม่มากนัก ซึ่งกระจุกกระจายไปตามอำเภอต่าง ๆ (ดูแผนที่ 3.8) ดังต่อไปนี้

แร่พลวงมีใน อ.เมืองราชบุรี และ อ.โพธาราม

แร่ทอง แร่เฟลสปาร์ แร่จุลแฟรมและแร่พลวง มีในกิ่ง อ.สวนผึ้ง

แร่มังกานีสมีใน อ.ปากท่อ

แร่ตะกั่วและแร่แบไรท์ มีใน อ.เมืองราชบุรี

นอกจากนี้ยังมีธาตุหินและดินต่าง ๆ ที่มีค่าเช่น

ทราย พบทั่วไปในลำน้ำแม่กลอง ท้องที่ อ.บ้านโป่ง อ.โพธาราม และ อ.เมืองราชบุรี เป็นทรายที่มีคุณภาพดี ซึ่งเป็นสินค้าที่สำคัญของจังหวัด มีการดูดทรายถึง ๒๑ แห่ง หิน มีอยู่บริเวณเขาถ้ำพระ เขาอีข่าน เขากลอง อ.ปากท่อ เขาขุ อ.เมืองราชบุรี และ ต.เขาขลุ อ.บ้านโป่ง

ดินลูกรัง มีที่บริเวณเขากรวด หนองกระทุ่มใน อ.เมืองราชบุรี ต.เขาขลุ อ.โพธาราม

ดินขาว เป็นดินที่มีคุณลักษณะใช้สำหรับทำถ้วยชาม เครื่องเคลือบดินเผา มีที่บริเวณเขาขลุ อ.โพธาราม

จากตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งแร่ดังกล่าว บางบริเวณอยู่ในเขตที่มีแหล่งท่องเที่ยว เช่น กิ่ง อ.สวนผึ้ง มีการทำแร่ดีบุกและฟลูออไรต์มาก บริเวณนี้มีบ่อน้ำร้อนทั้งอยู่ในเขตเหมืองแร่ บ่อคสิง แต่ลักษณะที่มีการทำแร่ไม่ได้ขัดแย้งกับบริเวณบ่อน้ำร้อนเลย อาจจะเป็นลักษณะที่แปลกไปประการหนึ่ง ซึ่งการเข้ามาขมบ่อน้ำร้อนแล้วยังได้ชมวิธีการทำเหมืองแร่ด้วย ส่วนบริเวณอื่น ๆ

เช่น ที่เขาถ้ำพระ เขาภู เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตที่มีการระเบิดหิน ทำให้สภาพแวดล้อมโดยรอบมีฝุ่นละออง เป็นปัญหากับแหล่งท่องเที่ยว และบริเวณเขาซุ้ม อ.โพธาราม เป็นบริเวณที่มีการขนถ่ายดินลูกรัง ซึ่งจะต้องผ่าน ต.ธรรมเสนซึ่งมีถ้ำสาริกาอยู่บริเวณนี้ด้วย ทำให้สภาพทางเข้าเป็นถนนลูกรังเต็มไปด้วยฝุ่นสีแดง จากลักษณะของความขัดแย้งเช่นนี้ จึงเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

๒.๔.๓ ป่าไม้

พื้นที่ป่าไม้ปรากฏอยู่ทางด้านตะวันตกของจังหวัด ส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณที่ดินที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลมากกว่า ๑๐๐ เมตร จ.ราชบุรี มีพื้นที่ป่าไม้ทั้งสิ้น ๑,๗๐๖, ๖๕๐ ไร่ หรือ ๒,๗๓๐.๖๔ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณร้อยละ ๕๓.๓๓ ของพื้นที่ทั้งจังหวัด พื้นที่ของป่าไม้ส่วนใหญ่อยู่ในเขตพื้นที่ อ.จอมบึง และกิ่ง อ.สวนผึ้ง สภาพโดยทั่วไปของป่าไม้ในจังหวัดราชบุรีถูกทำลายไปจนเกือบหมด จึงมีผลให้พื้นที่มีแต่ความแห้งแล้งเป็นอย่างมาก การตัดไม้ทำลายป่าในจังหวัดราชบุรีมีสูงถึงร้อยละ ๔๔

จังหวัดราชบุรีมีป่าสงวนแห่งชาติทั้งหมด ๖ แห่ง คือ

๑. ป่าสงวนแห่งชาติป่าทางด้านห้วยตะโก เนื้อที่ ๑๑๕.๐๐ ตารางกิโลเมตร อยู่ในพื้นที่ อ.จอมบึง ปัจจุบันสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้เข้าไปดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร เมื่อแล้วเสร็จจะเปิดให้ราษฎรเข้าไปทำกิน

๒. ป่าสงวนแห่งชาติเขากรวด - เขาพลอง เนื้อที่ ๗.๖ ตารางกิโลเมตร อยู่ในพื้นที่ อ.เมืองราชบุรี

๓. ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาบิน เนื้อที่ ๓๔.๐๐ ตารางกิโลเมตร ในพื้นที่ อ.เมืองราชบุรี อ.จอมบึง กำลังอยู่ในระหว่างการปลูกป่า

๔. ป่าสงวนแห่งชาติป่าพวยาง - พุสามซ้อน เนื้อที่ ๑๔๐.๒๕ ตารางกิโลเมตร อยู่ในพื้นที่ อ.ปากท่อ

๕. ป่าสงวนแห่งชาติป่าชำสาม เนื้อที่ ๓.๔๕ ตารางกิโลเมตร อยู่ในพื้นที่อำเภอบ้านโป่ง

๖. ป่าสงวนแห่งชาติป่าหนองกลางเนิน เนื้อที่ ๐.๒๔ ตารางกิโลเมตร ในพื้นที่ อ.เมืองราชบุรี

นอกจากป่าสงวนแห่งชาติดังกล่าว ยังมีป่าเตรียมการสงวนรวมเนื้อที่ทั้งสิ้น ๒,๔๓๐.๐๐ ตารางกิโลเมตร ในพื้นที่ อ.ปากท่อ อ.จอมบึง และกิ่ง อ.สวนผึ้ง

จังหวัดราชบุรียังมีป่าโครงการอีก ๓ ป่า คือ

๑. ป่าโครงการไม้กระยาเลยจอมบึง (ร.บ. ๑)
๒. ป่าโครงการเพื่อการอุตสาหกรรม ป่าพวยาง-พุลามซ็อน (ร.บ.๒)
๓. ป่าโครงการเพื่อการอุตสาหกรรม ผาหลวง-เขาพะเนียง (ร.บ.๓)

๒.๕ ภัยธรรมชาติ

เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของจังหวัดราชบุรีเป็นที่ค่อนข้างต่ำและวันตก มีภูเขาใหญ่ล้อมรอบกัน และค่อย ๆ ลาดลงเป็นที่ราบลุ่มมาทางตอนกลางและด้านตะวันออก สภาพกายภาพของพื้นที่ดังกล่าวจึงทำให้น้ำไหลจากด้านตะวันตกมาทางด้านตะวันออก จังหวัดราชบุรีจึงมักประสบปัญหาอุทกภัยเป็นครั้งคราวโดยเฉพาะฤดูน้ำหลาก เช่น ในท้องที่ อ.เมืองราชบุรี โพธาราม ปากท่อ บ้านโป่ง และกิ่ง อ.สวนผึ้ง ทำความเสียหายแก่พืชผล ชีวิตทรัพย์สินของราษฎร และทางราชการมาก

ในปี พ.ศ.๒๔๒๓ จังหวัดราชบุรีทุกอำเภอเกิดภาวะแห้งแล้งในฤดูเพาะปลูก ทำให้น้ำข้าวและพืชต่าง ๆ ได้รับความเสียหายเป็นอันมาก พื้นที่เสียหายรวม ๒๔๒,๑๗๗.๒๐ ไร่ ประชาชนได้รับความเสียหายถึง ๑๐,๔๔๔ ครัวเรือน ผลผลิตการเกษตรในปีนั้นลดน้อยลงเช่นกัน

๒.๖ การคมนาคมขนส่งในจังหวัดราชบุรี

ราชบุรีเป็นเมืองเก่าแก่มากแต่โบราณ จากการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์และหลักฐานทางด้านโบราณคดี ปรากฏว่าเมืองราชบุรีได้ถูกสร้างขึ้นหลายครั้งด้วยกัน ตั้งแต่สมัยทวารวดี สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จนมาถึงปัจจุบัน ราชบุรีก็ยังคงถูกจัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทางภาคตะวันตกของประเทศไทย ด้วยเหตุนี้ราชบุรีจึงเป็นจังหวัดที่มีการพัฒนาทางภาค

ตะวันตกของประเทศไทย ด้วยเหตุนี้ราชบุรีจึงเป็นจังหวัดที่มีการพัฒนาในด้านสาธารณูปโภคที่
 ดีมาตลอด เพื่อเป็นการสนองตอบต่อโครงการพัฒนาต่าง ๆ ให้สอดคล้องและดำเนินไปได้อย่าง
 ถูกต้อง สิ่งที่ติดตามมา คือ สภาพถนนซึ่งได้รับการพัฒนาให้อยู่ในสภาพที่ดี จึงเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริม
 เสริมการท่องเที่ยวในตัวจังหวัดได้ดีและสะดวก สาธารณูปโภคในจังหวัดราชบุรี มีลักษณะดังนี้
 คือ

๒.๖.๑ เส้นทางคมนาคม

การคมนาคมในจังหวัดราชบุรี สามารถกระทำได้ ๒ ทาง คือ ทางบก
 และทางน้ำ

ก. ทางบก สามารถเดินทางได้ทั้งโดยทางรถไฟและรถยนต์

- ทางรถไฟ มีทางรถไฟสายใต้ผ่าน อ.บ้านโป่ง อ.โพธาราม อ.เมือง
 ราชบุรี และ อ.ปากท่อ โดยมีทางแยกไปจังหวัดกาญจนบุรีที่สถานีบ้านโป่งและทางแยกไปจังหวัด
 สุพรรณบุรีที่สถานีหนองปลาดุกในอำเภอบ้านโป่ง ระยะทางจากสถานีรถไฟกรุงเทพ ฯ ถึงราชบุรี
 ๑๑๘ กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ ๒ ชั่วโมง ๒๐ นาที

- ทางรถยนต์ มีเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ ได้แก่

๑. เส้นทางที่ใช้ติดต่อระดับภาค คือ เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔
 (สายเพชรเกษม) ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อกับจังหวัดทางภาคกลางและภาคใต้

๒. เส้นทางที่ใช้ติดต่อระดับจังหวัด ได้แก่

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๔ (สายธนบุรี - ปากท่อ) แยกจากถนน
 เพชรเกษมที่ อ.ปากท่อ ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อกับจังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสาคร
 และกรุงเทพมหานคร

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๓ (สายบ้านโป่ง - กาญจนบุรี) แยก
 จากถนนเพชรเกษมที่บ้านโป่งใช้เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อกับจังหวัดกาญจนบุรี

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๕ (สายบางแพ - สมุทรสงคราม) แยก
 จากถนนเพชรเกษมที่อำเภอบางแพ ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อกับจังหวัดสมุทรสงคราม

๓. เส้นทางที่ใช้ติดต่อระหว่างอำเภอภายในจังหวัด ได้แก่ เส้นทางหลวงจังหวัด และเส้นทางชนบท เส้นทางหลวงจังหวัดสายสำคัญที่ใช้ในการคมนาคม ได้แก่

- ทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๓๐๘๗ เส้นทางราชบุรี - จอมบึง ระยะทาง ๓๐.๕๐ กิโลเมตร

- ทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๓๐๘๘ เส้นทางราชบุรี - ปากท่อ ระยะทาง ๒๓ กิโลเมตร

- ทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๓๐๘๙ เส้นทางเขาขุ - บ.โคกสูง ระยะทาง ๒๘.๑๕ กิโลเมตร

ข. ทางน้ำ

เนื่องจากจังหวัดราชบุรีมีแม่น้ำแม่กลองไหลจากจังหวัดกาญจนบุรีผ่าน อ.บ้านโป่ง อ.โพธาราม อ.เมืองราชบุรี และ อ.ดำเนินสะดวก ไปสู่อ่าวไทยที่จังหวัดสมุทรสงคราม จึงสามารถใช้เส้นทางนี้สำหรับการติดต่อระหว่างอำเภอกับจังหวัดได้โดยสะดวก โดยเฉพาะในเขต อ.ดำเนินสะดวก การคมนาคมทางน้ำยังนับว่ามีความสำคัญกว่าทางบกทั้งนี้เพราะภายในเขต อ.ดำเนินสะดวกมีลำน้ำย่อยหลายสาย ตลอดจนคลองขุด เช่น คลองทองหลวง คลองดำเนินสะดวก ดังนั้นจึงสามารถใช้เส้นทางเหล่านี้ลำเลียงสินค้าอันเกิดจากผลผลิตทางการเกษตรและอุตสาหกรรม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องที่ออกสู่ตลาดที่กรุงเทพมหานครโดยผ่านแม่น้ำท่าจีน

๒.๖.๒ ปริมาณการจราจร (Traffic Volumes)

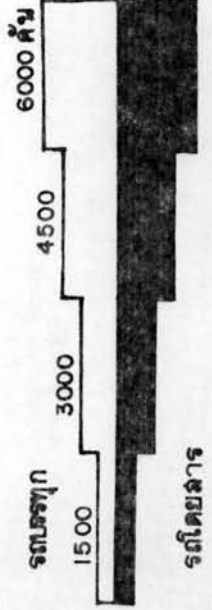
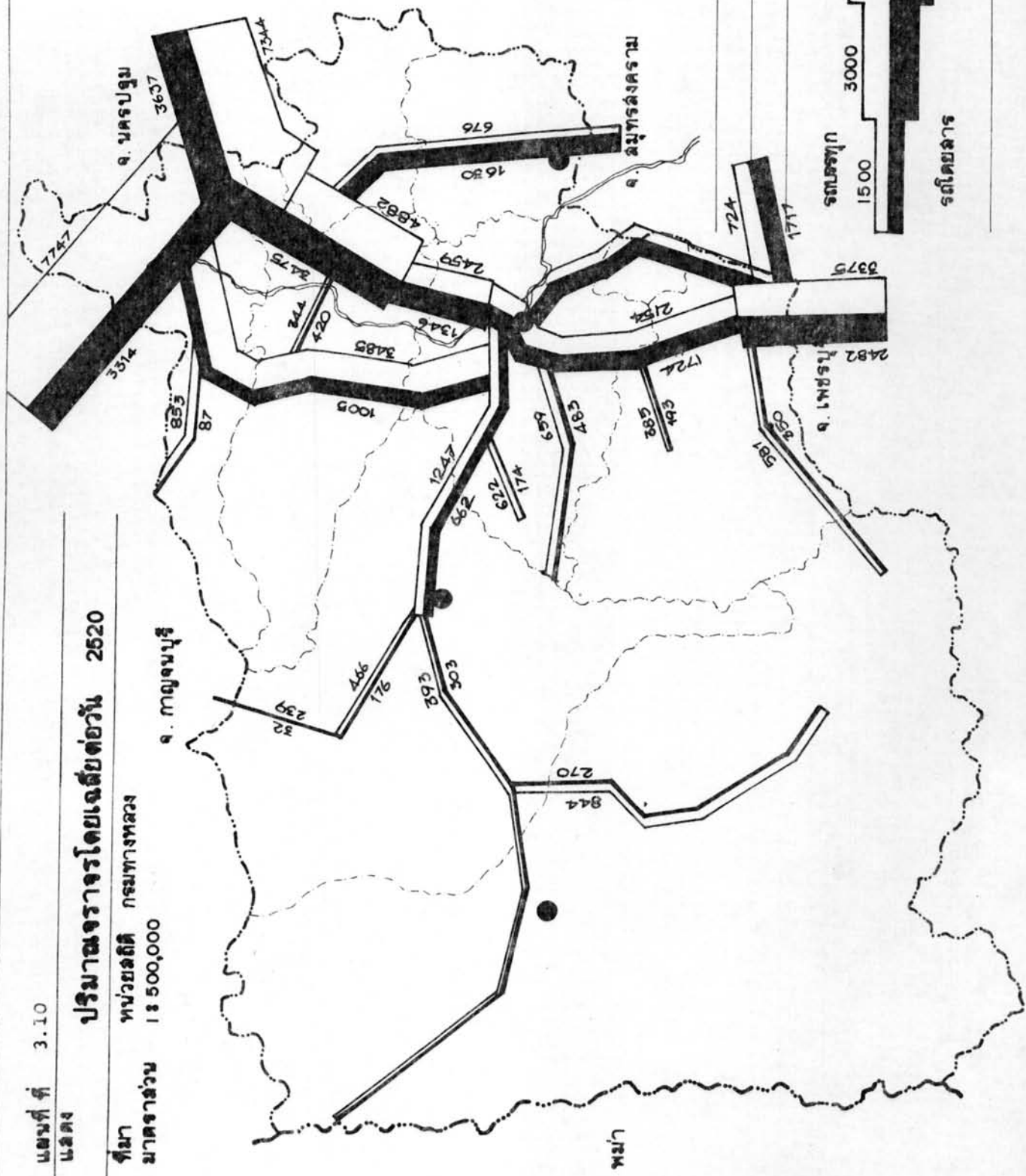
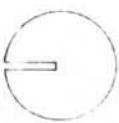
ถนนสายบ้านโป่ง - กาญจนบุรี มีปริมาณการจราจรบนถนนสูงสุด รองลงมา คือ ปริมาณการจราจรบนถนนสายเพชรเกษม เนื่องจากถนนทั้ง ๒ สาย เป็นทางหลวงแผ่นดินสายสำคัญเชื่อมต่อจังหวัดกาญจนบุรีกับจังหวัดต่าง ๆ ในภาคกลาง และเชื่อมต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคใต้กับกรุงเทพมหานครตามลำดับ ที่น่าสังเกตประการหนึ่ง คือ ปริมาณการจราจรบนถนนสายเพชรเกษมระหว่างตัวจังหวัดราชบุรี กับจังหวัดเพชรบุรี ลดลงจากเดิม หลังจากที่มีการเปิดเส้นทาง

แผนที่ที่ 3.10
แสดง

ปริมาณจราจรโดยเฉลี่ยต่อวัน 2520

ที่มา หน่วยสถิติ กรมทางหลวง
มาตรฐาน 1 : 500,000

เหนือ

หลวงแผ่นดินสายธนบุรี - ปากท่อ ซึ่งเป็นการลดระยะเวลาการเดินทางระหว่างกรุงเทพมหานครกับจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคใต้ได้อย่างมาก รถที่เคยวิ่งบนเส้นทางสายเพชรเกษมได้เปลี่ยนมาใช้เส้นทางธนบุรี - ปากท่อ แทน

๒.๖.๓ สภาพเส้นทางคมนาคมและชุมชนที่อยู่นอกโครงข่ายปัจจุบัน

สภาพถนนโดยทั่วไปที่ใช้ติดต่อระหว่างอำเภอของจังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่จะเป็นถนนลาดยางในพื้นที่บริเวณตะวันออก ของจังหวัดซึ่งเป็นที่ลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ และเป็นบริเวณการตั้งถิ่นฐานเดิมซึ่งมีความหนาแน่นกว่าบริเวณอื่น ๆ ถนนส่วนใหญ่จะอยู่ในความรับผิดชอบของกรมทางหลวง ส่วนในบริเวณพื้นที่ตะวันตกของจังหวัด สภาพถนนที่ใช้ติดต่อระหว่างอำเภอโดยทั่วไปจะเป็นถนนลูกรัง ซึ่งเป็นบริเวณที่อยู่อาศัยเบาบาง เนื่องจากเป็นพื้นที่บุกเบิกใหม่จากพื้นที่ป่าเดิม เป็นส่วนใหญ่ ถนนจะอยู่ในความรับผิดชอบของกรมทางหลวงส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่ง เป็นถนนชนบทที่ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท

ในจังหวัดราชบุรีมีเส้นทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงจังหวัดซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรมทางหลวง ยาวทั้งสิ้นประมาณ ๓๔๐ กิโลเมตร และเส้นทางชนบทซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทยาวประมาณ ๑๔๐ กิโลเมตร การคมนาคมติดต่อระหว่างอำเภอโดยทั่วไปนับว่ามีความสะดวก ยกเว้นเส้นทางหลวงจังหวัดสายจอมบึง - ชาติภูมิ - เขมิงผาปกค้ำควา และทางหลวงจังหวัดสายราชบุรี - วัดเพลง ซึ่งปัจจุบันเป็นถนนลูกรัง ทำให้การคมนาคมไม่สะดวกเท่าที่ควร เส้นทางที่ใช้ติดต่อระหว่างอำเภอกับตำบลและหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นถนนที่ก่อสร้างด้วยการพัฒนาของจังหวัด เป็นถนนลูกรังแต่ยังมีเส้นทางอีกหลายเส้นทางที่การคมนาคมยังไม่ได้ได้รับความสะดวก

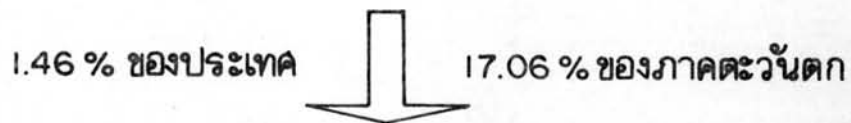
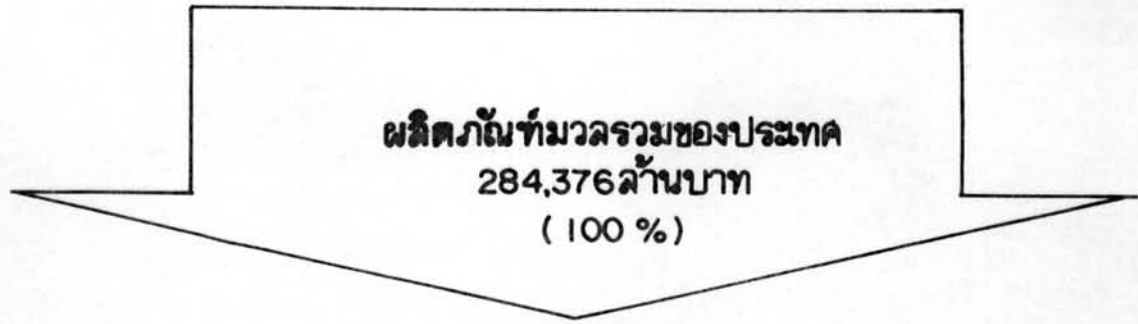
๓. ลักษณะทางเศรษฐกิจของจังหวัดราชบุรี

๓.๑ สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

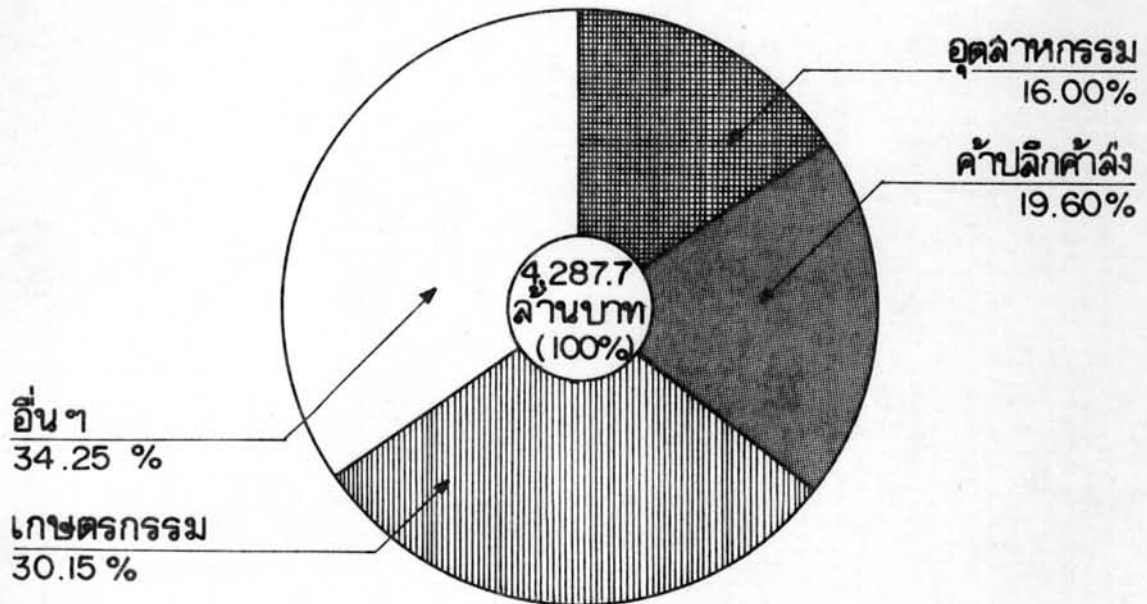
ภาคตะวันตกเป็นภาคที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ดีภาคหนึ่งของประเทศ มีทรัพยากรที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรดิน น้ำ แร่ธาตุหรือป่าไม้ ในปี พ.ศ.๒๕๒๓ ผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคตะวันตกในราคาคงที่มี ๒๔๑๕ มีมูลค่าประมาณ ๒,๕๑๖.๓ ล้านบาท คิดเป็น ๘.๕๔ % ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากการประมง การทำเหมืองแร่ คือ ๒๔.๖๓ % และ ๒๐.๑๒ % ตามลำดับ และเมื่อพิจารณารายได้เฉลี่ยต่อบุคคล พบว่า ภาคตะวันตกมีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ กล่าวคือ รายได้เฉลี่ยต่อบุคคลของภาคตะวันตกมีค่าประมาณ ๗,๘๒๘ บาท และทั้งประเทศมีค่าประมาณ ๖,๐๓๘ บาท

จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญในทางเศรษฐกิจของภาคตะวันตก มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นเมืองหลัก แม้ว่าลักษณะของเมืองหลักในภาคตะวันตกจะไม่ปรากฏชัด เนื่องจากอยู่ใกล้กรุงเทพมหานครได้รับอิทธิพลของเมืองโตเต็ยวก็ตาม เมื่อพิจารณาสภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัด พบว่า ในปี ๒๕๒๓ ผลิตภัณฑ์จังหวัดของจังหวัดราชบุรี มีมูลค่าถึง ๔,๒๘๗.๗ ล้านบาท คิดเป็น ๑.๕๖ % ของประเทศ หรือ ๑๗.๐๖ % ของภาคตะวันตก ผลผลิตส่วนใหญ่มาจากการเกษตรกรรมคิดเป็น ๓๐.๑๕ % การค้าปลีก - ส่ง คิดเป็น ๑๔.๖๐% และอุตสาหกรรมคิดเป็น ๑๖ % ของจังหวัดตามลำดับ

จากการเปรียบเทียบโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดราชบุรีกับภาคตะวันตก และประเทศนั้นพบว่า ความสำคัญทางเศรษฐกิจของจังหวัดราชบุรีที่มีต่อภาคตะวันตกนั้น ยังน้อยมาก คิดเป็น ๑๗.๐๖ % ของภาคตะวันตกเท่านั้น โดยมีสาขาเกษตรกรรมเพียง ๑๒.๖๐ % สาขาเหมืองแร่ ๔๓.๕๘ % อุตสาหกรรม ๒๒.๔๑ % เท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะจังหวัดราชบุรียังมิได้มีการจัดการการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ โดยเฉพาะในด้านที่เกี่ยวข้องกับการผลิตในสาขาต่าง ๆ อย่างเต็มที่ จึงไม่สามารถขยายฐานทางเศรษฐกิจของจังหวัดได้ สภาพเศรษฐกิจดังกล่าวมีผลต่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว โดยที่การท่องเที่ยวเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนา

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดราชบุรี

แผนภูมิที่ 3.2

แสดงผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดราชบุรี พ.ศ. 2523
เปรียบเทียบเป็นสัดส่วนกับของประเทศ และ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวให้สามารถใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเป็นประโยชน์ต่อพื้นที่ได้ (ดูตารางที่ ๓.๕)

๓.๒ การเติบโตทางเศรษฐกิจ

จากโครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัด เมื่อพิจารณาจากผลิตภัณฑ์มวลรวม (ในราคาคงที่ปี พ.ศ.๒๕๑๕) ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๔ - ๒๕๒๓ นั้น พบว่าโครงสร้างรายได้ในช่วง ๕ ปี ขึ้นอยู่กับสาขาการผลิตที่สำคัญ คือ การเกษตรกรรม การค้าส่งและค้าปลีก และการอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ เมื่อพิจารณาถึงอัตราการเติบโตในช่วง ๕ ปี เช่นกัน พบว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดราชบุรีเพิ่มขึ้นจาก ๓,๕๖๐.๔ ล้านบาท เป็น ๔,๒๘๗.๗ ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นเป็น ๒๐.๔๓ % ของรายได้ในปี ๒๕๑๔ โดยมีอัตราการเติบโตเฉลี่ยปีละ ๕.๑๑% ต่อปี สาขาการผลิตที่มีอัตราการเพิ่มมากที่สุด คือ สาขาการผลิตรายย่อยการประมง ซึ่งคิดเป็น ๘๖.๓๖ % ต่อปี รองลงมา คือ สาขาการป่าไม้คิดเป็น ๒๗.๐๓ % ต่อปี แต่เนื่องจากสัดส่วนของการผลิตมีค่าเพียง ๐.๒๓ % และ ๑.๖๒ % ของรายได้จังหวัด

สาขาการผลิตที่มีอัตราการเติบโตและมีผลต่อรายได้จังหวัด คือ สาขาเหมืองแร่ และย่อยหิน โดยคิดเป็น ๖๑.๖๓ % ของมูลค่าปี ๒๕๑๔ และมีอัตราการเติบโตคิดเป็น ๑๕.๔๑ % ต่อปี การบริการเป็นสาขาการผลิตที่มีอัตราการเติบโตที่รองลงมาก็คือ ๕๘.๑๑ % ของมูลค่าปี ๒๕๑๔ และมีอัตราการเติบโตคิดเป็น ๑๔.๕๓ % ต่อปี โดยมีสาขาการธนาคาร ประกันภัย ฯ รองลงมาก็คือ ๕๐.๕๔ % ของมูลค่าปี ๒๕๑๔ (ตารางที่ ๓.๖)

อัตราการเติบโตของสาขาการผลิตดังกล่าวจะมีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดราชบุรี โดยเฉพาะอัตราการเติบโตในสาขาการบริการ กล่าวคือ การบริการจะเป็นตัวช่วยส่งเสริมให้เกิดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ธุรกิจการท่องเที่ยวขึ้นเป็นอย่างมาก

จากโครงสร้างเศรษฐกิจและอัตราการเติบโตของจังหวัดราชบุรีจึงทำให้การเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักที่ทำรายได้ให้กับจังหวัดราชบุรี สำหรับการค้าปลีก - ส่ง และการอุตสาหกรรมมีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน โดยการค้าเป็นตัวเสริมให้การอุตสาหกรรม

ตารางที่ ๓.๕ โครงการสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดราชบุรีปี ๒๕๒๓ ตามราคาคงที่ปี ๒๕๑๕ เปรียบเทียบกับภาคตะวันตกและประเทศไทย

สาขาการผลิต	ผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งประเทศ ผลิตภัณฑ์ภาคตะวันตก			ผลิตภัณฑ์มวลรวม จ.ราชบุรี		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	% ของภาคตะวันตก
เกษตรกรรม	๗๓,๘๒๔	๒๕.๑	๑๐,๒๕๖	๔๐.๘	๑,๒๕๒.๖	๑๒.๖๐
- กสิกรรม	๕๓,๘๕๒	๑๘.๓	๖,๘๖๓	๒๗.๓	๘๓๗.๔	๑๓.๖๖
- ปศุสัตว์	๘,๗๐๔	๓.๓	๑,๐๘๙.๓	๔.๔	๒๗๖.๑	๒๕.๑๒
- ประมง	๖,๘๓๑	๒.๓	๑,๖๘๒.๒	๖.๗	๘.๘	๐.๕๘
- ป่าไม้	๓,๔๔๗	๑.๒	๖๑๑.๖	๒.๔	๖๙.๓	๑๑.๓๓
เหมืองแร่	๔,๘๙๖	๑.๗	๘๘๕.๑	๓.๙	๔๒๙.๓	๕๓.๕๘
อุตสาหกรรม	๖๑,๓๘๑	๒๐.๙	๓,๐๖๒.๐	๑๒.๒	๖๘๖.๒	๒๒.๕๑
ก่อสร้าง	๑๖,๗๐๙	๕.๗	๘๐๗.๐	๓.๒	๑๑๑.๒	๑๓.๗๘
ไฟฟ้าและประปา	๕,๘๑๓	๒.๐	๔๔๘.๕	๑.๘	๕๙.๖	๑๓.๒๙
คมนาคม	๑๘,๙๙๖	๖.๕	๙๕๓.๐	๓.๘	๑๒๓.๘	๑๒.๙๙
การค้าปลีกค้าส่ง	๔๗,๐๔๙	๑๖.๐	๔,๙๙๕.๑	๑๙.๙	๘๔๐.๔	๑๖.๘๒
ธนาคารและประกันภัย	๑๖,๗๑๔	๕.๗	๘๑๔.๒	๓.๒	๑๙๓.๖	๒๓.๗๘
ที่อยู่อาศัย	๕,๕๕๕	๑.๕	๒๓๔.๓	๐.๙	๔๒.๕	๑๘.๑๔
บริหารและป้องกันประเทศ	๑๒,๖๗๓	๔.๓	๘๑๘.๐	๓.๓	๑๔๘.๘	๑๘.๑๙
บริการ	๓๑,๖๗๖	๑๐.๘	๑,๗๕๓.๐	๗.๐	๓๕๙.๗	๒.๐๕
รวมทั้งหมด	๒๙๔,๓๗๖	๑๐๐	๒๕,๑๒๖.๓	๑๐๐	๔,๒๘๗.๗	๑๗.๐๖

ที่มา : ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด ปี ๒๕๒๓

ตารางที่ ๓.๖ แสดงอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจแยกตามสาขาการผลิตของ
จังหวัดราชบุรีในช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๔ - ๒๕๒๓

สาขาการผลิต	มูลค่า		มูลค่า		(%) Relative Change	(%)การเปลี่ยนแปลงต่อปี
	๒๕๑๔	%	๒๕๒๓	%		
เกษตรกรรม	๑,๑๕๓.๘	๓๒.๔๑	๑,๒๕๒.๖	๓๐.๑๔	๑๒.๐๓	๓.๐๑
กลีกรวม	๘๔๖.๑	๒๓.๗๖	๙๓๗.๔	๒๑.๘๖	๑๐.๗๙	๒.๗๐
ปศุสัตว์	๒๗๒.๒	๗.๕๖	๒๗๖.๑	๖.๔๔	๑.๔๓	๐.๓๖
ประมง	๒.๒	๐.๐๖	๙.๘	๐.๒๓	๓๔๕.๔๕	๘๖.๓๖
ป่าไม้	๓๓.๓	๐.๙๔	๖๙.๓	๑.๖๒	๑๐๘.๑๑	๒๗.๐๓
เหมืองแร่และย่อยหิน	๒๖๕.๖	๗.๕๖	๔๒๙.๓	๑๐.๐๑	๖๑.๖๓	๑๕.๔๑
อุตสาหกรรม	๖๗๒.๒	๑๘.๘๘	๖๘๖.๒	๑๖.๐๐	๒.๐๘	๐.๕๒
การก่อสร้าง	๘๑.๙	๒.๓๐	๑๑๑.๒	๒.๕๙	๓๕.๗๘	๘.๙๕
การไฟฟ้าและประปา	๔๘.๘	๑.๓๗	๕๙.๖	๑.๓๙	๒๒.๑๓	๕.๕๓
การคมนาคมขนส่ง	๘๘.๙	๒.๕๐	๑๒๓.๘	๒.๘๙	๓๙.๒๖	๙.๘๒
การค้าปลีก/ส่ง	๗๔๐.๘	๒๐.๘๑	๘๔๐.๔	๑๙.๖๐	๑๓.๔๔	๓.๓๖
ธนาคาร ประกันภัยและ อสังหาริมทรัพย์	๑๒๘.๖	๓.๖๑	๑๙๓.๖	๔.๕๒	๕๐.๕๔	๑๒.๖๔
ที่อยู่อาศัย	๓๑.๙	๐.๙๐	๔๒.๕	๐.๙๙	๓๓.๒๓	๘.๓๑
การบริหารและป้องกันประเทศ	๑๒๐.๔	๓.๓๘	๑๔๘.๘	๓.๔๗	๒๓.๕๙	๕.๙๐
การบริการ	๒๒๗.๕	๖.๓๙	๓๕๙.๗	๘.๓๙	๕๘.๑๑	๑๔.๕๓
รวม	๓,๕๖๐.๔	๑๐๐	๔,๒๘๗.๗	๑๐๐	๒๐.๔๓	๑๐๐

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ของจังหวัดราชบุรีเติบโตขึ้น และเป็นอุตสาหกรรมส่งออกที่สำคัญของจังหวัด เช่น โรงงานต่อตัวถังรถยนต์ โรงงานทำโอ่ง และเครื่องเคลือบดินเผา

๓.๓ รายได้ประชากรจังหวัดราชบุรี

เมื่อพิจารณารายได้เฉลี่ยต่อบุคคล ของจังหวัดราชบุรีในช่วงปี ๒๕๒๐ - ๒๕๒๓ เปรียบเทียบกับภาคตะวันตกพบว่า อยู่ในระดับต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของภาคเล็กน้อย แต่อยู่ในระดับสูงกว่ารายได้ต่อบุคคลของประชากรทั้งประเทศ

ตารางที่ ๓.๗ รายได้เฉลี่ยต่อบุคคลจังหวัดราชบุรีเปรียบเทียบกับภาคตะวันตก และทั้งประเทศ

พ.ศ.	รายได้ (บาทต่อคน)		
	ราชบุรี	ภาคตะวันตก	ทั้งประเทศ
๒๕๒๐	๗,๑๐๙	๗,๖๖๔	๕,๓๕๐
๒๕๒๑	๘,๐๒๔	๘,๑๓๒	๕,๖๙๙
๒๕๒๒	๗,๐๐๔	๗,๗๔๗	๕,๘๔๙
๒๕๒๓	๗,๕๔๖	๗,๘๒๘	๖,๐๓๘

ที่มา : ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด ปี ๒๕๒๓ กองบัญชีประชาชาติ ส.ศ.ช.

จากตารางข้างต้นจะเห็นว่ารายได้ต่อบุคคลของจังหวัดราชบุรี ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของภาคนั้น แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรไม่สัมพันธ์กับการกระจายความเจริญด้านการผลิตในสาขาต่าง ๆ ของจังหวัด จึงทำให้รายได้ต่อบุคคลมีระดับต่ำลงด้วย หากมีการชลอจำนวนประชากร หรือการควบคุมประชากรให้อยู่ในจำนวนเท่าเดิมหรือไม่เพิ่มขึ้นไปกว่านี้ ก็จะทำให้รายได้ต่อบุคคลสูงขึ้นตามไปด้วย และในขณะเดียวกันประชาชนจะได้รับความเจริญอย่างทั่วถึง ตามสภาพความเป็นจริงประชากรมีการเพิ่มขึ้นตลอดเวลา และเติบโตไปพร้อมกับสภาพทาง

เศรษฐกิจ แต่บางครั้งประชากรเพิ่มขึ้นเร็วกว่าเศรษฐกิจจะตามไปรองรับได้ การหาแนวทาง
เร่งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้สัมพันธ์กับประชากรจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรจะทำ และ
ในที่นี่ การพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจวิธีหนึ่งที่จะเป็นตัวกระตุ้นระบบ
เศรษฐกิจให้เจริญเติบโตได้ นอกเหนือไปจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่มีอยู่

๓.๔ อาชีพและการผลิตในสาขาต่าง ๆ

ก. การเกษตรกรรม

อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของประชากรในจังหวัดราชบุรี ประมาณ
ร้อยละ ๘๐ ของจำนวนประชากรทั้งจังหวัดมีอาชีพทางการเกษตร ซึ่งได้แก่ การทำนา ทำสวน
ผักและผลไม้ ปลูกพืชไร่ พื้นที่ทำการเพาะปลูกส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลอง คือ
อำเภอมือง อำเภोधุมพารา อำเภอบ้านโป่ง และในบริเวณที่ราบต่ำมีน้ำขึ้นลงตลอดปี คือ
อำเภอดำเนินสะดวก และอำเภอวัดเพลง รวมทั้งพื้นที่บางส่วนของอำเภอปากท่อ และอำเภอ
จอมบึง

นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชหมุนเวียนหลังฤดูการทำนาทุกปี ซึ่งสามารถเพิ่มรายได้ให้
แก่เกษตรกรเป็นอย่างมาก เพราะการปลูกพืชหมุนเวียนนี้เกษตรกรทำเป็นลำเป็นสัน

ในด้านตลาดผลิตผลทางการเกษตรนั้น ผักสดและผลไม้ส่วนใหญ่ ส่งเข้าไปจำหน่าย
ในตลาดกลางกรุงเทพมหานคร ส่วนผลผลิตข้าวและพืชไร่ส่วนใหญ่ใช้ป้อนโรงสีข้าวและโรงงาน
อุตสาหกรรมในจังหวัด

จากตารางที่ ๓.๘ แสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ทางการเกษตรจังหวัดราชบุรี
ในปี ๒๕๑๖ ๒๕๑๘ ๒๕๒๑ และปี ๒๕๒๓ พบว่าเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตร ในปี ๒๕๒๓
เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๑๖ ประมาณ ๕.๕ % ของพื้นที่จังหวัด สำหรับการใช้พื้นที่ทางการเกษตร
จะพบว่าการใช้ที่นาลดลงจาก ๖๐.๒๔ % ของพื้นที่ถือครองการเกษตรในปี ๒๕๑๖ เป็น ๔๒.๖๕ %
ของพื้นที่ถือครองการเกษตรในปี ๒๕๒๓ แต่สัดส่วนการใช้ที่ดินในการเพาะปลูกพืชไร่และสวนผัก
ไม้ดอก เพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะการใช้ที่ดินเพาะปลูกพืชไร่จะเห็นได้ชัด คือ จาก ๑๓.๒๖ % ในปี

๒๕๑๖ เป็น ๔๖.๔๔ % ของพื้นที่ถือครองทางการเกษตรในปี ๒๕๒๓ ซึ่งมีอัตราการเพิ่ม
ถึง ๓๓.๗๓ % คิดเป็นพื้นที่ ๕๑๑,๗๔๕ ไร่

ตารางที่ ๓.๘ แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ทางการเกษตร
จังหวัดราชบุรี

(ไร่)

พ.ศ.	เนื้อที่ทั้งหมด	เนื้อที่ถือครอง เพื่อการเกษตร	เนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตร						
			ที่อยู่อาศัย	ที่นา	พืชไร่	ไม้ผลยืนต้น	สวนผัก/ไม้ดอก	ป่า	อื่น ๆ
๒๕๑๖	๓,๒๐๐,๐๐๐ ^๑	๑,๒๔๗,๗๔๗	๔๙,๒๘๖	๗๔๒,๒๖๗	๑๖๕,๔๕๑	๕๘,๘๙๔	๖๒,๒๖๒	๙๒,๐๘๔	๖๗,๕๐๓
	๑๐๐	๓๘.๙๘							
	๑๐๐	๓.๙๕	๖๐.๒๙	๑๓.๒๖	๕.๗๒	๔.๙๘	๗.๓๘	๕.๔๑	
๒๕๑๘	๓,๒๐๐,๐๐๐ ^๑	๑,๒๖๑,๔๕๒	๖๐,๗๓๑	๗๔๙,๖๒๗	๒๖๘,๖๙๘	๖๑,๖๙๘	๗๔,๐๑๕	๒๔,๐๕๓	๒๒,๖๔๘
	๑๐๐	๓๙.๔๒							
	๑๐๐	๔.๘๑	๕๙.๔๓	๒๑.๓๐	๔.๘๙	๕.๘๗	๑.๙๑	๑.๘๐	
๒๕๒๑	๓,๒๑๑,๑๑๗ ^๒	-	-	๖๔๒,๘๗๕	๕๘๗,๖๕๓	๑๐๖,๘๗๓	๔๔,๕๔๑	-	-
	๑๐๐								
๒๕๒๓	๓,๒๑๑,๑๑๗ ^๒	๑,๔๔๑,๐๙๘	-	๖๑๔,๕๗๗	๖๗๗,๑๙๖	๑๐๓,๕๗๕	๔๕,๗๕๐	-	-
	๑๐๐	๔๔.๕๘							
	๑๐๐		๔๒.๖๕	๕๖.๙๙	๗.๑๙	๓.๑๗			

ที่มา : ๑ กองเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
๒ สำนักงานเกษตรจังหวัด จังหวัดราชบุรี

ตารางที่ ๓.๔ แสดงเนื้อที่ ปริมาณและมูลค่าผลผลิตของพืชเศรษฐกิจ

ปี พ.ศ. ๒๕๒๓/๒๕๒๔

ชนิดของพืช (พืชไร่)	เนื้อที่ (ไร่)	%	ปริมาณผลผลิตรวม (ตัน)	%	มูลค่าผลผลิต (ล้านบาท)	%
อ้อยน้ำตาล	๓๗๖,๙๖๐	๖๐.๐๑	๑,๓๗๓,๘๙๒	๗๐.๘๓	๘๙๓	๖๐.๐๕
มันสำปะหลัง	๑๖๗,๔๙๑	๒๖.๖๖	๔๗๘,๗๑๖	๒๔.๖๘	๓๑๑	๒๐.๙๑
ถั่วเขียว	๓๓,๗๕๐	๕.๓๗	๕,๐๖๒	๐.๒๖	๔๖	๓.๐๙
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	๑๕,๒๘๙	๒.๔๓	๓,๔๙๓	๐.๑๘	๘.๗	.๕๙
สับปะรด	๑๔,๐๓๖	๒.๒๓	๕๖,๑๔๔	๒.๘๙	๘๔	๕.๖๕
ข้าวโพดหวาน	๖,๗๓๘	๑.๐๗	๕,๒๙๐	๐.๒๗	๒๑	๑.๔๑
ฝ้าย	๕,๙๘๗	๐.๙๕	๑,๑๙๗	๐.๐๖	๑๗	๑.๑๔
อ้อยเคี้ยว	๑,๕๑๙	๐.๒๔	๑๒,๑๕๒	๐.๖๓	๙๗	๖.๕๒
ถั่วลิสง	๑,๕๑๒	๐.๒๔	๒๕๗	๐.๐๑	๓	๐.๒๐
ละหุ่ง	๑,๔๙๐	๐.๒๔	๒๒๔	๐.๐๑	๑.๔	๐.๐๙
งา	๑,๕๕๐	๐.๒๕	๑๖๒	๐.๐๑	๑.๒	๐.๐๘
แดงโม	๘๔๓	๐.๑๓	๑,๖๘๖	๐.๐๙	๒	๐.๑๓
มันเทศ	๗๑๖	๐.๑๑	๑,๓๖๐	๐.๐๗	๑.๘	๐.๑๒
ข้าวฟ่าง	๒๙๗	๐.๐๕	๖๕	๐.๐๐	๐.๐๗๘	๐.๐๑
ถั่วเหลือง	๒๓๕	๐.๐๔	๓๕	๐.๐๐	๐.๒๖	๐.๐๒
รวม	๖๒๘,๒๑๓	๑๐๐	๑,๙๓๙,๗๓๕	๑๐๐	๑,๔๘๗	๑๐๐

ที่มา : สำนักงานเกษตร จังหวัดราชบุรี

ตารางที่ ๓.๑๐ แสดงเนื้อที่ ปริมาณและมูลค่าผลผลิตของการปลูกพืชฤดูแล้ง

ปี พ.ศ. ๒๕๒๓/๒๕๒๔

ชนิดของพืช	เนื้อที่ (ไร่)	ปริมาณผลผลิตรวม (ตัน)	มูลค่าผลผลิต (ล้านบาท)
ข้าว (นาครั้งที่ ๒)	๑๕,๗๖๒	๗,๐๘๔	๒๕.๕๒
ข้าวโพดหวาน	๘๓๕	๑,๐๔๔	๖.๒๖
ถั่วลิสง	๔๑๐	๖๖	๐.๗๙๒
ถั่วเขียว	๑๘,๔๕๐	๒,๓๐๖	๒๓.๐๖
ถั่วเหลือง	๖๐	๙.๖	๐.๐๕๖
มันเทศ	๒๐	๖๐	๐.๐๖
แตงโม	๑๑๕	๒๓๐	๐.๒๓
พืชไร่อื่น ๆ	๗,๓๗๒	-	พืชไร่และพืชผักอื่น ๆ
พืชผักต่าง ๆ	๕,๙๕๙	-	ไม่สามารถเฉลี่ยผล ผลิตได้
รวม	๔๘,๙๘๓	๑๐,๙๐๔.๖	๕๕.๙๗

ที่มา : สำนักงานเกษตร จังหวัดราชบุรี

ในด้านการศึกษาปศุสัตว์นั้น จังหวัดราชบุรี เป็นแหล่งปศุสัตว์สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย ปริมาณปศุสัตว์ที่จำหน่ายในแต่ละปีสามารถทำรายได้ให้แก่ผู้เลี้ยง เป็นจำนวนมาก มีทั้งที่จำหน่ายเพื่อการบริโภคภายในประเทศ และส่งออกจำหน่ายยังต่างประเทศ หน่วยงานของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องได้ให้การส่งเสริมตลอดจนแนะนำให้ความรู้ทางวิชาการแก่ผู้เลี้ยง เช่น การป้องกันโรคระบาดสัตว์ การปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ เพื่อเพิ่มธาตุอาหารให้แก่สัตว์ เป็นต้น

หน่วยงานของทางราชการที่ให้การส่งเสริมตลอดจนให้ความรู้ทางวิชาการด้านการปศุสัตว์ ได้แก่

- สถานีบำรุงพันธุ์สัตว์หนองขวาง
- สถานีผสมเทียมราชบุรี
- สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดราชบุรี

จังหวัดราชบุรีมีสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรีจำกัด ในพระบรมราชูปถัมภ์รับนมโคจากเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ซึ่งริตนมส่งขายให้แก่สหกรณ์^๑ และเป็นอาชีพที่ทำให้รายได้ให้แก่เกษตรกรอย่างเป็นล่ำเป็นสัน นอกจากการเลี้ยงโคตั้งได้กล่าวมาแล้ว อันดับที่สำคัญรองลงมา คือ การเลี้ยงไก่ มีการเลี้ยงมากที่อำเภอบ้านโป่ง รองลงมา คือ เลี้ยงเป็ดและเลี้ยงหมู มีการเลี้ยงมากที่สุดที่อำเภอโพธาราม สำหรับควายนั้นเลี้ยงไม่มากนัก มีอยู่เฉพาะมากในอำเภอบางแพ ซึ่งใช้ช่วยในการทำนา

ข. การอุตสาหกรรม

อุตสาหกรรมการผลิตเป็นสาขาอาชีพหนึ่งที่มีผลต่อเศรษฐกิจจังหวัดราชบุรีเป็นอย่างมาก รองจากสาขาเกษตรกรรมและการค้า อุตสาหกรรมเกือบทุกประเภทใช้ทรัพยากรธรรมชาติและผลผลิตทางการเกษตรในจังหวัดเป็นวัตถุดิบที่สำคัญ เนื่องจากราชบุรีเป็นจังหวัดที่มีเนื้อที่การประกอบการเกษตรเป็นจำนวนมาก มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่ามาก และมี

^๑ พาณิชยจังหวัด จังหวัดราชบุรี, ข้อมูลตลาดจังหวัดราชบุรี ปี ๒๕๒๑, หน้า ๒๓

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม จึงทำให้มีการประกอบอาชีพทางอุตสาหกรรมทั้งขนาดใหญ่ กลาง และขนาดย่อย กิจการอุตสาหกรรมนอกจากจะทำรายได้ให้แก่ผู้ลงทุนแล้ว ยังช่วยให้ประชาชน ในจังหวัดมิงหน่า ผลิตปัญหาการว่างงาน เกษตรกรมีแหล่งรับซื้อผลผลิตที่แน่นอนแล้ว อุตสาหกรรมบางประเภทยังทำชื่อเสียงให้แก่จังหวัดอีกด้วย

ลักษณะเด่นของโรงงานอุตสาหกรรมที่สำคัญ และน่าสนใจ คือ

- โรงงานเครื่องปั้นดินเผา เช่น โอ่ง กระถาง จาน มีมากที่สุดในอำเภอเมือง จนเป็นลักษณะเด่นของจังหวัด มีจำนวนโรงงานทั้งหมด ๔๕ โรง คนงานทั้งหมด ๑,๔๗๖ คน เป็นโรงงานที่ตั้งขึ้นในช่วงแรกทั้งหมด

- โรงงานต่อตัวถังรถยนต์ เป็นอุตสาหกรรมที่มีชื่อเสียงมากของอำเภอบ้านโป่ง มีโรงงานทั้งหมด ๕๗ โรงงาน จำนวนคนทำงาน ๑,๑๗๔ คน เดิมมีเพียง ๒๓ โรง คนงานเพียง ๕๕๐ คน แต่หลังจากปี ๒๕๑๗ - ๒๕๒๑ มีจำนวนโรงงานเพิ่มขึ้นอีก ๓๔ โรง จำนวนคนงาน ๖๒๔ คน จำนวนโรงงานที่เพิ่มในช่วงหลังเป็นโรงงานขนาดกลางเป็นส่วนมาก ซึ่งในช่วงแรกเป็นโรงงานขนาดใหญ่ แต่จากการเพิ่มจำนวนโรงงานทั้งหมด โรงงานต่อตัวถังรถยนต์มีอัตราการเพิ่มมากที่สุด ทั้งจำนวนโรงงานและจำนวนคนงานจึงกล่าวได้ว่า อุตสาหกรรมด้านนี้เป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดรายได้และการจ้างงานมากที่สุดในอำเภอบ้านโป่ง

- โรงงานน้ำตาล มีเฉพาะในอำเภอบ้านโป่ง ๕ โรง จำนวนคนงาน ๒,๐๕๕ คน เป็นโรงงานที่ตั้งในช่วงปี ๒๕๑๖

- โรงงานลับประดกระบอง มีเฉพาะในอำเภอโพธารามเพียง ๑ โรง จำนวนคนงาน ๒๕๐ คน เป็นโรงงานที่ตั้งขึ้นในช่วงปี ๒๕๑๖

- โรงงานทำนมผง มีเฉพาะในอำเภอโพธารามเพียง ๑ โรง จำนวนคนงาน ๒๒ คน ตั้งขึ้นในช่วงปี ๒๕๑๖ อุตสาหกรรมทำนมผงและนมสด ยังเป็นที่ต้องการของตลาด ในอนาคต โรงงานประเภทนี้คงจะขยายได้อีกมาก ถ้าหากการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมในพื้นที่นี้และบริเวณใกล้เคียงมีผู้นิยมเลี้ยงมากขึ้น

นอกจากโรงงานอุตสาหกรรมที่มีลักษณะเด่นและสำคัญดังได้กล่าวแล้ว มีอุตสาหกรรมอื่น ๆ เช่น กิจการเรืออุตสาหกรรมและโมหิน ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณที่มีแม่น้ำไหลผ่าน สำหรับโรงงานโมหิน ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณที่มีแม่น้ำไหลผ่าน สำหรับโรงงานโมหิน จะมีโรงงานมากในเขตอำเภอเมือง เนื่องจากมีภูเขาซึ่งมีผู้ได้รับสัมประทานแล้ว โรงงานอุตสาหกรรมซ่อมเครื่องยนต์มีอยู่ทั่ว ๆ ไปทุกอำเภอ และจะมีจำนวนมากในชุมชนที่มีความสำคัญ และลดหลั่นไปตามลำดับความสำคัญของชุมชน^๑ และอุตสาหกรรมที่กำลังได้รับการส่งเสริมจากราชการเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนหลังจากการประกอบอาชีพประจำ เช่น การทำเครื่องจักสาน การทอผ้าพื้นเมือง (ผ้าตีนจก) ในท้องที่ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี เป็นต้น

โรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดราชบุรีดังได้กล่าวมานั้นเป็นโรงงานที่มีทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ สามารถรวบรวมได้มีจำนวน ๗๑๘ โรงงาน มีเงินลงทุน ๔,๑๑๒,๔๖๖,๐๐๘ บาท และมีจำนวนคนงาน ๑๒,๓๐๙ คน^๒

จากลักษณะเด่นของอุตสาหกรรมในจังหวัดราชบุรีดังกล่าวข้างต้น สามารถนำลักษณะเด่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์โดยพิจารณาจาก ๒ ลักษณะ คือ

- ในกรณีที่อุตสาหกรรมก่อให้เกิดมลพิษ เช่น อากาศเป็นพิษ หรือน้ำเน่าเสีย ในที่นี้หมายถึงแม่น้ำแม่กลองเป็นพิษนั้น อาจทำให้เป็นตัวขัดขวางหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ แต่ในลักษณะเช่นนี้สามารถหามาตรการแก้ไขได้ด้วยวิธีทางกฎหมาย

- ในกรณีที่อุตสาหกรรมที่ช่วยส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรม เช่น อุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา อุตสาหกรรมทำนม การทำเครื่องจักสาน การทอผ้าพื้นเมือง (ผ้าตีนจก) เป็นต้น

หากได้มีการพิจารณาลักษณะพิเศษทั้ง ๒ กรณีนี้แล้ว จะช่วยให้ประชาชนมีงานทำมากขึ้น ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ยังท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเนื่องนี้เช่นกัน

^๑ กองผังภาค สำนักผังเมือง . โครงการวิเคราะห์ข้อมูลระดับจังหวัด จ.ราชบุรี .

^๒ พาณิชย์จังหวัด . ข้อมูลจากการตลาด จ.ราชบุรี ปี ๒๕๒๓ , หน้า ๓๔ .

ค. การค้าและการบริการ

จากโครงสร้างเศรษฐกิจปี ๒๕๑๔ พบว่า สาขาการค้าส่งค้าปลีกของจังหวัด มีความสำคัญเป็นอันดับ ๒ และในปี ๒๕๒๓ ก็ยังรักษาระดับความสำคัญเป็นอันดับ ๒ รองจากการเกษตรกรรมเช่นเดิม โดยมีอัตราการเติบโต ในปี ๒๕๒๓ เพิ่มขึ้น ๑๓.๔๔ % ของรายได้ ในปี ๒๕๑๔ ซึ่งมีอัตราการเติบโตโดยเฉลี่ย ๓.๓๖ % ต่อปี เนื่องจากการค้ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการเกษตรและการอุตสาหกรรม และสิ่งที่ตามมาจากความเจริญในการค้าส่งค้าปลีก ทั้งการเกษตรและอุตสาหกรรมจึงทำให้การธนาคารและการประกันภัยมีอัตราการขยายตัวสูงตามไปด้วย จากสถิติจำนวนร้านค้าของจังหวัดราชบุรีในระดับอำเภอ จำนวนร้านค้ามีมากที่สุด ในอำเภอเมือง รองลงมาคือ อำเภอบ้านโป่ง โทธาราม และดำเนินสะดวกตามลำดับ อำเภอ บางแพ จำนวนร้านค้ามากเป็นอันดับ ๕ เนื่องจากเป็นชุมทางมีถนนจากอำเภอดำเนินสะดวก ซึ่งเป็นอำเภอที่ปลูกไม้ผลและผักมากที่สุด ในจังหวัดราชบุรี สินค้าพวกนี้ส่วนมากจะส่งเข้ามายัง กรุงเทพมหานคร อำเภอและจังหวัดใกล้เคียง บางแพจึงเป็นชุมทางสำคัญของรถบรรทุกไม้ผล และผัก (ตารางที่ ๓.๑๑)

ในด้านการท่องเที่ยว การบริการเป็นส่วนสำคัญที่จะเอื้ออำนวยให้ธุรกิจ การท่องเที่ยวเติบโตขึ้น ซึ่งจะออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โรงแรม และภัตตาคาร ร้านค้าของที่ระลึกต่าง ๆ หรือในด้านการขนส่งที่มีลักษณะพิเศษ เป็นต้น และจากตารางที่พบว่าจังหวัดราชบุรี มีจำนวนโรงแรมและภัตตาคารมากถึง ๑,๔๔๘ แห่ง โดยมีที่อำเภอเมืองราชบุรี จำนวน ๕๕๓ แห่ง และอำเภอบ้านโป่ง ๔๖๑ แห่ง นับว่าเป็นจำนวนที่สูง และมากพอที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

ตารางที่ ๓.๑๑ แสดงจำนวนร้านค้าจังหวัดราชบุรี ปี ๒๕๒๑

ประเภทกิจกรรม	อำเภอ	รวม	เมือง	บ้านโป่ง	โพธาราม	ดำเนินะ	ปากท่อ	บางแพ	วัดเพลง	จอมบึง	กิ่งอ.สวนผึ้ง
ชายของ		๗๔๐	๓๐๘	๑๗๕	๑๒๒	๗๗	๓๐	๘	๘	๘	๓
โรงสีข้าว,โรงเลื่อย		๘	๑	๖	๑	-	-	-	-	-	-
รับจ้างทำของ		๒๒๘๐	๕๘๓	๗๐๖	๒๙๙	๒๕๓	๘๒	๑๕๖	๔๗	๙๓	๖๑
ให้เช่าทรัพย์สิน		๙	๒	๒	๑	๔	-	-	-	-	-
คลังสินค้า		๒	-	-	-	๒	-	-	-	-	-
โรงแรมและภัตตาคาร		๑๙๔๘	๕๕๓	๔๖๑	๑๕๘	๑๕๑	๑๒๑	๘๑	๕๖	๑๓๖	๑๓๑
การขนส่ง		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
โรงรับจำนำ		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
นายหน้าตัวแทน		๒๕	๘	๑๑	๑	๔	-	๑	-	-	-
ผู้ขายอสังหาริมทรัพย์		๑๒	๖	๖	-	-	-	-	-	-	-
การธนาคาร		๒๘	๘	๘	๕	๔	๑	-	-	๒	-
ประกันภัย		๗	๙	๒	-	๑	-	-	-	-	-
รวม		๕๐๕๙	๑๔๗๓	๑๓๗๗	๖๘๗	๔๙๖	๒๓๔	๒๔๖	๑๑๑	๒๔๐	๑๙๕

ที่มา : กองวิชาการ กรมสรรพากร

๓.๕ การเงินและการธนาคาร

- รายได้จากการสรรพากร ยอดประมาณการจัดเก็บภาษีในปีงบประมาณ
ปี ๒๕๒๓ ของจังหวัดราชบุรี ตั้งไว้ทั้งสิ้น ๑๘๒,๔๓๐,๐๐๐ บาท จำนวนเงินภาษีอากรที่จัดเก็บ
ได้จริง จำนวน ๑๖๕,๒๒๕,๗๗๘ บาท ต่ำกว่าประมาณการ ๑๗,๒๐๔,๒๒๒ บาท

ตารางที่ ๓.๑๒ แสดงการเปรียบเทียบเงินรายได้จากการเก็บภาษีอากรของ
จังหวัดระหว่างปีงบประมาณ ๒๕๒๒ กับปี ๒๕๒๓

ประเภทรายได้	ปี ๒๕๒๒	ปี ๒๕๒๓
ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา	๕๖,๖๐๖,๓๔๘	๖๐,๑๘๖,๓๘๙
ภาษีเงินได้นิติบุคคล	๘,๕๘๖,๔๕๙	๘,๓๘๒,๒๖๔
ภาษีการค้า	๗๖,๐๕๓,๔๖๒	๙๐,๓๑๘,๕๒๕
อากรแสตมป์	๔,๓๑๑,๗๑๘	๔,๑๓๕,๕๗๕
อากรมหรสพ	๒,๓๓๓,๓๐๔	๒,๐๘๒,๑๘๙
รายได้เบ็ดเตล็ด	๕๙,๑๔๓	๓๖,๕๓๖
ค่าปรับ	๙๖,๒๗๐	๘๔,๓๐๐
รวม	๑๔๘,๐๔๖,๗๐๔	๑๖๕,๒๒๕,๗๗๘

ที่มา : สำนักงานสรรพากรจังหวัดราชบุรี

- รายได้จากการสรรพสามิต ดูได้จากตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑๓ แสดงการเปรียบเทียบเงินรายได้จากการสรรพสามิต
ปีงบประมาณ ๒๕๒๒ กับ ๒๕๒๓

ประเภทรายได้	ปี ๒๕๒๒	ปี ๒๕๒๓
ภาษีสุรา	๒๗,๖๗๐,๕๗๘.๐๐	๓๘,๖๑๐,๗๔๑.๐๐
ภาษียาสูบ	๑๓๑,๔๑๑.๔๘	๑๕๓,๓๗๑.๐๔
ภาษีไฟ	๑,๑๔๐.๐๐	๑,๔๔๖.๐๐
ภาษียานัตถ์	๖,๗๙๐.๐๐	๗,๑๔๐.๐๐
ภาษีเครื่องดื่ม	๑๓๙.๘๖	-
รายได้อื่น ๆ	๓๙,๔๒๙,๑๐๖.๘๓	๓๖,๑๕๙,๑๓๗.๑๐
รวม	๖๗,๒๓๙,๖๖๖.๖๗	๗๕,๙๓๑,๘๓๕.๑๔

ที่มา : สำนักงานสรรพสามิตจังหวัดราชบุรี

๔. ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

๔.๑ สภาพสังคมและวัฒนธรรม

สภาพสังคมของจังหวัดราชบุรีเป็นสภาพสังคมชนบทภาคกลาง มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจ คือ การเกษตรกรรม วัฒนธรรมและประเพณีมีความคล้ายคลึงกับท้องถิ่นชนบทอื่นทั่ว ๆ ไป และมีผลมาจากชนชาติที่เคยอยู่และตั้งรกรากมาก่อน เช่น ลาวโซ่ง ลาวเวียงจันทน์ หรือ พวก กระเหรี่ยง เป็นต้น ลักษณะวัฒนธรรมของชาวราชบุรีจึงมีความเกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ทางสังคม เศรษฐกิจ ที่มีความเป็นมาตั้งแต่อดีต สะท้อนถึงแนวความคิด สติปัญญาเชื่อ และอิทธิพลของศาสนาพุทธ ตลอดจนจารีตประเพณีของสังคมที่ปฏิบัติกันสืบมา เช่น ประเพณีการแต่งงานยังมีการแห่ขันหมาก ผู้ชายนิยมบวชก่อนแต่งงาน หรือเมื่อบรรลุนิติภาวะ มีการทำบุญตักบาตร ไปฟังเทศน์ ถือน้ำศีล และอื่น ๆ เป็นต้น

สำหรับงานประเพณีและวัฒนธรรมสำคัญของชาวราชบุรีที่สำคัญ คือ

๔.๑.๑ งานประเพณีกินข้าวห่อ หรือพิธีลู่ขวัญ จะมีงานในเดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ในพิธีมีการต้มข้าวห่อ ลักษณะคล้ายกับขนมจ้าง เลี้ยงกัน จะมีพิธีลู่ขวัญ เริ่มด้วยการเคาะไม้เป่าแคน เพื่อให้เกิดความสนุกสนานจากนั้นผู้เฒ่าผู้แก่ในครอบครัวจะใช้เชือกแดงผูกข้อมือให้ลูกให้หลานเพื่อเป็นสิริมงคล

๔.๑.๒ งานประเพณีแ้วสาวและยองสาว จะมีอยู่ในหมู่บ้านกระเหรี่ยง หากหนุ่มใดพอใจสาวที่ตนไปแ้วก็จะมีการย่องเข้าหาสาวในตอนดึก โดยที่สาวจะปิดประตูหน้าต่างอยู่อย่างแน่นหนา ให้หนุ่มหาวิธีเข้าไปเอง ถ้าสาวใดไม่พอใจก็จะจุดตะเกียงขึ้นหนุ่มก็ต้องกลับ แต่ถ้าฝ่ายหญิงพอใจในวันรุ่งขึ้นก็มีพิธีแต่งงานในตอนกลางคืนโดยมีพิธีแห่ขันหมากจากบ้านเจ้าบ่าว

๔.๑.๓ พิธีนวดข้าว มักทำกันเป็นลานใหญ่ ๆ ตามหมู่บ้าน ในระหว่างที่กำลังนวดข้าวนี้ ก็มีการละเล่นเพลงระหว่างชาวหมู่บ้านด้วยกันเอง แต่ถ้าเป็นพิธีนวดข้าวลานใหญ่ก็จะมีหลายหมู่บ้าน พร้อมกับจะหาพ่อเพลงและแม่เพลงไปเล่นเพื่อความสนุกสนานครึกครื้นอีกด้วย

๔.๑.๔ วิธีการดำรงชีวิตตามลำคลอง ด้วยลักษณะทางด้านตะวันออกของจังหวัด ราชบุรีเป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่าน ประชาชนส่วนใหญ่บริเวณนี้มีอาชีพทางเกษตรกรรม ทำไร่นา เรือสวน ในสมัยก่อนเส้นทางคมนาคมทางบกยังไม่สะดวกสบายเหมือนปัจจุบัน การไป ไหนแต่ละครั้งอาศัยเรือพายไปตามลำคลอง เมื่อชาวสวนต้องการเอาผลผลิต เช่น ผักสด ผลไม้ หรืออื่น ๆ ไปขายก็ต้องอาศัยการพายเรือขายไปตามคลอง หรืออาจข้ามจังหวัด ต่อมาเมื่อมีการ บอกกล่าวเล่าลือกันถึงความอุดมสมบูรณ์ของผักผลไม้ต่าง ๆ ในท้องที่เป็นสวน จึงมีผู้คนมาจาก จังหวัดต่าง ๆ พายเรือมาซื้อผลิตผลยังแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ ขณะเดียวกันก็จะเอาข้าวของ ที่มีในหมู่บ้านของตนมาขายแลกเปลี่ยน เกิดเป็นตลาดในน้ำขึ้นในบริเวณลำคลอง ที่สำคัญ คือ คลอง ดำเนินสะดวก มีการติดตลาดอยู่ถึง ๔ แห่ง คือ ตลาดน้ำคลองทองกลาง ตลาดน้ำคลองลัดพลี ตลาดน้ำคลองต้นเข็ม สามแห่งนี้เป็นตลาดน้ำที่อยู่ในคลองที่เป็นชอยแยกจากคลองดำเนินสะดวก และอีกแห่ง คือ ตลาดน้ำคลองโพธิ์หัก ซึ่งอยู่ลึกเข้าไปในคลองดำเนินสะดวก ตลาดน้ำคลองต้น เข็ม เป็นตลาดที่มีการติดตลาดมากที่สุด ผู้ที่มาค้าขายส่วนใหญ่จะเป็นแม่ค้า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้ชายต้องรับหน้าที่ในการดูแลเรือสวนบ้านช่องของตนเอง อันเป็นงานที่จำเป็นต้องใช้ผู้แข็งแรง สำหรับแม่ค้าที่มาขายของมักอยู่ในวัยกลางคนจนถึงผู้เฒ่าผู้แก่ อาจเป็นเพราะเด็กสาว ๆ ต้อง ศึกษาเล่าเรียน หรือทำงานอย่างอื่น ไม่ชอบการพายเรือขายของ การติดตลาดน้ำ โดยเฉพาะ ที่คลองต้นเข็มนี้จะติดเกือบทุกวัน จะเว้นเฉพาะแต่วันพระแปดค่ำ และสิบห้าค่ำ ทั้งนี้เพราะเป็น วันสำคัญทางศาสนาพุทธ ชาวตลาดน้ำจึงพากันไปทำบุญสุนทรทานกันหมด

นอกจากนี้ยังมีงานเทศกาลประจำปีอื่น ๆ อีก เช่น

- เทศกาลสงกรานต์ อยู่ในเดือนเมษายนของทุกปี ชาวบ้านนิยมไปทำบุญที่วัด และมีธรรมเนียมการรื่นเริงต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ มีการก่อพระเจดีย์ทรายตามวัด และริมน้ำต่าง ๆ จากนั้นจะมีการสงฆ์ขบวนที่สำคัญ โดยทำการแห่พระพุทธรูปแก่นจันทร์จากวัดช่องลมไปยัง กรมทหารช่างราชบุรี ให้ประชาชนได้สงฆ์ขบวนน้ำปิดทอง ซึ่งตรงกับงานนมัสการเจ้าพ่อหลักเมือง ประจำปีด้วย

- งานสมโภชหลักเมือง หลักเมืองในปัจจุบันตั้งอยู่ในบริเวณกรมทหารช่างจังหวัด ราชบุรี สร้างในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเมื่อ พ.ศ.

๒๓๖๐ ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจังหวัด มีประชาชนไปกราบไหว้บูชาเป็นจำนวนมาก ปีหนึ่งต้องจัดงานสมโภชครั้งหนึ่ง เพื่อให้ประชาชนไปสักการะบูชา กรมทหารช่าง เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดงานประเพณีประจำปีดังกล่าว

- งานนมัสการพระพุทธฉายเขาสูง พระพุทธฉายถือว่าเป็นปูชนียวัตถุที่เก่าแก่และมีผู้เคารพสักการะมาช้านาน ทุก ๆ ปีจะมีงานสมโภชพระพุทธฉาย โดยมีประชาชนไปนมัสการเป็นจำนวนมาก ถือเป็นงานประเพณีประจำปี มีทุกปีในวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ โดยทางราชการเป็นผู้จัดงานนี้

๔.๒ การบริการด้านสังคม

๔.๒.๑ การสาธารณสุขและอนามัย

การให้บริการด้านสาธารณสุขและอนามัยของจังหวัดราชบุรีในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังอยู่ในเขตชุมชน ในชนบทยังไม่ได้รับการบริการทั่วถึงเท่าที่ควร แต่ทางกระทรวงสาธารณสุขก็กำลังเร่งดำเนินการโดยการสร้างสถานอนามัยและผลิตบุคลากร นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานของกรมกลาง เข้าไปดำเนินการด้านสาธารณสุขในเขตพื้นที่ที่มีการแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์อีกด้วย การสาธารณสุขของจังหวัดราชบุรี มีความสำคัญระดับภาค เนื่องจากกระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดให้จังหวัดนี้เป็นศูนย์ของการสาธารณสุขภาคตะวันตก โดยกำหนดเป็นเขตสาธารณสุขที่ ๗ ความสำคัญของการบริการสาธารณสุขเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเดียวกัน กล่าวได้ว่าจังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดที่มีจำนวนโรงพยาบาลมากที่สุดในภาค คือ มี ๕ แห่ง มีจำนวนสถานอนามัยชั้นหนึ่งเป็นอันดับสามของภาค คือ มี ๔ แห่ง และมีจำนวนสถานอนามัยชั้นสองมากที่สุดของภาค คือมีถึง ๗๔ แห่ง

หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการสาธารณสุขแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

- การบริการสาธารณสุขจากภาครัฐบาล ได้แก่หน่วยงานระดับต่าง ๆ ในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข และอยู่ภายใต้ความดูแลและรับผิดชอบของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด มีหน่วยงานรวมถึง ๑๐๑ แห่ง เจ้าหน้าที่ทั้งหมด ๖๒๔ คน เป็นแพทย์ ๗๒ คน พยาบาล

และผู้ช่วยพยาบาล ๓๗๗ คน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอีก ๒๓๒ คน มีเตียงที่รับคนไข้หนักได้ ๖๖๔ เตียง บริการด้านการแพทย์และอนามัยแก่ประชาชนทั้งจังหวัด

- การบริการสาธารณสุขจากภาคเอกชน เป็นการบริการในเขตชุมชนเมือง ในเขตเทศบาลและสุขาภิบาลบางแห่งเท่านั้น ชุมชนของจังหวัดเป็นชุมชนขนาดใหญ่มีความเจริญมานาน ประชากรมีฐานะดี จึงนิยมการรักษาพยาบาลจากคลินิกเอกชนมาก ทั้งจังหวัดมีโรงพยาบาลเอกชน ๖ แห่ง^๑ มีจำนวนคลินิกทั้งหมด ๖๐ แห่ง แพทย์ ๗๑ คน และพยาบาล ๖๖ คน

ด้วยการบริการจากภาคเอกชนที่มีมากพอทั้งในเขตเทศบาลเมืองบ้านโป่ง เทศบาลเมืองโพธาราม สุขาภิบาลดำเนินสะดวกและสุขาภิบาลปากท่อ ทำให้ความต้องการการบริการด้านนี้ของประชาชนจังหวัดราชบุรีลดน้อยลงไป หรือลดภาระของแพทย์ลงไปได้ จากแพทย์ ๑ คน ต่อประชากร ๘,๖๒๐ คน ลงไปเป็นต่อประชากรเพียง ๔,๓๔๐ คน และลดภาระของพยาบาล ๑ คนที่มี ต่อประชากร ๑,๖๔๖ คน เป็นต่อประชากรเพียง ๑,๔๐๑ คน และสามารถทำให้คนไข้หนักมีโอกาสเข้ารับการรักษาจาก ๑ เตียงต่อประชากร ๘๒๗ คน เป็น ๑ เตียงต่อประชากร ๗๘๖ คน^๒

^๑สำนักงานจังหวัด, จังหวัดราชบุรี. ข้อมูลการตลาด ปี พ.ศ.๒๕๒๒.

^๒สำนักผังเมือง กองผังภาค, กระทรวงมหาดไทย. โครงการวิเคราะห์ข้อมูลระดับจังหวัดราชบุรี, หน้า ๘๑.

ตารางที่ ๓.๑๔ แสดงสถานบริการสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรีปี พ.ศ.๒๕๒๒

ประเภท	จำนวนแห่ง	จำนวนเตียง
โรงพยาบาลจังหวัด	๔	๑,๑๖๐
โรงพยาบาลอำเภอ	๔	๖๐
โรงพยาบาลเอกชน	๖	๑๔๐
โรงพยาบาลแม่และเด็ก (เขต ๗)	๑	๓๐๐
โรงพยาบาลค่ายภาณุรังษี (จังหวัดทหารบกราชบุรี)	๑	๖๐
สถานีอนามัย	๕๔	-
สำนักงานผดุงครรภ์	๑๔	-
สถานพยาบาลมีเตียง	๘	-
สถานพยาบาลไม่มีเตียง	๓๘	-
สถานทันตกรรม	๑๖	-
เวชกรรมแผนโบราณ		
- มีเตียง	๑	-
- ไม่มีเตียง	๖	-
รวม	๑๕๓	๑,๗๒๐

ที่มา : ข้อมูลการตลาด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด ปี ๒๕๒๓

๔.๒.๒ การศึกษาและศาสนา

การศึกษาในจังหวัดราชบุรีมีสถานศึกษาสำหรับให้บริการด้านการศึกษาแก่
 เยาวชน รวมทั้งโรงเรียนผู้ใหญ่ในระดับต่าง ๆ หลายแห่ง ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงระดับวิทยาลัย
 โดยเฉพาะระดับวิทยาลัยนั้นมีนักศึกษาซึ่งเป็นเยาวชนจากจังหวัดต่าง ๆ ทั้งใกล้และไกลเข้ามาศึกษา
 เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีวิทยาลัยซึ่งเปิดสอนในระดับ ม.ศ.ปลาย - ป.ว.ส. คือ วิทยา
 ลัยอาชีวศึกษา ๒ แห่ง วิทยาลัยเกษตรกรรม ๑ แห่ง และวิทยาลัยครูสังกัดกรมการฝึกหัด
 ครู ซึ่งเป็นแหล่งการศึกษาผลิตบุคลากรทางการศึกษาเพื่อออกไปให้ความรู้แก่เยาวชนของชาติอีก
 ๑ แห่ง

ในด้านการให้การศึกษแก่ผู้ใหญ่ ซึ่งไม่อาจจะศึกษาในหลักสูตรการศึกษาปกติได้ ก็มี
 สถานศึกษาที่จะให้บริการทั้งในด้านวิชาการ และวิชาชีพอีกถึง ๑๗๔ แห่ง คือ

โรงเรียนผู้ใหญ่สายสามัญ	๖ แห่ง
โรงเรียนผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ	๒๖ "
กลุ่มสนใจ	๑๓๗ "
โรงเรียนราษฎรอาชีพ	๓ "
โรงเรียนราษฎรศึกษาผู้ใหญ่	๒ "

หน่วยงานทางด้านการศึกษาของจังหวัดราชบุรีมี ๕ สังกัด แต่ละสังกัดจะรับผิดชอบ
 ขอบระดับการศึกษาต่างกันไป ดังจะเห็นได้จากตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑๕ สถิติจำนวนครู นักเรียน ห้องเรียน อัตราการโยน : ห้องเรียน และนักเรียน
ต่อ จำนวนครู

สังกัด	ระดับชั้น	ครู	นักเรียน	ห้องเรียน	นร.:ห้องเรียน	นร.:ครู
องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล	ประถมศึกษา	๓, ๘๘๗	๗๙, ๓๓๘	๓, ๑๖๔	๑ : ๒๕	๑ : ๒๐
	ประถมศึกษา	๒๒๕	๖, ๒๐๖	๑๙๓	๑ : ๓๒	๑ : ๒๗
สำนักงานการศึกษา เอกชน กรมสามัญศึกษา	ประถมศึกษา	๔๙๒	๑๒, ๒๐๙	๓๖๘	๑ : ๓๓	๑ : ๒๕
	มัธยมต้น	๑๗๔	๔, ๕๑๒	๑๕๒	๑ : ๓๑	๑ : ๒๖
	มัธยมปลาย	๘๕	๑๓๗	๕	๑ : ๒๗	๑ : ๒
	ประถมศึกษา	๓๐	๑, ๑๗๓	๓๒	๑ : ๓๕	๑ : ๓๘
	มัธยมต้น	๗๗๓	๑๕, ๑๑๐	๓๘๑	๑ : ๓๙	๑ : ๒๐
	มัธยมปลาย	๒๒๓	๒, ๘๗๓	๖๙	๑ : ๔๑	๑ : ๑๓

ที่มา : สำนักงานจังหวัด จังหวัดราชบุรี ปี ๒๕๒๓

การศาสนา ประชาชนจังหวัดราชบุรีส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาได้แก่
ศาสนาคริสต์ มีวัดในศาสนาพุทธซึ่งเป็นวัดหลวง ๒ แห่ง คือ

๑. วัดมหาธาตุวรวิหาร
๒. วัดสัตตนารถปริวัตร

ปัจจุบันจังหวัดราชบุรีมีศาสนสถานในด้านศาสนาต่าง ๆ ดังนี้

วัดในศาสนาพุทธ	๒๘๔	วัด
คริสต์จักรสถานและโบสถ์	๑๒	แห่ง
ศาลเจ้า	๑๕	"
โรงเจ	๑๒	"
สำนักสงฆ์	๗๘	"
วัดร้าง	๓๓	"
สำนักชี	๕	"
สำนักวิปัสณา	๖	"
มัสยิด	๑	"

๕. ลักษณะประชากรของจังหวัดราชบุรี

๕.๑ การกระจายตัวของประชากร

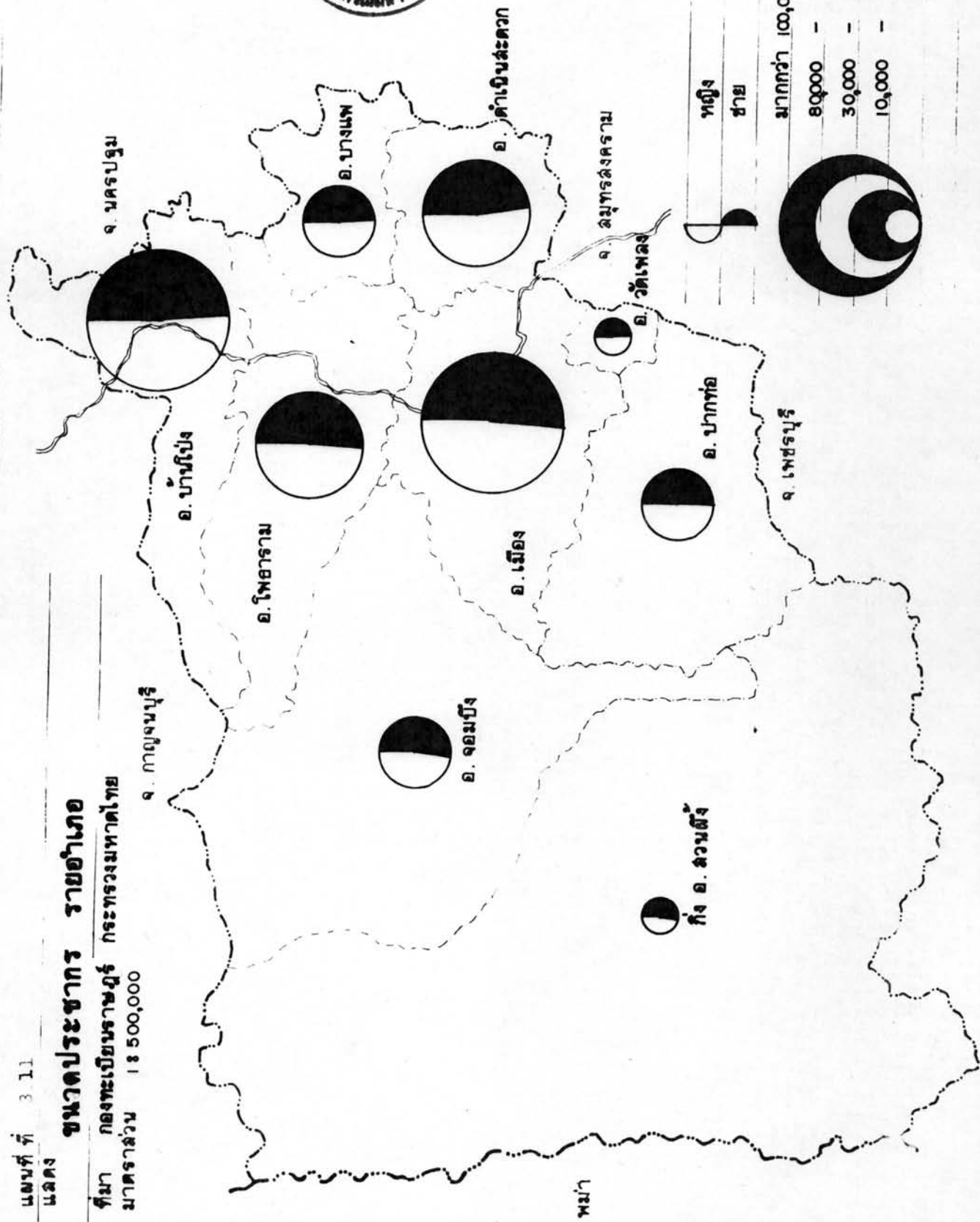
ในปี พ.ศ.๒๕๒๓ ภาคตะวันตกมีประชากรทั้งสิ้น ๓,๖๔๐,๓๓๐ คน คิดเป็น ๗.๗๕ %
ของประชากรทั้งประเทศ ราชบุรีเป็นจังหวัดที่มีประชากรมากเป็นอันดับ ๒ รองจากจังหวัดสุพรรณ
บุรี โดยมีประชากรรวมทั้งสิ้น ๖๔๔,๗๔๖ คน คิดเป็น ๑๗.๗๑ % ของประชากรทั้งภาค เป็น
ชาย ๓๒๓,๗๔๖ คน และหญิง ๓๒๐,๗๔๘ คน ประชากรเหล่านี้กระจายตัวยู่ตามบริเวณที่ราบ
ลุ่มน้ำที่อุดมสมบูรณ์ และบริเวณพื้นที่ที่มีเส้นทางคมนาคมตัดผ่าน ความหนาแน่นจะเพิ่มมากขึ้นในบริ-

แบบที่ 3.11
แสดง

ขนาดประชากร รายอำเภอ

ที่มา กองทะเบียนราษฎร กระทรวงมหาดไทย
มาตราส่วน 1 : 500,000

เหนือ

หญิง
ชาย

มากกว่า 100,000 คน
80,000 - 100,000
30,000 - 80,000
10,000 - 30,000

เขตพื้นที่ที่เป็นชุมชนเมืองและพื้นที่ต่อเนื่อง ความหนาแน่นของประชากรจะลดลงในพื้นที่ที่อยู่ห่างจาก เขตชุมชนเมืองและจะเบาบางในพื้นที่ที่เป็นภูเขาและป่าไม้

ตารางที่ ๓.๑๖ จำนวนและอัตราส่วนประชากรจังหวัดในภาคตะวันตกปี ๒๕๒๓

จังหวัด	ประชากร	อัตราส่วน (%)
สุพรรณบุรี	๗๐๙, ๓๖๔	๑๙.๔๙
ราชบุรี	๖๔๔, ๗๔๖	๑๗.๗๑
นครปฐม	๕๖๑, ๓๔๖	๑๔.๔๒
กาญจนบุรี	๕๑๘, ๙๒๗	๑๔.๒๕
ประจวบคีรีขันธ์	๓๗๗, ๒๑๒	๑๐.๓๖
เพชรบุรี	๓๖๖, ๖๑๒	๑๐.๐๗
สมุทรสาคร	๒๖๕, ๔๖๔	๗.๒๙
สมุทรสงคราม	๑๙๖, ๖๕๙	๕.๔๐
ภาคตะวันตก	๓, ๖๔๐, ๓๓๐	๑๐๐

ที่มา : กองทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง

จังหวัดราชบุรีมีพื้นที่ทั้งหมด ๕, ๑๓๕.๖๘ ตารางกิโลเมตร ในปี ๒๕๒๓ มีความหนาแน่นของประชากรประมาณ ๑๒๕ คนต่อตารางกิโลเมตร ในจำนวน ๘ อำเภอ และ ๑ กิ่งอำเภอ อำเภอเมืองราชบุรีมีประชากรสูงสุดคิดเป็น ๒๓.๖๕ % ของประชากรทั้งจังหวัดรองลงมาได้แก่ อ.บ้านโป่ง คิดเป็น ๒๐.๓๑ % อ.วัดเพลงเป็นอำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุดเพียง ๑.๗๔ % เท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบกับปี ๒๕๑๕ แล้ว พบว่า อ.เมืองราชบุรี

ยังคงมีอัตราส่วนของประชากรเป็นอันดับ ๑ และ อ.บ้านโป่ง เป็นอันดับ ๒ โดยมี อ.วัดเพลงมีอัตราส่วนของประชากรเป็นอันดับสุดท้าย (ตารางที่ ๓.๑๗)

ในด้านความหนาแน่นของประชากรสามารถแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีความหนาแน่นสูงที่สุดมากกว่า ๓๐๐ คนต่อตารางกิโลเมตร ได้แก่ อ.ดำเนินสะดวก อ.เมืองราชบุรี และ อ.บ้านโป่ง กลุ่มที่ ๒ มีความหนาแน่นระหว่าง ๒๐๐ - ๓๐๐ คนต่อตารางกิโลเมตร ได้แก่ อ.โพธาราม อ.บางแพ และ อ.วัดเพลง และกลุ่มที่ ๓ น้อยกว่า ๑๐๐ คน ได้แก่ อ.ปากท่อ อ.จอมบึง และกิ่ง อ.สวนผึ้ง โดยเฉพาะกิ่ง อ.สวนผึ้ง มีความหนาแน่นต่ำสุด ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากเป็นอำเภอที่มีพื้นที่กว้างใหญ่กว่าอำเภออื่นมากเป็นหลายเท่า ในขณะที่ อ.ดำเนินสะดวก แม้จะมีพื้นที่และจำนวนประชากรน้อยกว่า อ.เมืองราชบุรี ก็ตาม แต่มีความหนาแน่นสูงที่สุด เป็นเพราะลักษณะของพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม จึงมีประชากรที่มีอาชีพทำการเกษตรอยู่กันจำนวนมาก ประกอบกับสภาพของพื้นที่เป็นคลองข่อยหลายแห่ง จึงทำให้เกิดการกระจุกตัวของประชากรและมีการใช้พื้นที่มากกว่าอำเภออื่น ๆ ด้วย

ตารางที่ ๓.๑๗ จำนวนและความหนาแน่นของประชากรรายอำเภอ ปี ๒๕๑๘ และ ๒๕๒๓

อำเภอ	พื้นที่ (กม ^๒)	ประชากรปี ๒๕๑๘	ความหนาแน่น คน : กม ^๒	ประชากรปี ๒๕๒๓	ความหนาแน่น คน : กม ^๒
เมือง	๔๕๔.๒๓๔	๑๓๑, ๔๙๗	๒๘๙	๑๕๒, ๔๖๖	๓๓๖
บ้านโป่ง	๓๘๙.๘๖๔	๑๑๙, ๙๒๓	๓๐๘	๑๓๐, ๙๓๗	๓๓๖
โพธาราม	๔๔๐.๔๖๓	๙๗, ๗๕๑	๒๒๒	๑๐๔, ๗๕๑	๒๓๘
ดำเนินฯ	๒๒๑.๙๗๑	๘๗, ๒๕๗	๓๙๓	๙๒, ๔๗๕	๔๑๗
บางแพ	๑๗๑.๔๖๙	๓๕, ๙๓๓	๒๑๑	๓๘, ๓๑๗	๒๒๕
ปากท่อ	๔๗๙.๓๔๗	๔๖, ๖๗๒	๙๗	๔๔, ๔๒๒	๙๓
วัดเพลง	๕๒.๗๔๖	๑๐, ๘๓๒	๒๕๓	๑๑, ๑๘๙	๒๖๒
จอมบึง	๗๗๘.๐๑๙	๓๓, ๒๗๙	๔๓	๔๑, ๒๑๙	๕๓
กิ่งอ.สวนผึ้ง	๒๑๔๕.๐๐	๑๙, ๘๖๗	๙	๒๘, ๙๗๐	๑๔
รวม	๕๑๓๙.๖๘	๕๘๓, ๐๑๑	๑๑๓	๖๔๔, ๗๔๖	๑๒๕

ที่มา : กองทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง

๕.๒ การเปลี่ยนแปลงของประชากร

เป็นการศึกษาถึงการขยายตัวของประชากรในพื้นที่ของอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดราชบุรี ในช่วงปี ๒๕๑๘ - ๒๕๒๓ ในลักษณะของการเปรียบเทียบให้เห็นการเปลี่ยนแปลง

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากร (Relative Change) ในช่วง ๖ ปี พบว่า กิ่งอำเภอสวนผึ้งมีการเปลี่ยนแปลงจำนวนมากที่สุด คือมีประชากรในปี ๒๕๒๓ เพิ่มขึ้นถึง ๔๕.๘๒ % ของปี ๒๕๑๘ ในขณะที่ อ.วัดเพลง มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนจากปี ๒๕๑๘ เพียง ๓.๓๐ % และ อ.ปากท่อก็กลับมีประชากรลดลงจากปี ๒๕๑๘ ในอัตรา ๔.๘๒ % สำหรับในเขตเทศบาลนั้น เทศบาลเมืองมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ ๑.๖๒ % รองลงมา คือ เทศบาลเมืองบ้านโป่ง และเทศบาลเมืองโพธาราม คือ ๑.๕๒ % และ .๒๐ % ตามลำดับ

แต่เมื่อพิจารณาในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงประชากรโดยส่วนรวม (Absolute Change) พบว่า ในจำนวนที่เพิ่มขึ้น ๖๖,๓๔๖ คน ในปี ๒๕๒๓ นั้น อ.เมือง มีการเพิ่มขึ้น ๓๐.๗๑ % อ.บ้านโป่งเพิ่มขึ้น ๑๖.๐๖ % และกิ่ง อ.สวนผึ้งเพิ่มขึ้น ๑๓.๗๒ % และส่วนแบ่งที่เพิ่มขึ้นในเขตเทศบาลเมือง เทศบาลเมืองบ้านโป่ง และ เทศบาลเมืองโพธาราม เท่ากับ .๔๐ % .๕๔ % และ .๐๓ % ตามลำดับ (ตารางที่ ๓.๑๘)

ตารางที่ ๓.๑๘ แสดงการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรรายอำเภอ ปี พ.ศ.๒๕๑๘
และ ๒๕๒๓

เทศบาล/อำเภอ	จำนวนประชากร		จำนวนที่เปลี่ยนแปลง	Relative Change	Absolute Change
	๒๕๑๘	๒๕๒๓			
ท.เมืองราชบุรี	๓๖,๗๒๐	๓๗,๓๑๔	๕๙๔	๑.๖๒	.๙๐
ท.เมืองบ้านโป่ง	๒๓,๖๐๖	๒๓,๙๖๕	๓๕๙	๑.๕๒	.๕๔
ท.เมืองโพธาราม	๑๐,๓๘๓	๑๐,๔๐๔	๒๑	.๒๐	.๐๓
อ.เมือง	๙๔,๗๗๗	๑๑๕,๑๕๒	๒๐,๓๗๕	๒๑.๕๐	๓๐.๓๒
อ.บ้านโป่ง	๙๖,๓๑๗	๑๐๖,๙๗๒	๑๐,๖๕๕	๑๑.๐๖	๑๖.๐๖
อ.โพธาราม	๘๗,๓๖๘	๙๔,๓๔๗	๗,๐๙๐	๘.๑๒	๑๐.๖๙
อ.ดำเนินสะดวก	๘๗,๒๕๗	๙๒,๔๗๕	๕,๒๑๘	๕.๙๘	๗.๘๖
อ.บางแพ	๓๕,๙๓๓	๓๘,๓๑๗	๒,๓๘๔	๖.๖๓	๓.๕๕
อ.ปากท่อ	๔๖,๖๗๒	๔๔,๔๒๒	-๒,๒๕๐	-๔.๘๒	๓.๓๙
อ.วัดเพลง	๑๐,๘๓๒	๑๑,๑๘๙	๓๕๗	๓.๓๐	.๕๖
อ.จอมบึง	๓๓,๒๗๙	๔๑,๒๑๙	๗,๙๔๐	๒๓.๘๖	๑๑.๙๗
กิ่ง อ.สวนผึ้ง	๑๙,๘๖๗	๒๘,๙๗๐	๙,๑๐๓	๔๕.๘๒	๑๓.๑๓
รวม	๕๘๓,๐๑๑	๖๔๔,๗๔๖	๖๖,๓๔๖	๑๑.๓๘	๑๐๐

ที่มา : กองทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง

การเปลี่ยนแปลงประชากรเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นและลดลงของประชากร ซึ่งมีสาเหตุสำคัญจากการเกิด การตาย และการย้ายถิ่นของประชากร ดังจะเห็นได้จากการเปรียบเทียบระหว่างปี ๒๕๑๘ และปี ๒๕๒๓ พบว่า อัตราการเพิ่มตามธรรมชาติ คือ จำนวนคนเกิด - จำนวนคนตาย ของจังหวัดราชบุรี ในปี ๒๕๑๘ กิ่ง อ.สวนผึ้งมีอัตราการเพิ่มประชากรสูงสุด คือ คิดเป็น ๒.๕ % โดยที่อัตราการเพิ่มตามธรรมชาติของอำเภอเมืองราชบุรีต่ำสุดคือ ๐.๘ % ส่วนในปี ๒๕๒๓ อำเภอเมืองราชบุรีกลับมีอัตราการเพิ่มตามธรรมชาติสูงสุดถึง ๕.๑ % ในขณะที่อำเภอวัดเพลงมีอัตราต่ำสุดเพียง ๑.๐ % เท่านั้น

ตารางที่ ๓.๑๙ จำนวน การเกิด การตาย การย้ายเข้า การย้ายออก
ปี ๒๕๑๘ และปี ๒๕๒๓

อำเภอ	การเกิด		การตาย		การย้ายเข้า		การย้ายออก		จำนวนการเพิ่ม	
	๒๕๑๘	๒๕๒๓	๒๕๑๘	๒๕๒๓	๒๕๑๘	๒๕๒๓	๒๕๑๘	๒๕๒๓	๒๕๑๘	๒๕๒๓
เมืองราชบุรี	๑,๕๕๑	๘,๗๑๕	๔๘๘	๘๕๐	๒,๓๕๔	๑๑,๔๙๕	๒,๐๓๒	๑๓,๔๘๒	๑,๓๘๕	๘,๑๘๗
บ้านโป่ง	๒,๔๗๑	๒,๖๔๕	๕๓๖	๖๕๘	๒,๙๘๘	๘,๙๐๘	๒,๗๙๖	๙,๕๗๑	๒,๑๒๗	๑,๓๒๔
โพธาราม	๑,๗๐๘	๒,๐๗๘	๔๔๓	๕๗๕	๑,๘๘๔	๒,๙๗๒	๑,๙๐๓	๓,๓๗๐	๑,๒๕๖	๑,๑๐๕
ดำเนินสะดวก	๒,๐๖๐	๑,๘๘๑	๕๓๕	๕๖๔	๒,๑๘๖	๓,๓๗๕	๓,๘๑๕	๔,๓๑๒	- ๑๐๕	๓๘๐
บางแพ	๖๗๘	๓๔๔	๒๑๕	๒๓๑	๗๙๑	๑,๗๘๗	๘๑๖	๑,๖๘๓	๔๓๘	๒๑๗
ปากท่อ	๘๒๐	๕๖๑	๒๔๕	๒๐๔	๑,๓๓๒	๒,๕๘๙	๙๑๗	๒,๑๒๑	๙๙๐	๘๒๕
วัดเพลง	๑๗๙	๗๕	๖๕	๖๓	๒๗๘	๓๙๖	๕๗๘	๓๗๕	- ๑๘๖	๓๓
จอมบึง	๘๙๓	๖๓	๑๘๒	๑๗๘	๑,๙๖๘	๑,๘๓๔	๙๕๒	๑,๗๒๙	๑,๗๒๗	-๑๐
กิ่ง อ.สวนผึ้ง	๕๗๖	๖๐๕	๘๐	๑๓๕	๑,๙๘๔	๑,๑๓๘	๘๐๑	๗๗๕	๑,๖๗๙	๘๓๓
รวม	๑๐,๙๓๖	๑๗,๗๕๔	๒,๗๘๙	๓,๔๕๘	๑๕,๗๘๓	๓๖,๕๐๕	๑๔,๖๑๐	๓๗,๔๑๘	๙,๓๒๐	๑๓,๓๘๓

ที่มา : กองทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง

ตารางที่ ๓.๒๐ อัตราการเพิ่มตามธรรมชาติ และอัตราการย้ายถิ่น

อำเภอ	อัตราการเกิด		อัตราการตาย		อัตราเพิ่ม ธรรมชาติ		อัตราการ ย้ายเข้า		อัตราการ ย้ายออก		อัตราการ ย้ายถิ่น	
	๒๕๑๘	๒๕๒๓	๒๕๑๘	๒๕๒๓	๒๕๑๘	๒๕๒๓	๒๕๑๘	๒๕๒๓	๒๕๑๘	๒๕๒๓	๒๕๑๘	๒๕๒๓
เมืองราชบุรี	๑.๒	๕.๗	๐.๔	๐.๖	๐.๘	๕.๑	๑.๘	๗.๕	๑.๕	๘.๘	๐.๓	-๑.๓
บ้านโป่ง	๒.๑	๒.๐	๐.๔	๐.๕	๑.๗	๑.๕	๒.๕	๖.๕	๒.๓	๖.๙	๐.๒	-๐.๕
โพธาราม	๑.๗	๒.๐	๐.๕	๐.๕	๑.๒	๑.๕	๑.๙	๒.๘	๑.๙	๓.๒	-	-๐.๕
ดำเนินสะดวก	๒.๔	๒.๐	๐.๖	๐.๖	๑.๘	๑.๔	๒.๕	๓.๖	๔.๕	๔.๗	-๑.๙	-๑.๑
บางแพ	๑.๙	๑.๘	๐.๖	๐.๖	๑.๓	๑.๒	๒.๒	๔.๗	๒.๓	๔.๕	-๐.๑	๐.๓
ปากท่อ	๑.๘	๑.๘	๐.๕	๐.๕	๑.๓	๑.๓	๒.๙	๕.๘	๒.๐	๕.๘	๐.๙	๑.๐
วัดเพลง	๑.๗	๑.๖	๐.๖	๐.๖	๑.๑	๑.๐	๒.๖	๓.๕	๕.๓	๓.๕	-๒.๗	๐.๑
จอมบึง	๒.๗	๒.๒	๐.๕	๐.๕	๒.๒	๑.๘	๕.๙	๔.๗	๒.๙	๔.๒	๓.๐	๐.๕
กิ่ง อ.สวนผึ้ง	๒.๙	๒.๑	๐.๕	๐.๕	๒.๕	๑.๗	๑๐.๐	๓.๙	๔.๐	๒.๗	๖.๐	๑.๒
รวม	๑.๙	๒.๘	๐.๕	๐.๕	๑.๔	๒.๓	๒.๗	๕.๗	๒.๕	๕.๘	๐.๒	-๐.๑

หมายเหตุ เนื่องจากข้อมูลการเกิด การตาย การย้ายเข้า การย้ายออกในปี ๒๕๑๘ ในระดับเทศบาลรวมอยู่กับอำเภอ ดังนั้นการพิจารณาจึงใช้วิธีนำเทศบาลเมืองรวมกับตัวอำเภอไปด้วยทั้ง ๒ ปี เพื่อเปรียบเทียบกัน

สำหรับอัตราการย้ายถิ่นซึ่งพิจารณาจากอัตราการย้ายเข้าและย้ายออกของประชากรพบว่า ในปี ๒๕๑๘ อ.ดำเนินสะดวก อ.บางแพ และ อ.วัดเพลง มีอัตราการย้ายออกมากกว่าการย้ายเข้า ในขณะที่อำเภออื่น ๆ มีอัตราการย้ายเข้ามากกว่าการย้ายออก ส่วนในปี ๒๕๒๓ การย้ายถิ่นในเขต อ.เมืองราชบุรี อ.บ้านโป่ง อ.โพธาราม กลับมีอัตราการย้ายออกมากกว่าการย้ายเข้า โดยมี อ.ดำเนินสะดวกรวมอยู่ด้วย ส่วนอำเภออื่น ๆ มีอัตราการย้ายเข้ามากกว่าการย้ายออก

การเปลี่ยนแปลงประชากรจากการเพิ่มตามธรรมชาติและการย้ายถิ่นดังกล่าว ทำให้ประชากรในจังหวัดราชบุรีเพิ่มขึ้นจากการเพิ่มโดยธรรมชาติมากกว่าการอพยพย้ายถิ่น

๕.๓ การคาดคะเนจำนวนประชากรในอนาคต

การคาดคะเนจำนวนประชากรของจังหวัดราชบุรีในอนาคตตั้งแต่ปี ๒๕๒๘ - ๒๕๔๐ ใช้เกณฑ์ของอัตราการเจริญเติบโตของประชากรในช่วงปี ๒๕๑๘ - ๒๕๒๓ ซึ่งมีอัตราการเจริญเติบโตอยู่ในช่วง ๒.๓ ต่อปี โดยการใช้สูตร Population Projection Model

$$P_n = P_0 (1 + r)^n$$

$$r = n \frac{P_n}{P_0} - 1$$

เมื่อ r = อัตราการเจริญเติบโตของประชากร

P_0 = ประชากรใน พ.ศ.๒๕๑๘

P_n = ประชากรใน พ.ศ.๒๕๒๓

จะได้ว่า

ปี พ.ศ. ๒๕๒๘	จะมีประชากร	๗๑๓,๐๑๘	คน
" ๒๕๓๓	"	๗๘๘,๕๑๔	"
" ๒๕๓๘	"	๘๗๒,๐๑๕	"
" ๒๕๔๓	"	๙๖๔,๓๕๓	"

สำหรับรายละเอียดในแต่ละอำเภอปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๒๑ การคาดคะเนจำนวนประชากรในปี ๒๕๒๘ ๒๕๓๓

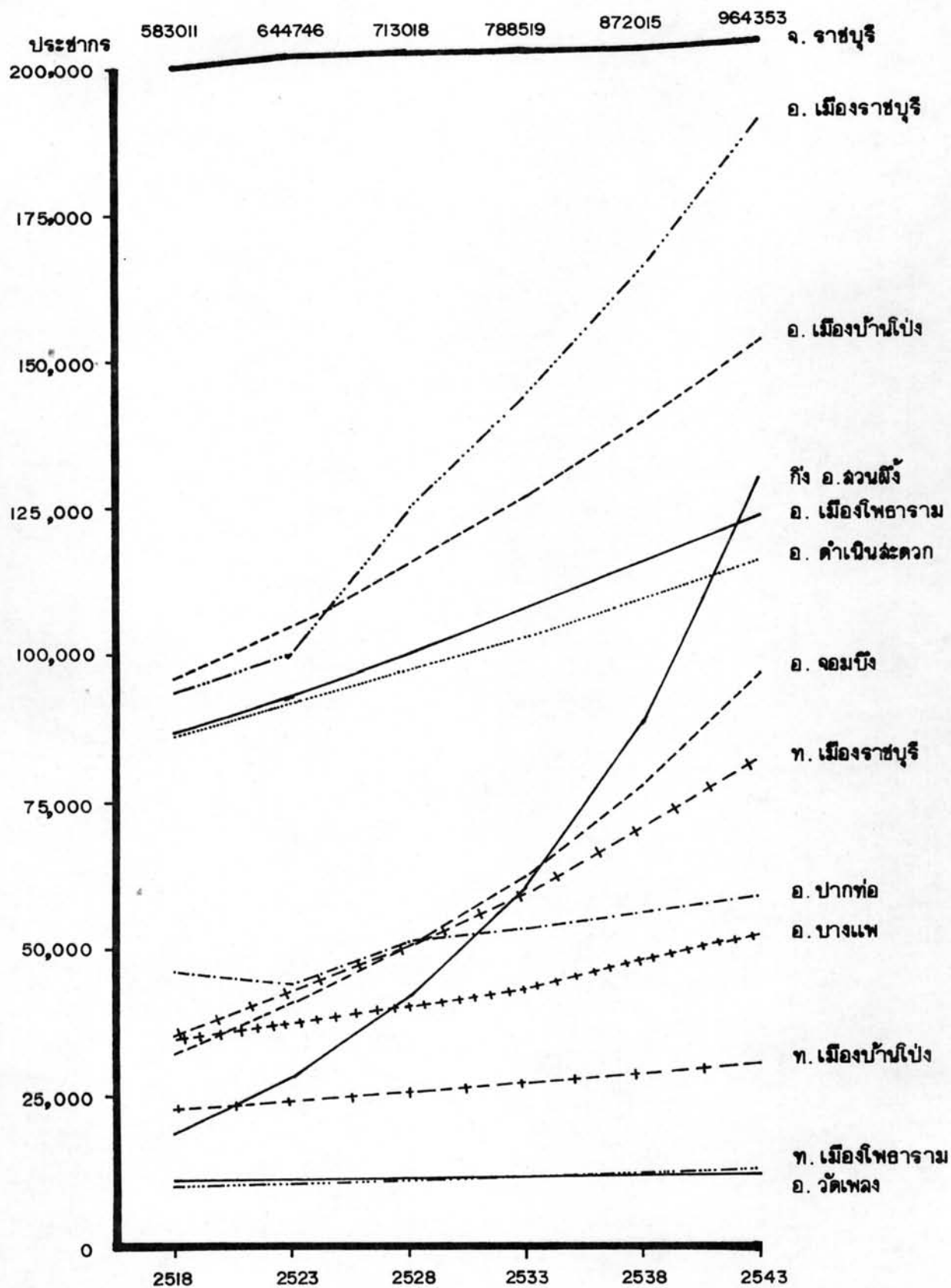
๒๕๓๘ ๒๕๔๓

เทศบาล/อำเภอ	จำนวนประชากร		ร	๒๕๒๘	๒๕๓๓	๒๕๓๘	๒๕๔๓
	๒๕๑๘	๒๕๒๓					
ท. เมืองราชบุรี	๓๖,๗๒๐	๔๓,๓๑๖	.๐๓	๕๑,๐๙๖	๖๐,๒๗๕	๗๑,๑๑๓	๘๓,๘๙๐
ท. เมืองบ้านโป่ง	๒๓,๖๐๖	๒๕,๐๔๗	.๐๑	๒๖,๕๗๕	๒๘,๑๘๙	๒๙,๙๐๗	๓๑,๗๒๙
ท. เมืองโพธาราม	๑๐,๓๘๓	๑๐,๙๒๖	.๐๑	๑๑,๔๙๗	๑๒,๐๙๘	๑๒,๗๓๑	๑๓,๓๙๗
เมืองราชบุรี	๙๔,๗๗๗	๑๐๙,๑๕๐	.๐๓	๑๒๕,๗๐๒	๑๔๔,๗๖๕	๑๖๖,๗๑๙	๑๙๒,๐๐๒
บ้านโป่ง	๙๖,๓๑๗	๑๐๕,๘๙๐	.๐๒	๑๑๖,๓๗๘	๑๒๗,๙๒๔	๑๔๐,๖๑๗	๑๕๔,๕๖๙
โพธาราม	๘๗,๓๖๘	๙๓,๘๒๕	.๐๑	๑๐๐,๗๕๙	๑๐๘,๒๐๕	๑๑๖,๒๐๒	๑๒๔,๗๙๑
ดำเนินสะดวก	๘๗,๒๕๗	๙๒,๔๗๕	.๐๑	๙๘,๐๐๕	๑๐๓,๘๖๕	๑๑๐,๐๗๖	๑๑๖,๖๕๙
บางแพ	๓๕,๙๓๓	๓๘,๓๑๗	.๐๑	๔๐,๘๙๖	๔๓,๕๕๐	๔๙,๕๐๕	๕๒,๗๙๐
ปากท่อ	๔๖,๖๗๒	๔๔,๔๒๒	.๐๑	๔๑,๔๕๒	๔๔,๐๒๔	๔๖,๗๒๓	๔๙,๕๕๘
วัดเพลง	๑๐,๘๓๒	๑๑,๑๘๙	.๐๑	๑๑,๕๕๗	๑๑,๙๓๘	๑๒,๓๓๒	๑๒,๗๓๘
จอมบึง	๓๓,๒๗๙	๔๑,๒๑๙	.๐๔	๕๑,๐๕๓	๖๓,๒๓๔	๗๘,๓๒๑	๙๗,๐๐๗
กิ่ง อ.สวนผึ้ง	๑๙,๘๖๗	๒๘,๙๗๐	.๐๘	๔๒,๒๔๓	๖๑,๖๓๕	๘๙,๘๙๓	๑๓๑,๑๐๘
รวม	๕๘๓,๐๑๑	๖๔๔,๗๔๖	.๐๒	๗๑๓,๐๑๘	๗๘๘,๕๑๙	๘๗๒,๐๑๕	๙๖๔,๓๕๓

ที่มา : สูตรการคาดคะเนจำนวนประชากร

จากตารางการคาดคะเนประชากรพบว่า ในด้านอัตราการเปลี่ยนแปลงหรือการขยายตัวของประชากร ในช่วงปี ๒๕๑๔ - ๒๕๒๓ นั้น ทั้ง อ.สวนผึ้ง มีอัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปีสูงสุด คือ .๘% ต่อปี รองลงมาได้แก่ อ.จอมบึง และเทศบาลเมืองราชบุรีในอัตรา ๐.๔ % และ ๐.๓ % ต่อปี ส่วนอำเภอที่มีการขยายตัวของประชากรในอัตราที่ลดลง คือ อ.ปากท่อ ในอัตรา -.๑ % ต่อปี

และจากการคาดคะเนประชากรในช่วง ๕ ปี ๑๐ ปี ๑๕ ปี และ ๒๐ ปี พบว่า ประชากรจังหวัดราชบุรีจะเพิ่มขึ้นในอัตรา ๐.๒ % ต่อปี โดยเฉลี่ย สำหรับทั้ง อ.สวนผึ้ง และเทศบาลเมืองราชบุรีมีค่าการเพิ่มสูงกว่าค่าเฉลี่ย คือ ๐.๗ % และ ๐.๓ % ต่อปี ตามลำดับ ทั้งอำเภอสวนผึ้งมีแนวโน้มที่จะมีประชากรเพิ่มขึ้นมากกว่า ๑ แสนคน เพราะเป็นอำเภอที่มีพื้นที่มากพอที่จะรับประชากรจำนวนมากได้ แต่อย่างไรก็ตามการเพิ่มขึ้นของประชากรดังกล่าวจำเป็นต้องหาข้อจำกัดจำนวนประชากรไว้จำนวนหนึ่ง เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากรต้องมีการขยายพื้นที่โดยเฉพาะการถางป่าที่มีอยู่ และต้องมีอาชีพสำหรับประชากรที่เพิ่มขึ้นด้วย ในกรณีเช่นนี้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่จะช่วยให้ด้านการสร้างงานให้ประชากรได้เป็นอย่างดี ส่วนในเขตเทศบาลเมืองราชบุรีมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้นอีก เพราะจะมีประชากรเพิ่มขึ้นเกือบแสนคน และต่อไปจะกลายเป็นศูนย์กลางของภาคตะวันตกอย่างแท้จริง (ดูตารางที่ ๓.๒๑ ประกอบ)

แผนภูมิที่ 3.3 การคาดคะเนการเพิ่มจำนวนประชากร จ. ราชบุรี พ.ศ. 2518 - 2543

สรุป

จากสภาพพื้นฐานโดยทั่วไปดังที่กล่าวมาแล้วตั้งแต่ต้น จะเห็นว่าสภาพทางด้านกายภาพ โดยธรรมชาติของจังหวัดราชบุรีไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ประกอบกับที่ตั้งของ จังหวัดมีระยะทางไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก เหมาะแก่การท่องเที่ยวประเภทไปเช้า เย็นกลับ เป็นอย่างยิ่ง โดยที่ตามลักษณะของภูมิประเทศมีความแตกต่างกันจากที่ลุ่ม มีน้ำท่วมบางปี จนถึงที่ดอนที่เป็นเทือกเขา มีส่วนสนับสนุนได้ว่าบริเวณที่ลุ่มมีการตั้งถิ่นฐานมานาน จาก หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พบว่าเคยเป็นเมืองมาก่อนสมัยทวารวดีมีการขุดพบซากโบราณสถาน มากบริเวณเขต อ.เมือง และบริเวณรอบนอก จึงทำให้บริเวณเหล่านี้มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ ที่ลุ่มบางบริเวณ เช่น ที่ อ.ดำเนินสะดวก มีคลองชอยมาก ทำให้ชุมชนบริเวณนี้ต้องมีวิถีชีวิตอยู่ตามคลอง เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันอาชีพของคนในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะเป็นการเกษตรกรรม ซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าพืชผลที่ปลูกในบริเวณ อ.ดำเนินสะดวกมีคุณภาพดี ราคาถูก ส่วนบริเวณที่เป็นที่ดอนจะเป็นพื้นที่ที่มีการบุกเบิกใหม่ ความงามธรรมชาติยังคงปรากฏให้เห็น เช่น ป่าไม้ บ่อน้ำร้อน หรือ ถ้าเป็นต้น ลักษณะที่เป็นเช่นนี้ไม่จำเป็นต้องมีการดัดแปลงแก้ไข โดยการลงทุนอย่างมหาศาลแต่ประการใด เพียงแต่เป็นทรัพยากรซึ่งยังมีได้นำมาใช้ให้เหมาะสมกับศักยภาพที่มีอย่างมากมายนั่นเอง

ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ของจังหวัดมีผลต่อการตั้งถิ่นฐาน และการประกอบอาชีพของประชากร การเกษตรกรรมจึงเป็นอาชีพหลักของประชากร ผลผลิตทางเกษตรกรรม จึงมีความสำคัญในด้านเศรษฐกิจของจังหวัดเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ใช้เป็นวัตถุดิบให้กับ โรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัด เช่น โรงงานทำน้ำตาล สับปะรดกระป๋อง ทำนมผง เป็นต้น อาชีพที่มีความสำคัญรองลงมา คือ การค้าและการบริการ เนื่องจากเป็นอาชีพที่มีความสัมพันธ์กับสาขาการผลิตต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรมของประชาชนโดยทั่วไป แม้ว่าอาชีพเกษตรกรรมจะทำรายได้ให้กับจังหวัดมากที่สุด แต่เนื่องจากเป็นอาชีพที่ขึ้นอยู่กับฤดูกาล ดังนั้นในช่วงว่างเว้นจากฤดูกาลทำเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่มักจะว่างงาน หรือแม้กระทั่ง

เกิดภาวะแห้งแล้งหรืออุทกภัยขึ้น ก็จะทำให้เกิดการขาดรายได้ขึ้น การพัฒนาการท่องเที่ยวจะมีผลส่งเสริมให้เกษตรกรที่มีรายได้น้อย ให้มีรายได้เพิ่มขึ้นในฤดูว่างจากการเกษตร เป็นการกระจายรายได้สู่ชนบท เช่น งานผลิตศิลปวัตถุกรรม การขายผลิตผลทางเกษตร ส่วนประชากรในภาคนอกเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในเมืองจะมีรายได้จากสาขาการบริการมากขึ้น เพราะนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะต้องใช้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกในเมือง

ราชบุรีเป็นจังหวัดที่มีประชากรมากเป็นอันดับ ๒ ของภาคตะวันตกรองจากจังหวัดสุพรรณบุรี หรือคิดเป็นร้อยละ ๑๑.๗๑ ของประชากรทั้งภาค ส่วนใหญ่ของประชากรจะกระจายตัวอยู่ตามบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ และบริเวณพื้นที่ที่มีเส้นทางคมนาคมตัดผ่าน ความหนาแน่นของประชากรจะเพิ่มมากขึ้นในบริเวณพื้นที่ที่เป็นชุมชนเมืองและพื้นที่ต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ จังหวัดราชบุรีมีประชากร ๖๔๔,๗๔๖ คน มีความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ยประมาณ ๑๒๕ คนต่อตารางกิโลเมตร การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในแต่ละปี พบว่าเพิ่มขึ้นโดยธรรมชาติมากกว่าการย้ายถิ่น จากการคาดคะเนจำนวนประชากรพบว่า ประชากรจะเพิ่มขึ้นในอัตรา ๐.๒ % ต่อปี โดยเฉลี่ย โดยมีกิ่งอำเภอสวนผึ้ง และ เทศบาลเมืองราชบุรีมีค่าการเพิ่มสูงกว่าค่าเฉลี่ย คือ ๐.๗ % และ ๐.๓ % ต่อปี การเพิ่มขึ้นของประชากรในอนาคตจำเป็นต้องพัฒนาระบบเศรษฐกิจให้เติบโตควบคู่กันไป การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยกระตุ้นให้ระบบเศรษฐกิจเติบโตขึ้นได้

จากการที่ราชบุรีเป็นเมืองเก่ามาแต่โบราณ และได้ถูกสร้างขึ้นมาหลายครั้งด้วยกัน ตั้งแต่สมัยทวารวดี สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จนมาถึงปัจจุบัน ราชบุรีจัดว่าเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทางภาคตะวันตกของประเทศไทย จึงช่วยส่งเสริมให้ราชบุรีเป็นจังหวัดที่มีการพัฒนาในด้านสาธารณสุขโรคที่ตีมาตลอด โดยเฉพาะสภาพถนนได้รับการพัฒนาอย่างตีมาตลอด การคมนาคมติดต่อส่วนใหญ่ใช้เส้นทางรถยนต์ เป็นเส้นทางติดต่อทั้งภายในและระหว่างจังหวัดทางด้านตะวันออกมีลักษณะพิเศษกว่าบริเวณอื่น คือ มีการใช้เส้นทางน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อภายใน ได้แก่ อ.ดำเนินสะดวก ส่งผลให้เกิดเป็นวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นขึ้น คือ ตลาดน้ำ ส่วนการติดต่อระหว่างจังหวัดต่าง ๆ กับจังหวัดราชบุรีมีเส้นทางหลวงแผ่นดิน

เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อที่สำคัญ ๔ สาย คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔ เชื่อมการติดต่อระหว่างจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคใต้กับกรุงเทพฯ ฯ โดยผ่านจังหวัดนครปฐม เข้ามาใน อ.บ้านโป่ง อ.บางแพ อ.เมือง อ.ปากท่อ และต่อเลยออกไปยังจังหวัดเพชรบุรี ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๓ เชื่อมการติดต่อระหว่างจังหวัดกาญจนบุรีกับจังหวัดราชบุรี ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๕ เชื่อมการติดต่อระหว่างจังหวัดราชบุรีกับจังหวัดสมุทรสงคราม และทางหลวงแผ่นดินสายธนบุรี - ปากท่อ เชื่อมการติดต่อระหว่างจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคใต้กับกรุงเทพฯ ฯ โดยแยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔ ในบริเวณ อ.ปากท่อ นอกจากนี้ยังมีการใช้เส้นทางรถไฟและเส้นทางเรือ เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อระหว่างจังหวัดด้วย

ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวนอกจากจะพิจารณาลักษณะทางกายภาพที่เป็นภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติแบบต่าง ๆ เพื่อดูผลกระทบของปัจจัยธรรมชาติที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวที่จะพัฒนาแล้ว ยังมีลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม การพิจารณาในลักษณะดังกล่าวจะช่วยให้เข้าใจสภาพที่แท้จริงนอกเหนือจากปัจจัยธรรมชาติก่อนการพัฒนา อันจะนำไปสู่แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและอำนวยความสะดวกให้กับพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาสูงสุด